

**SAKİN ŞEHİR (CİTTASLOW) UZUNDERE'NİN
PLANLAMA VE TASARIM UYGULAMALARI
YÖNÜNDEN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Mustafa ÖZGERİŞ

Danışman: Prof. Dr. Faris KARAHAN

Doktora Tezi

Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

2020

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANA BİLİM DALI

**SAKİN ŞEHİR (CİTTASLOW) UZUNDERE’NİN PLANLAMA VE TASARIM
UYGULAMALARI YÖNÜNDEN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

(Evaluation of Slow City (Cittaslow) Uzundere's Sustainability For Planning and Design Applications)

DOKTORA TEZİ

Mustafa ÖZGERİŞ

Danışman: Prof. Dr. Faris KARAHAN

Erzurum
Temmuz, 2020

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Mustafa ÖZGERİŞ tarafından hazırlanan ‘Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’nin Planlama ve Tasarım Uygulamaları Yönünden Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi’ başlıklı çalışması 10/07/2020 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Engin NURLU
Ege Üniversitesi

Danışman: Prof. Dr. Faris KARAHAN
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Öner DEMİREL
Kırıkkale Üniversitesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. İlker ANGIN
Atatürk Üniversitesi

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Işık SEZEN
Atatürk Üniversitesi

Enstitü Yönetim Kurulunun
.../.../.... tarih ve sayılı
kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet KARAKAN

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Doktora Tezi olarak *Prof. Dr. Faris KARAHAN* danışmanlığında sunulan “Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’nin Planlama ve Tasarım Uygulamaları Yönünden Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	22	30
Kuramsal Temeller	05	30
Materyal ve Yöntem	13	35
Bulgular	03	20
Tartışma	01	20
Tezin Geneli	11	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5’den büyük olmaması gerekir.

Beyan edilen bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Mustafa ÖZGERİŞ	Prof. Dr. Faris KARAHAN
20.7.2020	20.7.2020
İmza:	İmza:

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Doktora tezi olarak sunulan bu çalışmanın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen tez danıőmanım Prof. Dr. Faris KARAHAN'a, tez komitesinde yer alarak çalıőmama katkıda bulunan Prof. Dr. İlker ANGIN ve Doç. Dr. Işık SEZEN'e, tez jürisinin değerli üyeleri Prof. Dr. Engin Nurlu ve Prof. Dr. Öner DEMİREL', doktora eğitimim boyunca üzerimde hakları bulunan Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nın tüm değerli öğretim üyelerine ve zamanlarından ayırarak anket çalışmalarına katkıda bulunan tüm odak grup katılımcılarına çok teşekkür ederim.

Her zaman desteklerini gördüğüm değerli aileme ve sabır ve fedakarlığından dolayı değerli eőim Mutlu Melis ÖZGERİŞ'e sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Mustafa ÖZGERİŞ

ÖZET

DOKTORA TEZİ

SAKİN ŞEHİR (CİTTASLOW) UZUNDERE’NİN PLANLAMA VE TASARIM UYGULAMALARI YÖNÜNDEN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mustafa ÖZGERİŞ

Danışman: Prof. Dr. Faris KARAHAN

Amaç: Çalışma iki temel amaca odaklanmaktadır. Bunlardan birincisi Türkiye’nin 11. Cittaslow şehri ve aynı zamanda bir turizm merkezi olan Uzundere’nin mevcut durumu ve planlama çalışmalarının sürdürülebilirlik kriter ve göstergeleri doğrultusunda sürdürülebilirliğini değerlendirmektir. Çalışmanın ikinci amacı ise ilçede yürütülen mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ile sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, uygulama ve programların sürdürülebilirliğini ve/veya sürdürülebilirliğe katkısını değerlendirmektir.

Yöntem: Çalışma etüt, veri toplama, analiz ve değerlendirme olmak üzere dört temel aşamadan oluşmaktadır. Etüt aşamasında gözleme dayalı olarak çalışma alanının sorunsalı ve çalışmanın amaçları belirlenmiştir. Veri toplama aşamasında çalışma alanının peyzaj kaynak değerleri, çalışma alanını etkileyen planlama çalışmaları ile mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve diğer faaliyet ve uygulamalara ait veriler toplanarak, sürdürülebilirlik değerlendirmesi için yerel halk grubu, ziyaretçi grubu ve odak grup ile iki farklı anket çalışması yürütülmüştür. Analiz aşamasında anket çalışması ile elde edilen veriler ANOVA ve T-Test olmak üzere iki farklı istatistikî analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmanın değerlendirme aşamasında ise analiz edilmiş anket verileri, çalışma alanının peyzaj kaynak değerleri ile ilişkilendirilerek, sürdürülebilirlik ekseninde bazı stratejiler geliştirilmiştir.

Bulgular: Çalışmanın bulgularına göre yerel halk, ziyaretçiler ve odak grup mekânsal tasarım özellikleri, ekolojik özellikler, koruma ve duyarlılıklar ve sosyo-ekonomik özellikler bakımından farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Odak grup çalışma alanında yürütülen mekânsal projeler ve peyzaj tasarımlarını büyük oranda sürdürülebilir olarak değerlendirilmemiştir. Bunun yanında sürdürülebilirlik kriter ve göstergelerine göre çalışma alanının mevcut durumu, planlama çalışmalarından anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Sonuç: Cittaslow Uzundere’de planlama çalışmaları büyük oranda uygulamalarda karşılık bulmamaktadır ve koruma, kullanma faydalanma dengesini yakalayamayan planlama ve tasarım çalışmaları sürdürülebilir olarak değerlendirilmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cittaslow, kırsal kalkınma, planlama ve tasarım uygulamaları, sakin şehir, sürdürülebilirlik, Uzundere

Temmuz 2020, 166 sayfa

ABSTRACT

DOCTORAL DISSERTATION

EVALUATION OF SLOW CITY (CITTASLOW) UZUNDERE'S SUSTAINABILITY FOR PLANNING AND DESIGN APPLICATIONS

Mustafa ÖZGERİŞ

Supervisor: Prof. Dr. Faris KARAHAN

Purpose: The study focuses on two main purposes. The first is to assess the sustainability of Turkey's 11 Cittaslow town and at the same time in accordance with sustainability criteria and indicators of the current situation and planning Uzundere, a tourist center. The second aim of the study is to evaluate the sustainability and / or contribution of the spatial projects, landscape designs, socio-economic, cultural and artistic activities, practices and programs carried out in the district.

Method: The study consists of four basic stages: study, data collection, analysis and evaluation. In the study phase, the problematic of the study area and the aims of the study were determined based on observation. In the data collection phase, two different surveys were conducted with the local people group, visitor group and focus group for the sustainability assessment by collecting the data of the landscape source values, planning studies affecting the field of study, spatial projects, landscape designs and other activities and applications. During the analysis phase, the data obtained by the survey study were analyzed with two different statistical analysis techniques, ANOVA and T-Test. At the evaluation stage of the study, the analyzed survey data were associated with the landscape resource values of the study area and some strategies were developed in the sustainability axis.

Findings: According to the findings of the study, local people, visitors and focus group show different approaches in terms of spatial design features, ecological features, conservation and sensitivities and socio-economic features. Spatial projects and landscape designs carried out in the focus group workspace have not been largely considered sustainable. In addition, the current situation of the study area has significantly differentiated from the planning studies according to the sustainability criteria and indicators.

Results: Planning works at Cittaslow Uzundere are largely unrequited in applications, and planning and design works that cannot achieve the balance of protection and use are not considered sustainable.

Keywords: Cittaslow, planning and design practices, rural development, slow city, sustainability, Uzundere

July 2020, 166 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL TEMELLER.....	16
MATERYAL VE YÖNTEM	23
Materyal	23
Çalışma alanı idari yapısı ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri	24
Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’yi etkileyen planlama çalışmaları, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar	36
Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’de devam eden ve/veya tamamlanan mekânsal (fiziki) projeler, faaliyet ve uygulamalar	49
Yöntem.....	62
ARAŞTIRMA BULGULARI	70
Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anketi Analiz Sonuçları	70
Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Anketi Analiz Sonuçları.....	93
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	99
KAYNAKLAR.....	130
EKLER	139
EK-1. Cittaslow Kriterleri Listesi	139
EK-2. Mekânsal Projeler Faaliyet ve Uygulamalar Anket Formu	141
EK-3. Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Anket Formu	144
EK-4. Resmî Kurum Yazışmaları	149
ÖZGEÇMİŞ.....	152

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. Ülkelere göre Cittaslow üye şehir sayıları.....	6
Tablo 2. Türkiye'nin Cittaslow üyesi şehirleri	7
Tablo 3. Plan türleri ve kademelenmesi.....	8
Tablo 4. Çalışmanın iş akış şeması	23
Tablo 5. Uzundere ilçesinin doğal kaynak değerleri	26
Tablo 6. Uzundere ilçesinin kültürel kaynak değerleri	31
Tablo 7. Uzundere ilçesinin sosyo-ekonomik kaynak değerleri.....	35
Tablo 8. Çalışmanın yöntem akış şeması.....	62
Tablo 9. Uzundere ilçesini etkileyen planlama çalışmaları, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar	63
Tablo 10. Uzundere ilçesinde tespit edilen fiziki projeler, peyzaj tasarımları ve diğer faaliyet ve uygulamalar	64
Tablo 11. Katılımcıların demografik özelliklerine ait frekans tablosu	70
Tablo 12. Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları anket analiz sonuçları.....	71
Tablo 13. Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları anket analiz sonuçları	72
Tablo 14. Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarım çalışmaları anket analiz sonuçları	73
Tablo 15. Tortum Gölü Cam Teras (Fiyort Park) tasarımı ve uygulaması çalışmaları anket analiz sonuçları	74
Tablo 16. Uzundere-Pirinkayalar tünel çalışması anket analiz sonuçları	75
Tablo 17. Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması anket analiz sonuçları	76
Tablo 18. Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi anket analiz sonuçları	77
Tablo 19. Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması anket analiz sonuçları.....	78
Tablo 20. Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları anket analiz sonuçları.....	79
Tablo 21. Kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları anket analiz sonuçları	82
Tablo 22. Kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları anket analiz sonuçları	83
Tablo 23. Sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları anket analiz sonuçları	84
Tablo 24. Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları anket analiz sonuçları.....	85
Tablo 25. Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması anket analiz sonuçları	86
Tablo 26. Ev pansiyonculuğu uygulamaları anket analiz sonuçları	87
Tablo 27. Kadın girişimciliği uygulamaları anket analiz sonuçları	88

Tablo 28. Geleneksel Karakucak Güreşleri ve yayla festival(ler)i anket analiz sonuçları	89
Tablo 29. Doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar anket analiz sonuçları	90
Tablo 30. Kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri anket analiz sonuçları ..	91
Tablo 31. Mali destek programları katkısı anket analiz sonuçları	91
Tablo 32. Sürdürülebilirlik değerlendirmesi anketi katılımcılarına ait demografik bilgiler....	93
Tablo 33. Sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları	94
Tablo 34. Çevresel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları	95
Tablo 35. Turistik ürün, hizmetler, organizasyon ve pazarlama girişimleri anket analiz sonuçları	96
Tablo 36. Planlama, yönetim ve izleme anket analiz sonuçları	97
Tablo 37. Uzundere ilçesinin sürdürülebilirlik kriterleri ortalama puanları	98

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ekolojik tasarım örnekleri.....	11
Şekil 2. Uzundere lokasyon haritası ve genel görünümü	25
Şekil 3. Tortum Çayı Vadisi jeoloji haritası.....	27
Şekil 4. Uzundere ilçesinin jeomorfoloji haritası.....	28
Şekil 5. Tortum Çayı Vadisi hidrografya haritası	28
Şekil 6. Uzundere ilçesindeki bazı hidrografik oluşumlar: a) Tortum Çayı b) Sapaca Deresi c) Tortum Şelalesi doğu yönü görüntüsü d) Tortum Şelalesi güney yönü görüntüsü e) Tortum Gölü e) Yedigöller (Yıkıklar).....	29
Şekil 7. Uzundere ilçesinin flora çeşitliliğinden örnekler: a) <i>Tulipa armena</i> Boiss.var. <i>armena</i> . Boiss b) <i>Myosotis sicula</i> Guss. c) <i>Sedum sempervivoides</i> d) <i>Sempervivium</i> <i>sp.</i> e) <i>Acer divergens</i> Pax. var. <i>divergens</i> f) <i>Anemone narcissiflora</i> L. subsp. <i>willdenowii</i>	30
Şekil 8. Uzundere ilçesinin fauna çeşitliliğinden örnekler: a) <i>Heliaeetus albicilla</i> b) <i>Perdix</i> <i>perdix</i> c) <i>Boloria sp.</i> d) <i>Melitaea sp.</i> e) <i>Sciurus sp.</i> f) <i>Rupicapra rupicapra</i>	31
Şekil 9. Uzundere ilçesi alan kullanımları haritası.....	33
Şekil 10. Geleneksel Uzundere evleri	34
Şekil 11. Uzundere ilçesinin bazı somut kültürel miras örnekleri: a) Öşvank Manastırı b) Sapaca Kalesi c) Engüzekkapı Kalesi d) Şapel Kalıntısı (Sapaca).....	34
Şekil 12. Uzundere ilçesindeki ekonomik faaliyetlerden örnekler: a) Arıcılık faaliyetleri b) Günübürlük rekreasyonel tesis c) Alabalık üretim tesisi d) Süs bitkisi fidanlığı .	36
Şekil 13. DATUR Projesi uygulamalarından örnekler.....	41
Şekil 14. TRA1 Düzey 2 Çevre Düzeni Planı G46, G47 ve H47 Paftaları.....	43
Şekil 15. Uzundere Turizm Master Planı: a) Plan hazırlık süreci b) Uzundere Turizm Master Planındaki iki katlı konut tasarımı önerisi	47
Şekil 16. Tortum Gölü sit alan sınırları.....	48
Şekil 17. Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları	50
Şekil 18. Tortum Şelalesi peyzaj tasarımı ve uygulamaları: a.b.c.d.e..g) Tasarım görselleri h.i.j) Mevcut peyzaj uygulamaları	51
Şekil 19. Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı ve uygulamaları: a.b.c.d) Tasarım görselleri e.f.g.h) Mevcut peyzaj uygulamaları	52

Şekil 20. Tortum Gölü Fiyort Park tasarım ve uygulaması: a) Tasarım görseli b.c.d) Uygulama sonrası mevcut durumu	53
Şekil 21. Uzundere tünel çalışması: a) Balıklı köyü girişi b) Tortum Gölü girişi	53
Şekil 22. Uzundere bölünmüş yol çalışması	54
Şekil 23. Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi	54
Şekil 24. Tortum Çayı ıslah çalışması: a) Islah çalışması yapılmış bölüm (Uzundere merkez) b) Islah çalışması yapılmamış bölüm (Engüzekkapı mevki)	55
Şekil 25. Uzundere kamu binaları	55
Şekil 26. Uzundere kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları	56
Şekil 27. Uzundere ikinci konut uygulamaları ve sivil mimari örnekleri: a) 2012 yılı b) Aynı alan 2018 yılı c.d) İlçe merkezinden sivil mimari örnekleri.....	57
Şekil 28. Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları	57
Şekil 29. Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması	58
Şekil 30. Uzundere kadın girişimciliği uygulamaları.....	58
Şekil 31. Uzundere'nin şenlik ve festivallerinden örnekler	59
Şekil 32. Uzundere doğa sporları ve yaşam boyu eğitim uygulamaları	60
Şekil 33. Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları	61
Şekil 34. 2010 yılına ait Tortum Şelalesi peyzaj tasarım çalışması	101
Şekil 35. Örnek turizm tesisi tasarım uygulaması: a) Kadamala Lodge b) Lobo Lodge	101
Şekil 36. Uzundere öneri yeşil alan sistemleri	115

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ANOVA	: Analysis of Variance
BM	: Birleşmiş Milletler
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DATUR	: Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi
DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DSİ	: Devlet Su İşleri
GH	: Games Howell Testi
HES	: Hidro Elektrik Santral
IPA	: Katılım Öncesi Yardım Aracı
IPARD	: Kırsal Kalkınma için Katılım Öncesi Yardım Aracı
IUCN	: Uluslararası Doğayı Koruma Birliği
JICA	: Japon Uluslararası Kalkınma Ajansı
KO	: Kriter Ortalaması
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
KUDAKA	: Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
LEADER	: Kırsal Ekonominin Kalkındırılması için Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar
OP	: Ortalama Puan
ORKÖY	: Orman ve Köy İlişkileri Daire Başkanlığı
ÖİK	: Su
PHTT	: Post Hoc Test Türü
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SODES	: Sosyal Destek Programı
SS	: Standart Sapma
T	: Tukey Testi
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TÖİKR	: Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UBÇSE	: Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı
UBPÇ	: Ulusal ve Bölgesel Planlama Çalışmaları
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UMD	: Uzundere Mevcut Durum
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
YPÇ	: Yerel Planlama Çalışmaları
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
WTO	: World Tourism Organisation (Dünya Turizm Örgütü)

Simgeler

n	: Frekans (Kişi sayısı)
p	: Önem değeri (sig.)
%	: Yüzde

GİRİŞ

Dünya genelindeki artan nüfus, insan ihtiyaçlarının değişmesi, teknoloji ve sanayinin gelişmesi ve plansız turizm yatırımları, doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı tüketimine neden olmuştur. İnsanoğlunun, doğa üzerinde oluşturduğu bu baskı, tahribat ve aşırı tüketim, küresel ölçekte doğanın ve doğal kaynakların korunması gerekliliği sonucunu doğurarak, birtakım arayışları da beraberinde getirmiştir.

Bu arayışlardan biri olarak 1972 yılında Stockholm’de, Birleşmiş Milletler (BM) Çevre Konferansı düzenlenmiş ve bu konferansta ilk kez sürdürülebilirlik kavramı gündeme gelmiştir. Daha sonra 20 Mart 1987 tarihinde Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland’ın başkanlığında ‘Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED)’ tarafından ‘Ortak Geleceğimiz (Brundtland Raporu)’ adlı bir rapor yayımlanmıştır ve bu raporda sürdürülebilirlik, bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılamak olarak tanımlanmıştır (Anonymous 1987; Aksu 2011).

Sürdürülebilirlik kavramının yedi temel ilkesi vardır. Bu ilkeler aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Tuna 2006; Mercan 2010):

- Her türlü gelişmelerin muhtemel olumlu ve olumsuz sonuçlarının kapsamlı şekilde ele alınması,
- Bugünün toplumunun gelecek nesillerin kaynaklarını sömürmemesi ve kaynakların nesilden nesile aktarılması,
- Gelişmelerle ilgili tartışma ve karar alma süreçlerine kapsamlı toplumsal katılım,
- Karar almada çevreyi ekonomiye göre önceleyen yaklaşım,
- Tüm çevresel etkilerin ekolojik dengeyi bozmayacak şekilde değerlendirilmesi,
- Karar almada nicelik kadar niteliğe de önem verilmesi ve
- Gelişmelerde yerel ekosistemlerin dikkate alınması.

Kalkınmada sürdürülebilirliği hedef edinen anlayış ise sürdürülebilir kalkınma (gelişme) olarak ifade edilmektedir ve 1992 yılında BM Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda sürdürülebilir kalkınma tüm insanlığın ortak hedefi olarak benimsenmiştir. Rio de Janeiro’daki konferansta 21. yüzyılın çevre ve kalkınma sorunları ile başa çıkmayı ve sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmayı amaçlayan ‘Gündem 21’ adlı eylem planı ortaya konulmuştur. Gündem 21, temelde dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar (UN 1993):

- Sosyo-ekonomik boyut (yoksullukla mücadele, insan sağlığının korunması ve geliştirilmesi, sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesi, tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi),
- Kaynakların korunması ve yönetimi (çölleşme, kuraklık ve ormansızlaşma ile mücadele, atmosferin iyileştirilmesi, katı atık ve atık su yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir tarımsal ve kırsal kalkınma),
- Kalkınmada paydaşların rolünün güçlendirilmesi (kalkınmada kadınların, çocukların, gençlerin, çiftçilerin, yerel halkın ve sivil toplum kuruluşlarının rolünün güçlendirilmesi) ve
- Uygulama araçları (finans, organizasyon ve yönetim, uluslararası işbirliği, eğitim ve teknoloji).

6-8 Eylül 2000 tarihleri arasında 189 üye ülkenin devlet ve hükümet başkanları düzeyinde katıldığı BM Genel Kurulu'nda, 'BM Binyıl Bildirgesi' imzalanmıştır. Bu bildirme ile 8 maddeden oluşan 'Binyıl Kalkınma Hedefleri' belirlenmiştir. Hedef yılı 2015 olan Binyıl Kalkınma Bildirgesi'nin amaçları aşağıda sıralanmaktadır (UN 2014):

- Aşırı yoksulluk ve açlığın bertaraf edilmesi,
- İlköğretimin eksiksiz gerçekleştirilmesi,
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi,
- Çocuk ölümlerinin azaltılması,
- Anne sağlığının korunma ve iyileştirilmesi,
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi,
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
- Kalkınma için küresel ortaklık geliştirilmesi.

2015 yılına kadar birçok küresel sorunu azaltmayı ya da sonlandırmayı amaçlayan 'Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin yerini bu tarihten itibaren 'Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH)' almıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2012 yılında Rio de Janeiro'da toplanan 'BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda ortaya çıkmıştır. 1 Eylül 2015 tarihinde BM Zirvesi'nde kabul edilen 'Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi' ne ait Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 1 Ocak 2016 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. SKH'nin temel amacı dünyanın karşı karşıya olduğu acil çevresel, siyasi ve ekonomik sorunları çözebilecek hedefler oluşturmaktır. SKH'nin sorunların çözümü noktasında hedef yılı 2030'dur. SKH'nin 17 ana hedefi bulunmaktadır. Bunlar (UN 2015):

- Yoksulluğun sonlandırılması,

- Açlığın sonlandırılması,
- Sağlıklı bireyler,
- Eğitimde niteliğin yükseltilmesi,
- Cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- Temiz su ve temiz ortamlar,
- Erişilebilir ve temiz enerji,
- İnsana yakışır iş koşulları ve ekonomik büyümenin sağlanması,
- Sanayi, yenilikçilik ve altyapı politika ve eylemleri,
- Eşitsizliklerin azaltılması,
- Sürdürülebilir şehir ve yaşam alanlarının oluşturulması,
- Üretim ve tüketimde sorumlu davranış,
- İklim eyleminin gerçekleştirilmesi,
- Sucul yaşamın korunması,
- Karasal yaşamın korunması,
- Barış ve adaletin tesisi,
- Hedefler için ortaklıkların kurulmasıdır.

2015 yılında sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle eş zamanlı olarak, Avrupa Kırsal Parlamentosu (Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulmuş ve ilk toplantısını 2013 yılında yapmıştır) tarafından ‘Avrupa Kırsal Manifestosu’ yayımlanmıştır. 4-6 Kasım 2015 tarihleri arasında Avusturya’nın Scharding kentinde, Türkiye’nin de bulunduğu 40 Avrupa ülkesinden delegelerin katıldığı toplantıda kabul edilen Avrupa Kırsal Manifestosu, kırsal alanlardaki başta genç nüfus olmak üzere nüfus kaybı, yerel ekonomilerin zayıflaması ve kırsal nüfusun kent nüfusu karşısında sosyal ve politik yönden dezavantajlı konumda olması konularını gündeme getirmekte ve bu süreci tersine çevirmek için sürdürülebilirliğin kırsala yayıldığı, bir kalkınma modelinin tesis edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu amaçla Avrupa Kırsal Manifestosunda eğitimden gençlik programlarına, kırsal hizmet altyapısı ve yerel ekonomiden sektörler arası işbirliğine kadar birçok alanda çağrıda bulunmaktadır (Anonymous 2015).

Sürdürülebilirlik anlayışının temel oluşturduğu kavramlardan biri de sürdürülebilir turizmdir ve ortaya çıkışındaki en büyük etken kitle turizmine dayalı, kitlesel ziyaretlerin destinasyonlarda oluşturdukları baskı ve tahribatlar olmuştur (Özkök ve Gümüş 2009; Acuner 2015).

Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir turizmi; ziyaretçilerin, turizm endüstrisinin, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını ele alırken, mevcut ve

gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri tam olarak dikkate almak olarak tanımlamıştır. Bunun yanında sürdürülebilir turizm ilkelerini oluştururken çevresel kaynakların korunarak kullanılması, tüm paydaşlar için sosyo-ekonomik faydalar sağlanması ve ev sahibi toplumun kültürel yapısının garanti altına alması yönlerine atıfta bulunmaktadır (UNEP and WTO 2005; UNWTO 2018).

Sürdürülebilir turizmin 12 temel ilkesi bulunmaktadır ve bunlar:

- Ekonomik canlılık,
- Yerel refaha katkı,
- Kaliteli istihdam oluşturma,
- Sosyal eşitlik,
- Ziyaretçi tatmini,
- Planlama ve karar alma süreçlerine yerel paydaşların katılımı,
- Toplumsal refaha katkı,
- Somut ve somut olmayan kültürel mirası koruma ve geliştirme,
- Fiziksel (Görsel) bütünlüğü koruma,
- Biyolojik çeşitliliği koruma,
- Kaynakların verimli kullanımı ve
- Çevresel saflığı koruma şeklindedir (UNEP and WTO 2005).

Genel olarak sürdürülebilir turizmin ilkeleri özetlendiğinde ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutunun olduğu görülmektedir ve temel amaç optimum ekonomik fayda, minimum çevresel zarardır.

Turizm arzını oluşturan temel unsurlardan biri doğal kaynakların oluşturduğu çevresel değerlerdir ve klasik turizm anlayışı, deniz-güneş-kum üçlüsünden oluşmaktadır. Fakat 90'lı yıllardan itibaren özellikle turistlerin tercihlerini bozulmamış bir çevreden yana kullanmaya başlaması ve turizm arzını oluşturan çevresel değerlerin korunması gerekliliği ile beraber kırsal turizm, eko-turizm gibi alternatif turizm türleri ortaya çıkmıştır (Özbeş 2002; Kozak ve Bahçe 2009; Bahtiyar Karadeniz 2014). Ortaya çıkan bu alternatif turizm türlerinden biri de Sakin Şehir (Cittaslow) yaklaşımıdır.

Sakin Şehir (Cittaslow), iyi ve kaliteli bir yaşam için kentlerin ortak refahının sağlanması amacıyla yerel çevrenin, gastronomik kaynakların ve yeni teknolojilerin kullanımının gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Miele 2008; Şahin ve Kutlu 2014). Cittaslow' un ortaya çıkışı Slow Food felsefesine dayanmaktadır. Slow Food 1989 yılında, Carlo Petrini ve beraberindekiler tarafından fastfood kültürüne karşı olarak, biyo-çeşitliliğin,

yerel kültür ve lezzetlerin korunması, hızlı tüketimin engellenerek gıda güvenliğinin sağlanması amaçlarıyla oluşturulmuştur (Sezgin ve Ünüvar 2012; Şahin ve Kutlu 2014). Cittaslow, 15 Ekim 1999 tarihinde İtalya'nın Orvieto kentinde, Chianti, Orvieto, Bra ve Positano kentlerinin belediye başkanları ve Slow Food'un kurucusu Carlo Petrini tarafından imzalanan 'Yavaş Şehirler Sözleşmesi' ile kurulmuştur (Karakurt Tosun 2013).

Sakin Şehir (Cittaslow), 7 temel kriter altında 72 madde (**EK 1**) ve 3 özel koşuldaki oluşan bir üyelik kriterleri listesine sahiptir. Birliğe üyelik için belirlenen özel koşullar nüfusun 50 000'in altında olması, Slow Food felsefesinin devam ettirilmesi ve Slow Food faaliyetlerine destek ve Cittaslow logosunun görünür kılınmasıdır. Cittaslow'un 7 temel kriteri aşağıda verilmektedir (Cittaslow Türkiye 2020):

- Çevre Politikaları
- Altyapı Politikaları
- Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları
- Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Sanatkarlara Dair Politikalar
- Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim için Planlar
- Sosyal Uyum
- Ortaklıklar

Sakin Şehir (Cittaslow) üyelik kriterleri olan çevre politikaları, altyapı politikaları, kentsel yaşam kalitesini artırıcı teknolojiler ve araçlar, yerli üretimin korunması, misafirperverlik ve farkındalık, slow food faaliyetlerine ve projelerine destek ve sosyal uyum, sürdürülebilir turizm hedefleriyle karşılaştırıldığında, temelde sürdürülebilir turizmin hedeflerine hizmet ettiği görülmektedir (Bahtiyar Karadeniz 2014; Şahin 2017).

Cittaslow birliğine üye olmak için öncelikli olarak ülke koordinatörlüğüne bir başvuru mektubu sunulmakta ve giriş işlemlerini başlatmak için 600 Euro bir ücret ödenmektedir (Cittaslow International 2020). Sunulan başvuru mektubu ülke koordinatörlüğü tarafından Cittaslow kriterlerine uygunluğu açısından değerlendirilmektedir. Bu süreçte kentlerin Sakin Şehir kriterleri çerçevesinde yaptığı çalışmalar ve kriterler çerçevesinde yürütülen projeler puanlanmakta ve bir kentin üye olması için 50 ve üzerinde puan alması gerekmektedir. Daha sonra ülke koordinatörlüğü tarafından adaylık değerlendirme ziyaretinde bulunmaktadır ve kriterlere ilişkin eksikliklerin belirtildiği hazırlık raporu düzenlenmektedir. Aday kent hazırlık raporunda belirtilen eksiklikleri gidermekle sorumlu tutulmaktadır. Bu eksiklikler giderildikten sonra aday kent başvuru dosyasını hazırlayarak Cittaslow genel merkezine göndermektedir. Genel merkezin değerlendirmesinden sonra aday kentin başvurusu genel kurul onayına sunulmaktadır (Cittaslow Türkiye 2020).

Cittaslow birliğine 2020 yılı mart ayı itibarıyla 30 ülkeden 264 şehir üyedir ve ülkelere göre üye şehir sayıları Tablo 1’de verilmiştir (Cittaslow International 2020).

Tablo 1. Ükelere göre Cittaslow üye şehir sayıları

	Ülkeler	Üye Şehir Sayısı
1	Avustralya	3
2	Avusturya	3
3	Belçika	7
4	Kanada	4
5	Çin	12
6	Kolombiya	1
7	Danimarka	2
8	Finlandiya	1
9	Fransa	10
10	Almanya	21
11	İngiltere	5
12	Macaristan	1
13	İzlanda	1
14	İrlanda	1
15	İtalya	84
16	Japonya	2
17	Hollanda	11
18	Yeni Zelanda	1
19	Norveç	3
20	Polonya	31
21	Portekiz	4
22	Güney Afrika	1
23	Güney Kore	16
24	İspanya	9
25	İsveç	1
26	Rusya	1
27	Tayvan	4
28	Türkiye	17
29	KKTC	5
30	ABD	2
-	Toplam	264

Birliğin Türkiye’den ilk üyesi İzmir’in Seferihisar ilçesidir. Türkiye’nin Cittaslow birliğine dahil olan 17 üyesi bulunmaktadır ve birliğe dahil olan ilçeler Tablo 2’de verilmiştir (Cittaslow Türkiye 2020).

Tablo 2. Türkiye'nin Cittaslow üyesi şehirleri

	İlçe	İl
1	Seferihisar	İzmir
2	Yenipazar	Aydın
3	Akyaka	Muğla
4	Gökçeada	Çanakkale
5	Vize	Kırklareli
6	Yalvaç	Isparta
7	Taraklı	Sakarya
8	Perşembe	Ordu
9	Halfeti	Şanlıurfa
10	Şavşat	Artvin
11	Uzundere	Erzurum
12	Göynük	Bolu
13	Mudurnu	Bolu
14	Eğirdir	Isparta
15	Gerze	Sinop
16	Köyceğiz	Muğla
17	Ahlat	Bitlis

Bu çalışmanın yürütüldüğü, turizmde Sakin Şehir (Cittaslow) ismiyle markalaşma çabasında olan Erzurum'un Uzundere ilçesinde de turizmin geliştirilmesi ve turizm hareketliliğinin sağlanması amacıyla çoğunluğu son 15 yılda olmak üzere bazı istihdam ve sosyal içerikli planlama ve mekânsal tasarım çalışmaları, faaliyet ve uygulamalar yürütülmüştür. Bu süreçte tamamlanmış ve uygulanmaya devam eden bu çalışmalar, mekânsal planlama ve tasarım çalışmaları ile sosyo-ekonomik kalkınma odaklı proje ve uygulamaların Sakin Şehir ve sürdürülebilirlik kavramları ile ilişkilendirilmesini gündeme getirmektedir.

Genel olarak planlama, hedeflerin ve bu hedeflere ulaşabilmek için yapılması gerekli olan strateji ve faaliyetlerin belirlenmesi için karar verme ve seçim yapma sürecidir (Özçağlar 2006; Üstündağ ve Şengün 2011). Ülkemizdeki plan türleri ve kademelenmesi 3194 sayılı İmar Kanunu'nda belirlenmiştir ve bu kanunda 2013 yılında yapılan bir düzenleme ile plan kademelenmesi mekânsal strateji planları, çevre düzeni planları ve uygulama imar planı şeklinde ele alınmıştır. 2014 yılında yürürlüğe konulan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde ise mekânsal stratejik planların ülke ve bölge ölçeğinde yapılabileceği belirtilerek, yeni bir kademelenmeye geçilmiştir. Ülkemizdeki plan türleri ve kademelenmesi Tablo 3'te verilmiştir (Ünal 1991; Üstündağ ve Şengün 2011; Anonim 2017a):

Tablo 3. Plan türleri ve kademelenmesi

1.1. Ülke Ölçeği
1.1.1. Genel Planlar: Ülke Planı (Kalkınma Planı), Ulusal Nitelikte Fiziki Plan, Mekânsal Strateji Planı
1.1.2. Sektörel Planlar: Turizm Master Planı, Ulaşım Master Planı, Ulaştırma Kıyı Yapıları Master Planı, Turizm Kıyı Yapıları Master Planı
1.2. Bölge Ölçeği
1.2.1. Bölgesel Nitelikte Fiziki Plan
1.2.2. Bölge Mekânsal Strateji Planı
1.2.3. Kalkınma İdaresi Eylem Planı
1.2.4. Bölge Planı (Kalkınma Ajansları)
1.3. Alt Bölge Ölçeği
1.3.1. Çevre Düzeni Planı (1/100 000)
1.4. İl Ölçeği
1.4.1. İl Çevre Düzeni Planı
1.5. Kent Ölçeği
1.5.1. Metropolitan İmar Planı
1.5.2. Nazım İmar Planı
1.5.3. Uygulama İmar Planı: Revizyon Planı, Mevzii İmar Planı, İlave İmar Planı
1.6. Özel Amaçlı Planlar: Milli Park Geliştirme Planı, Özel Çevre Koruma Planı, Turizm Amaçlı Planlar, Köy Yerleşme Planı

Türkiye’de planlama deneyimi 1930’lu yıllarda sanayi planlarının ortaya konulmasıyla başlamış ve bu dönem yerini 1960’lı yıllardan itibaren 5 yıllık kalkınma planlarına bırakmıştır (Ekiz ve Somel 2005). Aynı zamanda en üst ölçekli sosyo-ekonomik plan türü olan kalkınma planları, ülkenin sosyal ve ekonomik potansiyelini en iyi şekilde geliştirmek ve değerlendirmek üzere amaçların, hedeflerin ve bu hedeflere ulaşmak için stratejilerin belirlendiği planlar olarak ortaya çıkmaktadır (Özdemir 2014). Ülkemizde ilk olarak 1963 yılında başlayan ve günümüze kadar on bir adet hazırlanan kalkınma planlarının uygulama tarihleri şu şekildedir (Anonim 2019):

- 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967),
- 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972),
- 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977),
- 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983),
- 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989),
- 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994),
- 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000),
- 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005),
- 9. Kalkınma Planı (2007-2013) (AB uyum sürecinde, AB 9. Çerçeve Programı 2007-2013 yılları arasını kapsadığı için ilk defa 7 yıllık kalkınma programı hazırlanmıştır),

- 10. Kalkınma Planı (2014-2018) ve
- 11. Kalkınma Planı (2019-2023).

Bir diğer plan türü olan stratejik planlar ise 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile hukuki çerçevesi belirlenen stratejik planlardır. İlgili kanunda stratejik planlar kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef, önceliklerini, performans ölçütleri ve bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan olarak tanımlanmıştır (Anonim 2018a). Bu kanuna istinaden bakanlıklar, belediyeler, üniversiteler ve diğer kurum ve kuruluşlarca çeşitli strateji planları geliştirilmektedir. Bunlardan biri de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye Turizm Strateji (2023)'tür. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) turizm sektörünün vizyon, misyon, hedef ve geleceğe yönelik stratejilerini belirlemektedir.

Kalkınma planlarıyla uyumlu olmak üzere bölgesel olarak hazırlanan ve bir bölgenin kalkınması amacıyla, yerel düzeyde yürütülecek faaliyetleri belirlemek, yerel düzeyde kurum, kuruluş ve kamu özel sektör arasında çok paydaşlı işbirliği ve koordinasyonu güçlendirmek, bölgesel gelişmenin sürdürülebilirliğini ve kaynakların verimli kullanımını sağlamak ve bölgesel program ve projelere zemin oluşturmak amacıyla hazırlanan planlara bölgesel planlar denilmektedir (Yıldız 2018). Bölgesel planlar havza bazlı ve coğrafi bölgeler için hazırlandığı gibi daha alt ölçekte istatistiki bölge birimleri bazında da hazırlanabilmektedir (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması 1. Düzeyde 12 bölge, 2. Düzeyde 26 alt bölge ve 3. Düzeyde 81 ili kapsamaktadır) (TÜİK 2018).

Fiziki planlama belirli bir mekânda, belirli hedefler doğrultusunda, karar verme tercihlerinin, mekânın doğal özellikleri ile uyumlu olması esasına dayalı olarak yapılan planlama çalışmasıdır (Turoğlu 2005). Çevre düzeni planları da mekânsal düzeyde hazırlanan fiziki planlardandır ve varsa üst ölçekli planlar ile uyumlu olmak üzere konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi arazi kullanım kararlarını belirleyen, kentsel – kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma kullanma dengesini sağlayan, genellikle 1/100 000 veya daha küçük ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan planlardır (Yıldız 2018). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından halihazırda 19 planlama bölgesi ve 2 il için 1/100 000 ölçekli çevre düzeni planı onaylanmıştır.

İmar planları ise planlama bölgesinin sosyo-ekonomik, demografik, kültürel ve fiziksel özelliklerine ilişkin araştırma ve verilere dayalı olarak hazırlanan, kentsel yerleşme ve gelişme eğilimlerini alternatif çözümler oluşturmak suretiyle belirleyen, arazi kullanımı, koruma, kısıtlama kararları ve uygulama ilkelerini içeren pafta, rapor ve notlardan meydana gelen planlardır (Yıldız 2018).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17. Maddesi gereğince sit alanlarında yapılması zorunlu olan koruma amaçlı imar planları sürdürülebilirlik ilkesi içerisinde koruma amacıyla nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekte idarelerce hazırlanan ve plan notları ve açıklama raporuyla bir bütün olan plandır (Anonim 2018b).

Fiziki planlar, mekânsal düzeyde uygulandığı için hazırlandığı çevrenin doğal evre koşulları, kaynak ve imkanları ile uyumlu olmak zorundadır (Turoğlu 2005).

Ekolojik planlama kavramı 19. yüzyılın ortalarında peyzaj mimarlığı meslek disiplininin bir bölümü olarak gelişmeye başlamıştır (Ayaşlıgil 1997; Tozar ve Ayaşlıgil 2008). Ekolojik planlamanın amacı; insan-evre arasındaki ilişki ve etkileşimlerin incelenmesi, planlama çalışmalarının doğa ile uyum içinde yürütülmesidir (Duman Yüksel 2005;  zcan 2017).

Kozan (2015)'e göre ekolojik planlamada temel hedefler; doğal ve yeşil alan yoğunluğunun artırılması, temiz enerji ve evre dostu teknolojinin kullanımı, kentsel, mekânsal ve mimari yapıların ekolojik tabanlı planlama ve tasarımı, ekoloji ve evre koruma konusunda eğitim faaliyetleri, ekolojik ulaşım çözümleri, tasarrufun yaygınlaştırılması, evre dostu ve uyumlu malzemelerin kullanımı, denetleme ve izleme gibi tedbirleri kapsamaktadır.

Ekolojik planlamada göz önünde bulundurulması gereken ilkeler Mc Harg (1992), Tunçer (1994), Ayaşlıgil (1997), Karvonen (2000), Atıl vd (2005), Aydın (2010), Değerliyurt ve abuk (2015), Kiper vd (2016) ve Korkut ve Kiper (2016) ve  zcan (2017)'nin çalışmalarından derlenerek aşağıda verilmiştir:

- İklım ve toprak verileri, jeolojik, jeomorfolojik ve hidrografik yapı, arazi kullanım yetenek sınıfları, mevcut alan kullanımları ve doğal bitki örtüsü ile uyumlu çalışmaların yürütülmesi,
- Ekolojik ilişkilerin dikkate alınması,
- Sosyo-kültürel ve ekonomik yapının dikkate alınması,
- Tarihi-kültürel unsurların, tescilli yapıların ve biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Enerjinin korunması ve verimli kullanımının sağlanması,
- evre kirliliğini önlemeye yönelik tedbirler getirilmesi (hava, toprak, atık su, katı atık, gürültü ve görüntü kirliliği).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren baş gösteren küresel ölçekli evre sorunlarının artmasıyla birlikte ortaya çıkan ve sürdürülebilirlik kavramının gelişimine katkı sağlayan ekolojik temelli anlayışlardan biri de ekolojik tasarımıdır. Ekolojik tasarımı,

manzaraların, binaların, şehirlerin, enerjinin, su, gıda, üretim ve atık sistemlerinin tasarlanmasına bir çerçeve oluşturan; koruma, yenileme ve yönetim anlayışlarını içeren bir modeldir (Van der Ryn and Cowan 2007).

Yeang (2006) ise ekolojik tasarımı yapay çevrenin üretim ve etkileşim yoluyla doğal çevre üzerinde oluşturduğu etkilerin; girdiler, çıktılar, taşıma vs. faaliyetlerle ilgili sorunların çözümlenerek doğal çevreyle uyumlu, kusursuz ve karşılıklı faydaya dayalı bütünleşmenin sağlanması şeklinde tanımlamıştır (Gökşen vd 2017). Ekolojik tasarım genel bir ifadeyle yapı ve alanların ekolojik ilkeler çerçevesinde, çevreye duyarlı bir şekilde tasarlanması şeklinde tanımlanabilir. Ekolojik tasarıma ait bazı örnekler Anonim (2020a)'dan derlenerek Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Ekolojik tasarım örnekleri

Afacan (2017) ekolojik tasarımı yapım öncesi dönem, yapım evresi dönem ve yapım sonrası dönem olmak üzere üç aşamalı olarak ele almış ve bu aşamaları aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

- **Yapım öncesi dönem:** Yapı için yer seçiminde doğal çevre koşullarının (iklim, topografya v.b) gözetilmesi ve kolay temin edilebilen yerel, geri dönüştürülebilir ve çevre ile uyumlu malzemenin seçilmesi,

- **Yapım evresi dönem:** yapının inşaat ve kullanım sürecinde çevresel etkilerinin incelenerek, mevcut flora ve faunanın korunması, geri dönüşüme önem verilmesi ve enerjinin etkin kullanıldığı yapısal donatının sağlanması,
- **Yapım sonrası dönem:** Yapı ömrünün tamamlanması ile atıl duruma düşecek olan yapı materyallerinin yeniden kullanılabilmesi için geri dönüştürülebilir, standart boyutlu malzemelerin kullanılması ve modüler mekanların tasarlanması.

Ekolojik tasarım ilkeleri Shu-Yang et al. (2004), Ryn and Cowan (2007), Aydın (2010), Birişçi vd (2012), Onur (2012), Öztürk Tel (2014), Afacan (2017), Gökşen vd (2017), Korkut vd (2017)'nin çalışmalarından derlenerek aşağıda verilmiştir:

- Alanın iklim, toprak ve topoğrafik kaynak değerleriyle uyumlu bir şekilde yürütülmesi,
- Alanı etkin kullanan ve alan formuna uygun çizgilere sahip olması,
- Kullanılan inşaat ve/veya peyzaja dair yapı materyallerinin cins, doku ve renk bakımından çevre ile uyumlu olması ve tasarım süreci sonrasında alanın doğal yapısı ile bütünlük oluşturması,
- Kullanılan inşaat ve/veya peyzaja dair yapı materyallerinin yerel ve geri dönüşümlü materyallerden (ahşap, çelik vb.) tercih edilmesi,
- Kullanılacak bitki türlerinin doğal çevre ile uyumlu, sulama ve bakım gereksinimi az olan ve yaban hayatına yaşam ortamı oluşturacak yerel türlerden tercih edilmesi,
- Yapısal ve bitkisel tasarım ürünlerinde enerji verimliliği, katı atık, atık su ve geri dönüşüm gibi sistemlere yer verilmesi,
- Mekânsal su kullanımında su tüketiminin minimize edilmesi ve yağmur suyu hasadı modellerinden yararlanılması,
- Gürültü, görüntü, ışık, hava, su ve toprak gibi kirliliklere neden olunmaması,
- Biyolojik çeşitliliğin desteklenmesi ve sulak alanlar gibi yeni ekosistemlerin oluşturulması,
- Alanın veya mekânın taşıma kapasitesine uygun tasarımlar yapılması (Kontrollü rekreasyonel ve sportif aktivite),
- Dar ölçekte yeşil altyapı geliştirilmesi (dikey bahçe, çatı bahçesi kentsel tarım ve hobi bahçeleri v.b.),
- Ulaşım planlamasında bisiklet gibi alternatif modellerin geliştirilmesi,
- Planlama ve tasarım önerilerinde yerel kimlik ve soyut ve somut kültürel mirasın korunması, bulunduğu alana ve topluma bir kimlik kazandırması,

- Yönetim ve bakımda yerel halkın gönüllü katılımını geliştiren, toplumda çevre bilinci oluşturan ve eğitim-araştırma altyapısının gelişimine katkı sağlayan planlama ve tasarım süreçlerinin yürütülmesi.

Mekânsal planlama ve tasarımların sürdürülebilirliği, küresel ısınma, iklim değişikliği, çevre dostu ulaşım, ekolojik mimarlık ve enerji verimliliği gibi süreçleri öncelikleyen ekolojik planlama ve yeşil altyapı sistemlerine dayandırılmasına bağlıdır. Ekolojik temelli mekânsal gelişmeler, bugün ve gelecek kuşaklar için daha sağlıklı bir yaşam kalitesi sunmayı amaçlayarak doğal, yapay ve kültürel çevrenin bütüncül olarak korunmasını sağlayan öneriler içermektedir (Korkut vd 2017). Onur (2012)'ye göre; ekolojik yaklaşım olarak adlandırılan bu eğilim, günümüz peyzaj tasarım, uygulama ve yönetim süreçlerine farklı ve yenilikçi bir bakış açısı getirmektedir.

Bütün bunlardan hareketle ekolojik yaklaşımların, sürdürülebilirliğin temelini oluşturduğu söylenebilir. Çünkü sürdürülebilirliğin üç boyutundan biri olan çevre, ekolojik planlama temeline dayanmaktadır. Atıl vd (2005), ekolojik planlamayı, sürdürülebilirliğin ekolojik söylemi olarak nitelendirmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı mimaride, kentleşmede ve her türlü alan kullanımlarında doğal kaynakları, habitatları, ekolojik ilişkileri, doğal ve kültürel peyzajı, koruma ve kullanım dengesi gözeterek gelecek nesillere aktaran ve bunu yaparken de sosyal ve ekonomik faydalar oluşturan planlama ve tasarımları hedeflemektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir planlama ve tasarımlar çevresel, sosyal ve ekonomik fayda boyutlarıyla ele alınarak mümkün olmaktadır.

Uzundere'nin bölgesel ve yerel planlama çalışmalarında iki ana kalkınma ekseninden biri turizmdir ve turizmde markalaşmış bir destinasyon olmayı hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak ilçede son 15 yılda kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum kuruluşları yürütücülüğü, ortaklığı ve iştiraki ile yerel kalkınmanın bir aracı olarak gerek turizmle ilişkili gerekse de turizmden bağımsız bir çok mekânsal planlama ve tasarım çalışması, proje, faaliyet ve uygulamalar yürütülmüş ve yürütülmeye de devam edilmektedir. Bununla beraber Uzundere ilçesi 2016 yılında Cittaslow birliğine üye olmuştur. Uzundere ilçesi özellikle Cittaslow üyeliği ile birlikte, kamuoyunda turizm kenti özelliği ve/veya turizme yönelik hizmet arzı beklentisiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bununla birlikte hem 2016 yılından itibaren Cittaslow sertifikası ile birlikte ve daha da önemlisi öncesindeki 10 yılı aşkın süreçte tamamlanmış ve/veya devam etmekte olan fiziki ve sosyal tüm plan ve projeler, iki ana kalkınma ekseninden biri turizm olan ilçenin, turizm arzını oluşturan doğal ve kültürel peyzajı ve sosyal yapıyı da dönüştürmektedir. Bu noktadan bakıldığında Uzundere'de yürütülen planlama ve tasarım çalışmaları, mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalar ve turizme yönelik

çalışmalar, sürdürülebilirlik konusunda ilçe ile ilgili bir takım soru ve sorunları da beraberinde getirmektedir.

Çünkü doğal ve kültürel peyzajı bozan, turizm arzını oluşturan kaynakları olumsuz etkileyen her planlama çalışması, mekânsal proje, faaliyet ve uygulama, kısa vadede ekonomik getiriler sağlasa bile zamanla alanın tüm turizm cazibesini yitirmesine neden olmaktadır. Bunun yanında yerel halk için sosyal, kültürel ve ekonomik faydalar sağlamayan faaliyetler de sürdürülebilirlik tartışması ile karşı karşıya kalmaktadır. Harris (2000) sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel boyutların sentezinin sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için temel şart olduğunu belirtmektedir (Özmete 2011).

Çalışma kapsamında araştırma sahası olan Cittaslow Uzundere'nin sürdürülebilirlik konusunda temel sorunsalı, araştırmaya dayanak oluşturması ve bir karşılaştırma fırsatı vermesi bakımından aşağıdaki gibi ortaya konulmaktadır:

- İlçede son 15 yılda yürütülen mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalara (1) doğal ve kültürel çevre üzerindeki etkileri ve (2) sosyo-ekonomik katkıları ile bakıldığında, sürdürülebilir midir?
- Uzundere ilçesinde kamu, yerel yönetim, üniversite, özel sektör ve sivil toplum girişimleri ile sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak yürütülen birçok faaliyet, uygulama ve programlar bulunmaktadır. Sosyo-ekonomik yapının gelişimi, çevre koruma ve kırsal turizme katkı boyutlarıyla ele alındığında, yürütülen faaliyet, uygulama ve programlar sürdürülebilirliğe katkı sağlamakta mıdır?
- Bir turizm merkezi olarak Uzundere'nin kalkınma perspektifini belirleme ve doğal ve kültürel peyzajını şekillendirme bakımından ulusal, bölgesel ve yerel planlama çalışmaları ile ilçenin mevcut durumu sürdürülebilir midir?
- Kırsal turizm, Sakin Şehir (cittaslow), ekolojik planlama ve tasarım, sürdürülebilirlik kavramları (1) teori, (2) bilimsel yaklaşımlar, stratejik plan ve programlarda öngörülen hedef ve eylemler ve (3) mekânsal tasarım önerileri, yerel yönetim ve kamu kuruluşları tarafından uygulamaya yeterince yansıtılmakta mıdır?

Araştırma sahası olan Cittaslow Uzundere'nin sürdürülebilirliği konusunda hazırlanan soru setlerine yönelik olarak, bu tez çalışmasının amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Uzundere ilçesi ile ilgili ulusal-bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlar, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna

yönelik programlar ile ilçenin mevcut durumunun karşılaştırmalı olarak sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi ve planlama çalışmalarının uygulamalardaki etkisinin belirlenmesi,

- Uzundere ilçesinin mekânsal proje, peyzaj tasarımları, faaliyet ve uygulamalarının sürdürülebilirliğinin ve/veya sürdürülebilirliğe katkısının değerlendirilmesi,
- Uzundere ilçesinde yürütülen sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, uygulama ve programların sürdürülebilirliğinin ve/veya sürdürülebilirliğe katkısının değerlendirilmesidir.

KURAMSAL TEMELLER

Berry and Ladkin (1997) İngiltere’de gerçekleştirdikleri çalışmalarında sürdürülebilir turizmin bölgesel düzeyde uygulamasını incelemiştir. Odak grup tekniği ile yürütülen çalışmada, sürdürülebilir turizmin artan önem ve geliştirilen ilkelerine rağmen, bölgesel düzeyde küçük işletmelerde uygulanmasının önünde sürdürülebilirlik kavramının yeterince anlaşılması, belirsiz sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanabilir faaliyetlere dönüşmemesi ve hükümet politikalarına güvensizlik ve koordinasyon problemi gibi önemli engeller olduğu sonucuna varmıştır.

Demirel (1997) çalışmasında, Çoruh Havzası’nın (Yusufeli kesimi) doğal ve kültürel kaynak değerlerinin turizm ve rekreasyon potansiyelini değerlendirdiği çalışmada, kırsal yapının bozulmadan gerçekleştirilecek turizm ve rekreasyon planlamasının, havzanın turistik değerini arttırarak, sağlayacağı ekonomik katkı ile bölgenin kalkınmasında önemli bir rol oynayacağını değerlendirmiştir.

Gündüz (1999) turizmin çevresel etkilerini değerlendirmeyi amaçladığı çalışmada anket yolu ile veriler toplamış ve turizmin doğal ve sosyal çevre üzerindeki etkilerini matris yöntemi kullanarak belirlemiştir. Çalışmanın sonucunda sürdürülebilir turizm gelişiminin ekolojik, kültürel, sosyal, ekonomik, yönetsel, estetik iyileştirme ve turizmi geliştirme ve çeşitlendirme politikaları ile ele alınarak sağlanabileceğini belirtmiştir.

Shu-Yang *et al.* (2004) çalışmalarında ekolojik tasarım kavramının tarihi gelişim sürecini açıklayarak, ekolojik tasarımın yedi temel prensibini belirtmişlerdir. Çalışmaya göre eko-tasarımın yedi temel prensibi insanların ve onların ekonomilerinin doğal ihtiyaçlarını karşılama, hem doğal hem de yönetilen ekosistemlerin yapısının ve işlevinin bütünlüğünün sürdürülmesi, kültürel peyzajların, doğal peyzajın taklit edilerek tasarlanması, yenilenebilir kaynaklara dayalı olarak, daha fazla malzeme ve enerjinin geri dönüşümü, yeniden ve verimli kullanımına odaklanmak, kaynak tüketimi ve çevresel zararın kapsamlı bir şekilde dikkate alınması, doğal ekosistemleri ve yerel biyolojik çeşitliliği korumak, sürdürülebilir kalkınma ve yerel ve küresel kaynakların korunmasına sosyal destek sağlamak için çevresel okuryazarlığın artırılması şeklindedir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise eko-tasarım uygulamalarına ilişkin örneklere yer vermişlerdir.

WTO (2004) çalışmasında destinasyonlar için sürdürülebilir kalkınma kriter ve göstergelerini yayınlamıştır. Çalışmada sürdürülebilir turizm göstergeleri 13 ana başlık altında ele alınırken, bu ana başlıklar altında 42 ana kritere ait 175 alt kritere yer verilmiştir.

UNEP and WTO (2005) yayınladıkları çalışmada kanun yapıcılar (hükümetler) için sürdürülebilir turizm rehberi yayınlanmıştır. Rehber, turizmde sürdürülebilirliğin ne anlama geldiğini ve daha sürdürülebilir turizm için strateji ve politika geliştirmeye yönelik yöntemleri tanımlayarak, sürdürülebilir turizme yönelik 12 temel ilke ortaya koymuştur.

Demircioğlu Yıldız (2006) Tortum Çayı Vadisi'nde yürüttüğü çalışmasında, coğrafi bilgi sistemleri aracılığıyla yerleşim, tarım, orman, turizm ve rekreasyon gibi alan kullanımları için en uygun (optimum) alanları belirlemiştir.

Orhan (2008) Uzundere İlçesi'nin ekoturizm potansiyelini belirlemeyi ve sınıflandırmayı amaçladığı çalışmasında, ilçenin aktif turizm etkinliklerini inanç turizmi etkinlikleri, Tortum Şelalesi ve Yıkıklar (Yedi Göller) odaklı etkinlikler, piknik aktiviteleri ve festival ve şenlikler olarak; potansiyel turizm etkinliklerini ise botanik turizmi, kuş gözlemciliği, kelebek gözlemciliği, yaban hayatı gözlemciliği, trekking, manzara Seyri ve Tortum Gölü'ne dayalı etkinlikler olarak belirlemiştir. Çalışmanın sonucunda bölgenin doğal ve kültürel açıdan ekoturizm potansiyeli bulunduğunu ve bu potansiyelin sivil toplum, üniversite, yerel yönetim ve kamu yatırımları ile değerlendirildiği takdirde ekoturizm merkezi olabileceğini belirtmiştir.

Tozar ve Ayaşlıgil (2008) ekolojik planlama kavramının tarihsel gelişim sürecini kronolojik olarak ele alarak, ekolojik planlamada karar verme süreçlerine halkın katılımının önemini vurgulayarak, alan kullanımları için uygun yer seçiminde biyolojik, fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Aklanoğlu (2009) Sille ilçesinin çevresel, mekânsal ve sosyo-kültürel yönden sürdürülebilirliğinin sağlanmasını hedeflediği çalışmasında, planlama ve tasarım birlikteliğini gerçekleştirebilmek için ekolojik ilkeler belirlemiştir. Bu ilkeleri ekolojik bütünlüğün korunması, biyotik ve abiyotik faktörler ile kentsel çevrenin bir bütün olarak ele alınması, ekolojik süreçlerin desteklemesi, geri dönüşüm imkanlarının artırılması, ekolojik ayak izi ve karbon ayak izinin azaltılması, yok olan habitatların ve özelliğini yitirmiş alanların geri kazanılması ve ekolojik kalite kriterlerinin oluşturulması şeklinde açıklamıştır. Çalışmasının sonucunda ise uygulamalara yönelik alan kullanım önerilerinde bulunmuştur.

Aydın (2010) çalışmasında, ekolojik yerleşim kriterlerini derlemiş ve çevresel sürdürülebilirlik önceliklerine göre yerleşim alanı seçim kararı, bütünleşik tasarım, karma ve

kompakt kullanım, kendine yeter olması ve çevreye zarar vermemesi başlıkları altında 62 planlama, 53 tasarım kriterinden oluşan bir liste hazırlamıştır. Bunun yanında çalışma alanını çevre düzeni planı ve imar planı kararları doğrultusunda değerlendirmiştir.

Mercan (2010) Altınoluk Bölgesi'nde turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik yürüttüğü çalışmasında anket yöntemi ile veriler toplamıştır. Çalışmanın sonucunda sürdürülebilir turizm gelişimi için yerel paydaş katılımı ve koordinasyon, doğal çevrenin korunması, bölgesel tanıtım, turizm ürünleri ve çeşitliliği, turizm altyapısı, trafik, ziyaretçi kayıt sistemi ve kıyı koruma ve görsel bütünlük şeklinde özetlenebilecek planlama önerilerinde bulunmuştur.

Semmens and Freeman (2012) çalışmalarında, Cittaslow ilkelerinin küçük kentlerde sürdürülebilir kalkınmaya sağladığı katkıları değerlendirmeyi hedefleyerek, Yeni Zelanda'nın üç Cittaslow şehrini incelemişlerdir. Yerel işletmeler, yerel halk ve planlamacılardan oluşan odak grup ile yürüttükleri çalışmalarında Cittaslow'un odak grup tarafından gereksiz ilkelere sahip, halk desteği olmayan bir marka olarak değerlendirildiğini ortaya koymuşlardır.

Alkanlı (2014) Kazdağları Bölgesine yönelik eko-turizm ilkeleri oluşturmayı hedeflediği çalışmasında, bölgedeki fiziki uygulamaları analiz etmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında yapıların doğru bir şekilde tasarlandığı takdirde, enerji tasarrufu sağlanarak, karbon salınımının azaltılabileceğini bildirmiştir.

Bahtiyar Karadeniz (2014) çalışmasında Sakin Şehir (Cittaslow) Perşembe'nin doğal ve kültürel kaynaklardan oluşan turizm potansiyelini değerlendirmiş ve bu potansiyelin sürdürülebilir yerel kalkınma için bir fırsat olduğunu belirtmiştir.

Özgeriş (2014) çalışmasında Uzundere ilçesindeki rekreasyonel-turistik faaliyetler, konaklama alanları ve turizm algısıyla ilgili olarak 350 ziyaretçi ile bir anket çalışması gerçekleştirmiş ve çalışmanın sonucunda ziyaretçilerin Uzundere ilçesinin birçok konuda turizm potansiyeline sahip olduğunu fakat bu potansiyelin yeterince değerlendirilemediğini düşündükleri saptanmıştır.

Öztürk Tel (2014) geleneksel kent dokusunu ekolojik tasarım ilkeleri doğrultusunda değerlendirmeyi amaçladığı çalışmasında, çalışmanın amaçları doğrultusunda seçtiği ekolojik tasarım kriterlerine göre bir değerlendirme yapmıştır. Çalışmanın sonucunda araştırma alanının geleneksel kent dokusunun sürdürülebilirliği için üst ve alt ölçekte yeşil alanlar, ulaşım, altyapı ve bitkilendirme önerilerinde bulunmuştur.

Şahin ve Kutlu (2014) çalışmalarında Cittaslow ilkelerini sürdürülebilir kalkınma bağlamında değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda, yerel yönetimler için Cittaslow üyeliği

ile kalkınma anlayışı arasında paradoks bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Cittaslow birliğine sürekli üyeliğin yerel yönetimlerde yaşanan değişimler ile birlikte kesintiye uğrayabileceği, bu nedenle sürekli üyeliğin sadece sürdürülebilirlik anlayışına sahip yöneticiler tarafından gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir.

Şengün Erturgut (2014) çalışmasında kırsal yerleşmelerde geleneksel konutları ekolojik yapı tasarımının elemanları ile birlikte değerlendirmiştir. Ekolojik yapı elemanı olarak yerleşim, yapı formu, yapı yönü, mekânsal organizasyon, malzeme seçimi ve yenilenebilir enerji kaynakları kriterlerini kullanmıştır.

Wei (2014) çalışmasında aralarında İran, Zambiya, Güney Afrika, Çin, Hindistan, Tayland gibi ülkelerin olduğu, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından yürütülen en iyi 18 sürdürülebilir turizm örneğini ele almıştır. Yapılan çalışmada en iyi sürdürülebilir turizm uygulaması örnekleri sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel koruma olmak üzere 4 temel kriter üzerinde incelenmiştir.

Acuner (2015) çalışmasında Zigana turizm merkezini Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyinin destinasyonlar için yayınlamış olduğu sürdürülebilir turizm ilkeleri kapsamında değerlendirmiştir. Yerel turizm örgütlerine yönelik yaptığı anket çalışması sonucunda, Zigana turizm merkezinin sürdürülebilir turizm kriterleri bakımından zayıf olduğu sonucuna varmış ve yerel destinasyon yönetim ofisinin kurulması, doğa turizmini destekleyen turizm etkinliklerinin ve ev pansiyonculuğunun geliştirilmesi, katı ve sıvı atıklar için arıtma tesisleri kurulması, ziyaretçi danışma merkezi kurulması ve memnuniyet değerlendirmesi yapılması ve izleme ve raporlama sistemi kurulması önerilerini getirmiştir.

Karacan vd (2015) çalışmalarında ziyaretçi sayılarındaki artışın sosyo-ekonomik, kültürel, doğal ve kültürel peyzaj ve güvenlik konusunda olumlu ya da olumsuz şekillendirici rol oynayacağını, bu durumdan olumsuz etkilenmemek için sürdürülebilir turizm modellerinin benimsenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çalışma kapsamında dünyadaki sürdürülebilir turizm örnekleri incelenerek, Türkiye'deki sürdürülebilir turizm uygulamaları tartışılmıştır.

Özyurt Ökten (2015) Türkiye'de başlayan ve hızla yayılan Sakin Şehir kavramının, kriterleri ve manifestosu dâhilinde sürdürülebilir bir yerel kalkınma modeli olarak kabul edilebilirliğini tartışmayı amaçladığı çalışmasında, Türkiye'nin ilk Cittaslow şehri olan İzmir'in Seferihisar ilçesinin fiziksel ve sosyo-kültürel yapısının inceleyerek, ilçenin Cittaslow kriterlerine uyumluluğunu tartışmış ve Sakin Şehir (Cittaslow) kavramının sürdürülebilir bir yerel kalkınma modeli olarak kabul edilebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Presenza *et al.* (2015) çalışmalarında sürdürülebilir turizm yönetimi ile Cittaslow sertifikasyonu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda Cittaslow kavramının, sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında teşvik edici bir rol oynadığını ve bir destinasyonun uluslararası şehirler ağının bir parçası haline gelmesini sağladığını ortaya koymuşlardır.

Akyol (2016) çalışmasında kentlerin ekolojik sürdürülebilirlik hedefine nasıl ulaşabileceği konusunu tartışarak, yerel yönetimler için ekolojik sürdürülebilirlik konusunda rehber niteliğinde bir çalışma hazırlamıştır.

Gıran Taşcıoğlu (2016) Antalya'nın kuzey bölgesi için stratejik turizm planını yapmayı amaçlamıştır. Bu amaca yönelik gerçekleştirdiği anket çalışması ve SWOT analizi neticesinde, uygun turizm faaliyetleri ve bu faaliyetler için uygun alanları belirleyerek, sürdürülebilir turizm stratejisi oluşturmuştur.

Özmen vd (2016) Türkiye'deki Sakin Şehirler üzerine yürüttüğü çalışmalarında Cittaslow kentlerinin belediye başkanlarıyla görüşme gerçekleştirmişlerdir. Çalışma ile Cittaslow üyeliğinin sürdürülebilir turizm konusunda bir süreç olduğunu belirterek, belediye başkanları değişmeyen kentlerde Cittaslow uygulamalarının devam ettiği fakat belediye başkanı değişen kentlerde bu sürecin kesintiye uğradığı sonucuna varmışlardır. Çalışmanın sonucunda Cittaslow üyesi kentlerde, sürdürülebilir turizm uygulamalarının kesintisiz devamı için halk desteği ve Cittaslow felsefesinin halk tarafından benimsenmesinin en temel konu olduğunu belirtmişlerdir.

Park and Kim (2016) Güney Avustralya' nın ilk Cittaslow şehri olan Goolwa'da yürüttüğü çalışmalarında yerel halkı çalışmalara dahil eden bir yaklaşımla, yerel yiyecek ve içecek ürünlerinin pazarlanması ile yerel halk, işletme ve bölge sakinleri arasında güçlü bir bağ oluştuğunu kaydetmiştir. Bunun yanında yerel toplumun güçlendirilmesi ile sürdürülebilirliğin daha başarılı bir noktaya taşınacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Afacan (2017) sürdürülebilir turizm yapıları tasarım ilkelerini oluşturmak amacıyla yürüttüğü çalışmasında Cittaslow Seferihisar'daki turizm işletmelerini incelemiştir. Çalışma kapsamında incelenen turizm yapıları, hazırlanan sürdürülebilir yapı tasarım kriterlerine sahip olma ve olmama durumuna göre 1 ve 0 puan verilerek, her bir yapı için alınan toplam puan üzerinden sürdürülebilirlik değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Seferihisar için sürdürülebilirlik konusunda dikkate alınması gereken ve eksik olan noktalar belirlenmiş ve önerilerde bulunulmuştur.

Gökçen vd (2017) sürdürülebilir kalkınma ile ekolojik yapı tasarımını ilişkilendirdiği çalışmada, yapılar için temel tasarım ilkeleri belirlemiştir. Bu ilkeleri, sürdürülebilir düşünce, ekonomik çevre tasarımı, bina kabuğu ve geometrisi, mekan ilişkisi ve düzenlemesi, uygun malzeme seçimi, iklimlendirme sistemleri ve atık yönetimi başlıkları altında incelemiştir.

Kaplan vd (2017) çalışmalarında yeni yerleşim alanlarının ne kadar ekolojik yaklaşımla planlanırsa planlansın, doğaya karşı bir tehdit oluşturduğunu belirterek, mevcut yerleşimlerin ekolojik hale getirilmesinin daha doğru olacağını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda kentler için halk katılımına dayalı, istihdam oluşturan, optimum arazi kullanımı ve yüksek çevre standartlarına sahip, sağlıklı bir yaşam ve sürdürülebilir ulaşım imkanı sunan tasarımların amaçlanması gerektiğini bildirmişlerdir.

Korkut vd (2017) ekolojik tasarım temel ilkelerini daha önce yapılan çalışmalardan derleyip geliştirerek, kentsel alanlar için sürdürülebilirlik ekseninde uygulanabilecek öneriler getirmişlerdir. Bu önerileri kent dokusu içindeki ıslak alanların korunması ve değerlendirilmesi, kent içinde ısı adası oluşturmayacak, geçirimli sert zemin malzemelerin kullanılması, kent içinde iklim ve topografik verilerle uyumlu tasarımların yapılması, kent içindeki yeşil alan miktarının artırılması, yerel ve geri dönüşümlü ve enerji tüketimini azaltacak malzemelerin kullanılması, alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarını içeren tasarımların yapılması egzotik bitkilerin yerine doğal bitki örtüsünde bulunan türlerin kullanılması ve insan-çevre ilişkisinin kurulabildiği ve çevresel farkındalık oluşturacak tasarımların yapılması şeklinde açıklamışlardır.

Özcan (2017) Malatya kentinde yürüttüğü çalışmada ekolojiyi önceleyen politikaların ve sürdürülebilirlik hedefinin önemini değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda, sürdürülebilir kentsel gelişmenin uygulanabilirliği için kentsel planlama, kent içi ulaşım, katı atık yönetimi ve çevresel koruma için kent halkının eğitilmesi önerilerinde bulunmuştur.

Ünsever vd (2018) destinasyonlarda ziyaretçi sayısının artmasıyla beraber turizm yatırımlarının arttığı ve yerel halk için yeni sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bununla beraber zaman içinde doğal ve kültürel değerlerin turistler ve turizm endüstrisi tarafından tüketildiğini ifade ederek çalışmalarında alternatif sürdürülebilir turizm çözümlerini tartışmışlardır.

Davardoust (2019) çalışmada Uzundere (Erzurum) ve Keleyber (Tebriz) ilçelerini kırsal turizm ile ilişkili olarak geleneksel sivil mimarinin tasarım özellikleri, kullanılan yapı materyalleri ve bu yapı materyallerinin farklılaşan ve benzeşen yönlerinin değerlendirmesini; her iki vadi için Delphi tekniğine göre sürdürülebilir kırsal turizm değerlendirmesini ve her iki

vadi için sürdürülebilir turizm ilkelerinin odak grup tarafından karşılaştırmasını yapmıştır. Çalışmanın sonucunda Uzundere ilçesinde geleneksel sivil mimarinin ekolojik yapı ile uyum içinde tasarlandığını, sürdürülebilir tasarımların gereksinimlerini karşıladığını ve sürdürülebilir turizm için önemli bir değer taşıdığını belirtmiştir.

Dikmen Kazancı (2019) çalışmasında, Tirebolu (Giresun) ilçesinin Cittaslow Birliğine kabul edilmesi için yerine getirmesi gereken kriter ve alt kriterlere yönelik yapılan eylemler ile sürdürülebilir turizme hizmet edilecek nitelikteki, doğal ve kültürel dokunun korunduğu, yöresel mutfak, müzik, sanat, folklor gibi yerel kültürel unsurları ön planda tutan turizm potansiyelini değerlendirmiştir.

Karahan and Davardoust (2019) Uzundere'nin yerel mimarisini (mimari tipoloji ve fiziksel yapı) ekolojik sürdürülebilir kalkınma açısından inceledikleri çalışmalarında, yüzyıllar boyunca bölgede kullanılan malzemelerin, inşaat tekniklerinin ve iklimsel kaygıların sonucunda optimize edilmiş bir yerel mimarinin ortaya çıktığını ve bu mimarinin ekolojik sürdürülebilir kalkınmaya hizmet ettiğini belirtmişlerdir.

Orhan (2019) çalışmasında Tortum Çayı Vadisi'ni (Uzundere-Su Kavuşumu arası) Küresel Jeoparklar Ağı (GGN) jeopark ölçütleri bakımından değerlendirmiştir. Çalışmanın sonucunda Tortum Çayı Vadisi'nin sahip olduğu peyzaj karakteristiği ile doğal bir açık hava müzesi durumunda olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Tortum Çayı Vadisi'nin taşıdığı jeopark ve jeoturizm potansiyelinin koruma-kullanma dengesi içerisinde kırsal turizmin geliştirilmesi yolu ile değerlendirildiği takdirde bölgesel kalkınma için de önemli getiriler sağlayacağı sonucuna varmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Çalışma, Erzurum ili Uzundere ilçesinde yürütülmüştür. Uzundere ilçesinin gelişme ve kalkınma perspektifini belirleyici nitelikteki ulusal, bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları, destinasyon oluşumuna yönelik programlar ile ilçenin doğal ve kültürel peyzajını ve sosyal yapıyı dönüştürmede etkili olan mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve ilçede sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak yürütülmekte olan faaliyet, proje ve uygulamalar çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır. İlçenin peyzaj kaynak değerleri ise çalışmanın yardımcı materyali olarak kullanılmıştır. Çalışmanın iş akış şeması Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Çalışmanın iş akış şeması

Sosyo-Ekonomik, Mekânsal ve Stratejik Planlama Çalışmaları, Araştırma Raporları ve Destinasyon Oluşumuna Yönelik Programlar	Mekânsal Projeler, Peyzaj Tasarımları ve Diğer Faaliyet, Proje ve Uygulamalar	Uzundere’nin Doğal ve Kültürel Peyzaj Özellikleri
Ulusal Ölçekli	Yedigöller Çevre Düzenleme Çalışmaları	Doğal Kaynak Değerleri
Onuncu Kalkınma Planı	Tortum Şelalesi ve Çevresi Peyzaj Tasarımı ve Uygulamaları	İklim
Türkiye Turizm Stratejisi 2023	Uzunburun Yarımadası Peyzaj Tasarımı	Toprak
Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi	Tortum Gölü Cam Teras (Fyord Park) Tasarımı ve Uygulaması	Jeolojik yapı
Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)	Uzundere Pirinkayalar Tünel Çalışması	Jeomorfolojik yapı
Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu	Erzurum-Uzundere (Pirinkayalar) Arası Bölünmüş Yol Çalışması	Hidrografik özellikler
Bölgesel Ölçekli	Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi	Vejetasyon-Flora
DAP Ana Planı	Uzundere Tortum Çayı Islah Çalışması	Fauna
KUDAKA TRA1 Bölge Planı	Sakin Şehir Uzundere Tanıtım Uygulamaları	Kültürel Kaynak Değerleri
Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı	Kamu Binaları ve Çevre Düzenleme Uygulamaları	Alan Kullanımları
Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi	Kent İmajı Geliştirme ve Sokak Sağlıklaştırma Uygulamaları	Altyapı
Erzurum Doğa Turizmi Master Planı	Sivil Mimari ve İkinci Konut Uygulamaları	Doğal ve Kültürel Unsurlar

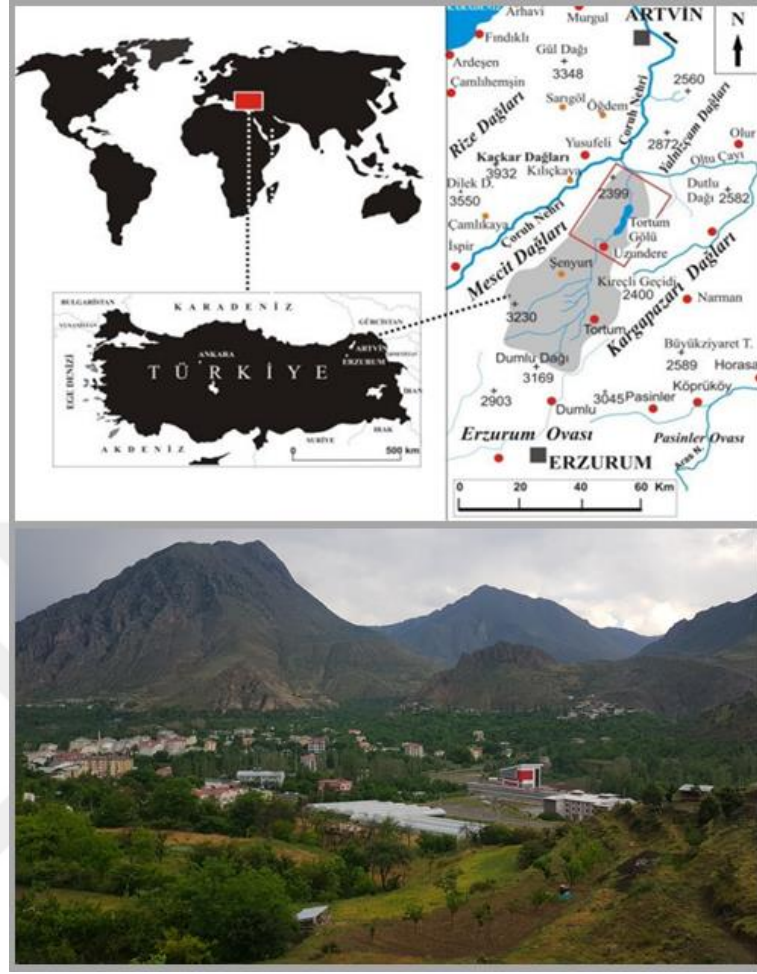
Tablo 4. (devamı)

TRAl Düzey 2 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Raporu ve Plan Hükümleri	Engüzekkapı Kalesi Çevre Düzenleme Çalışmaları	Festival ve Şenlikler
DOKAP Ana Planı	Gölbaşı Kapama Dut Bahçesi Uygulaması	Korunan Alanlar
DOKA TR90 Bölge Planı	Ev Pansiyonculuğu Uygulamaları	Çevresel Sorunlar
DOKA Turizm Çalıştay Rapor ve Stratejileri	Kadın Girişimciliği (Seramik Atölyesi, Gastronomi ve Seracılık) Uygulamaları	Sosyo-Ekonomik Kaynak Değerleri
Erzincan-Erzurum-Kars Kış Turizm Koridoru Projesi	Geleneksel Karakucak Güreşleri ve Yayla Festival(ler)i	Nüfus
Palandöken ve Konaklı Turizm Merkezleri ve EJDER 3200 Markalaşma Çalışması	Doğa, Su ve Macera Sporları ile Yaşam Boyu Eğitime Yönelik Uygulamalar	Ekonomi
Termal Turizm Koridoru Projesi	Kamu, Yerel Yönetim, Üniversite ve Sivil Toplum İlişkileri	
Hızlı Tren Projesi (Erzurum-Sivas-Ankara)	Mali Destek Programları (KUDAKA, DAP BKİ, TKDK, LEADER, ERASMUS+, Bakanlıklar v.b.)	
Kültür Yolu Projesi (Erzurum-Yakutiye)		
Yerel Ölçekli		
Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023		
Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023		
Uzundere Turizm Merkezi ilanı kararı		
Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı		
Tortum Gölü Koruma Amaçlı İmar Planı		
Uzundere Uygulama İmar Planı Raporu ile Uzundere köy yerleşim planları		

Çalışma alanı idari yapısı ile doğal ve kültürel peyzaj özellikleri

Uzundere ilçesi idari olarak, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan Erzurum iline bağlıdır. Coğrafi olarak ise Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz Bölümünde bulunmaktadır. İlçe 40°42' - 40°26' kuzey enlemleri ile 41°26' - 41°47' doğu boylamları arasındadır (Şekil 2) (Karahan *et al.* 2011). Doğuda Oltu, batıda İspir, kuzeyde Yusufeli ve güneyde Tortum ilçeleriyle komşu olan Uzundere, 840 km² yüzölçümüne sahip olup, merkez rakımı 1050 m'dir. İlçenin Erzurum il merkezine uzaklığı 84 km, Artvin il merkezine uzaklığı 136 km'dir. İlçenin çevre il ve ilçelerle bağlantısı Erzurum-Artvin (D950) karayolu ile sağlanmaktadır. Uzundere 1987 yılına kadar Tortum ilçesine bağlı bir beldeyken, 1987 yılında 3392 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilçe statüsüne ulaşarak, Erzurum ilinin 19 ilçesinden

biri olmuştur. İlçe istatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre 1. Düzeyde TRA, 2. Düzeyde TRA1 ve 3. Düzeyde TRA11 içerisinde yer almaktadır (TÜİK 2018).

Şekil 2. Uzundere lokasyon haritası ve genel görünümü

İlçenin toplam yüzölçümü 84 000 hektar olup belediye sınırları içerisinde 10 adet köy ve 8 adet merkez mahalleye sahiptir (12.11.2012 kabul tarihli 6360 sayılı kanunla köyler mahalleye dönüşmüş ve mahalle sayısı 18'e ulaşmıştır).

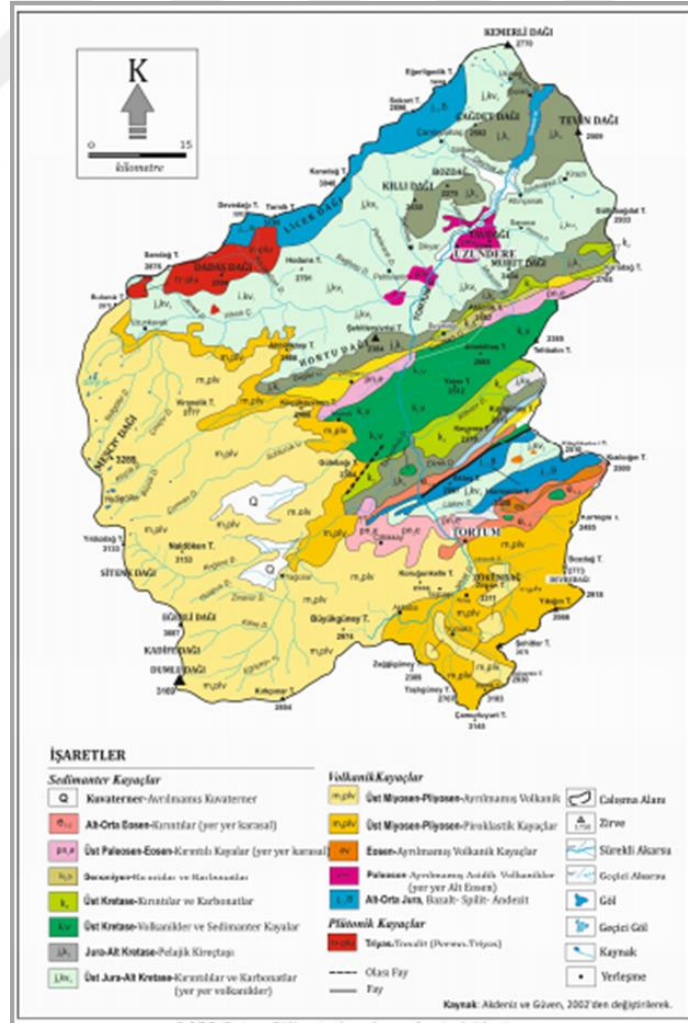
Çalışma alanı olan Uzundere ilçesinin peyzaj kaynak değerleri Nobrega *et al.* (2012)'nin çalışmalarındaki kaynak değerleri sınıflandırmasından yararlanılarak doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik kaynak değerleri olarak incelenmiştir. İlçenin doğal kaynak değerleri Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Uzundere ilçesinin doğal kaynak değerleri

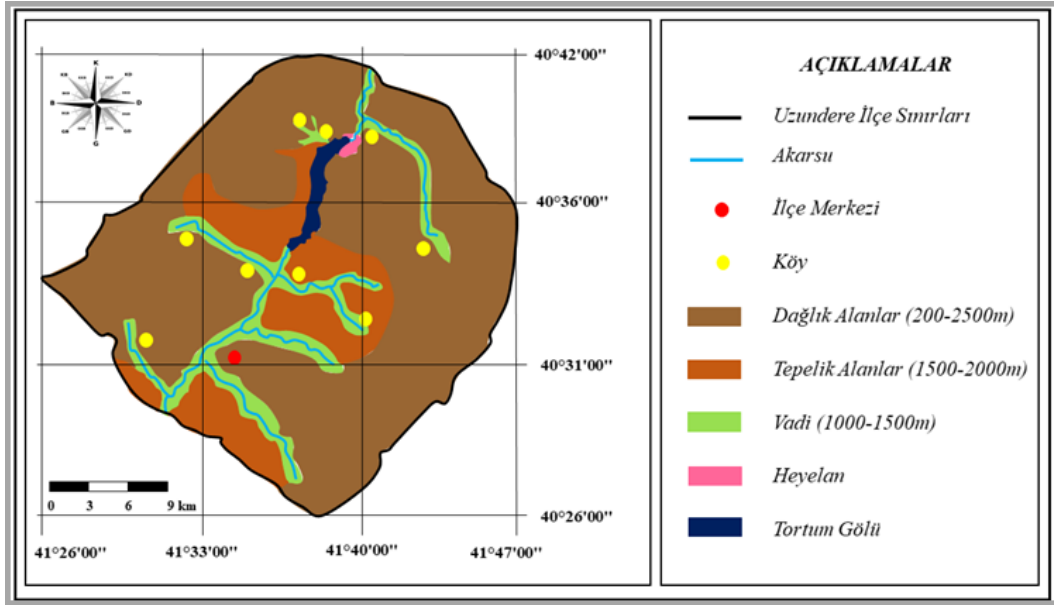
Doğal Kaynak Değerleri (Ekosistem Özellikleri)	Cansız Kaynaklar			
	İklim	Toprak		
	<ul style="list-style-type: none"> Uzundere iklimi kuzeyindeki Karadeniz Bölgesi'nin iklimi ile güneyindeki Doğu Anadolu Bölgesi'nin karasal iklimi arasında geçiş özelliği göstermektedir (Karahan vd 2011). İlçenin uzun dönem iklim verilerine göre yıllık ortalama sıcaklığı 9,29 °C', yağış miktarı ise 307,7 mm'dir. En az yağışın olduğu ay eylül ayı, en fazla yağışın olduğu aylar ise mayıs-haziran ayları; sıcaklığın en düşük olduğu ay ocak, en yüksek olduğu ay ise temmuz ayıdır (Kopar ve Sevindi 2013). İlçede kar yağışlı günlerin sayısı 11 gün, yıllık ortalama nispi nem 59 %, karın yerde kalma süresi 35 gün, vejetasyon gün sayısı ise ortalama 161 gündür (Çakmak 2010). Hakim rüzgar yönü kuzeydoğu (yaz-sonbahar) ve güney (kış-ilkbahar) olmakla birlikte vadilerin uzanış doğrultusuna göre değişmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Toprak yapısında intrazonal (kumlu-çakıllı) ve azonal (alüviyal, kolüviyal ve litosoller) topraklar hakimdir (Kopar ve Çakır 2012). Yüksek eğimli yamaçlarda, şiddetli erozyon ve fakir bitki örtüsü toprak gelişimini sınırlamıştır. Verimli topraklar genellikle akarsu boylarında bulunan alüviyal topraklardan oluşmaktadır (Kopar ve Sevindi 2013). Kolüviyal topraklar yörenin en verimli tarım arazileri durumundadır (Karahan ve Çakır 2010) 		
	<ul style="list-style-type: none"> Jeolojik olarak kalın, brikmiş tortul tabakasının tektonik hareketlerle kıvrılıp yükselmesi sonucu, alan kıvrımlı bir yapıya sahip olmuştur. İlçenin içinde bulunduğu Tortum Çayı Vadisi boyunca çeşitli jeolojik zamanlara ait formasyonlar ve kayalar bulunmaktadır. Vadinin jeoloji haritası Kopar ve Sevindi (2013)'den derlenerek Şekil 3'te verilmiştir. Tortum Çayı'nın volkanik ve sedimenter içerikli alanı parçalamasıyla dağlar ve bunları kesen çeşitli tipte vadiler ortaya çıkmıştır (Atalay 1979; Atalay 1982; Kopar ve Sevindi 2013). Uzundere ilçesine en yakın fay hattı Kuzey Anadolu Fay Hattı'dır ve ilçe II. derecede deprem bölgesindedir. 			
	<ul style="list-style-type: none"> İlçe jeomorfolojik özellikleri bakımından genel olarak dar ve derin vadi tabanları ile tepelik alanlardan oluşmaktadır (Şekil 4). İlçede çok geniş bir sahayı etkileyen heyelanlar ve toprak kaymaları görülmektedir ve arazi eğiminin çok fazla olması (20 %'den fazla eğimli alanlar havzanın 72 %'sini kaplamaktadır) ve jeolojik yapının aşınmaya karşı az direnç göstermesi, toprak erozyonu ve taşkın olaylarının şiddetlenmesini sağlamaktadır. (Çakmak 2010, Kopar ve Çakır 2012). İlçe etrafında görülen jeomorfolojik oluşumlar Çakmak (2010) ve Kopar ve Sevindi (2013)'den derlenerek aşağıda verilmiştir. 			
	Cansız Kaynaklar			
	Jeomorfolojik Yapı			
	Adı	Tortum Gölüne Göre Konumu	Adı	Tortum Gölüne Göre Konumu
	Murat Dağı (2434 m)	Güney	Karadağ (3025 m)	Güney-Doğu
	Akdağlar (3030 m)	Doğu	Kemerli (2770m)	Kuzey-Doğu
	Bozdağ (2275 m)	Batı	Kıllı (2530 m)	Güney-Doğu
	Çağdet (2502 m)	Batı	Mihrap (2950m)	Batı
	Deve Dağı (3202 m)	Güney-Batı	Tav (2444 m)	Güney-Doğu
	Gülü-Bağdat Tepesi (2933 m)	Güney-Doğu	Tevin Dağı (2409 m)	Doğu
	Hargavur (2835m)	Batı	Ziyaret Tepe (2755m)	Güney-Doğu
	Hunut (3650 m)	Batı		
	<ul style="list-style-type: none"> Uzundere ilçesi, Çoruh Havzası sınırları içerisinde yer almaktadır (Anonim 2018c). İlçenin en önemli akarsuyu Tortum Çayı'dır ve kaynağını Dumlu Dağı'nın kuzey yamaçları oluşturmaktadır. Vadi içerisinden geçerken birçok akarsu kolunun birleşimiyle birlikte Uzundere'ye ulaşan Tortum Çayı'na burada da birçok irili ufaklı akarsu bağlanmaktadır. İlçenin içinde yer aldığı Tortum Çayı Havzası'nın hidrografya haritası Kopar ve Sevindi (2013)'den derlenerek Şekil 5'te verilmiştir. İlçenin bir diğer önemli su kaynağı ise Heyelan Sed Gölü olan Tortum Gölü'dür (Şekil 6). Mevsimsel olarak gölün yüzölçümünde artma ve azalma olmakla birlikte, gölün yüzölçümü 6500 hektar kadardır. Tortum Gölü'nden çıkan sular, ilçenin önemli doğal peyzaj elemanlarından ve turizm kaynak değerlerinden biri olan Tortum Şelalesi'ne ulaşmakta, gölden sızan sular ise daha aşağıda olan bölgelerde Yedigöller grubunu oluşturmaktadır. Yedigöller grubunun en büyüğü Karagöl'dür (Doğanay ve Alim 2003). 			
	Hidrografik Özellikler			

Tablo 5. (devamı)

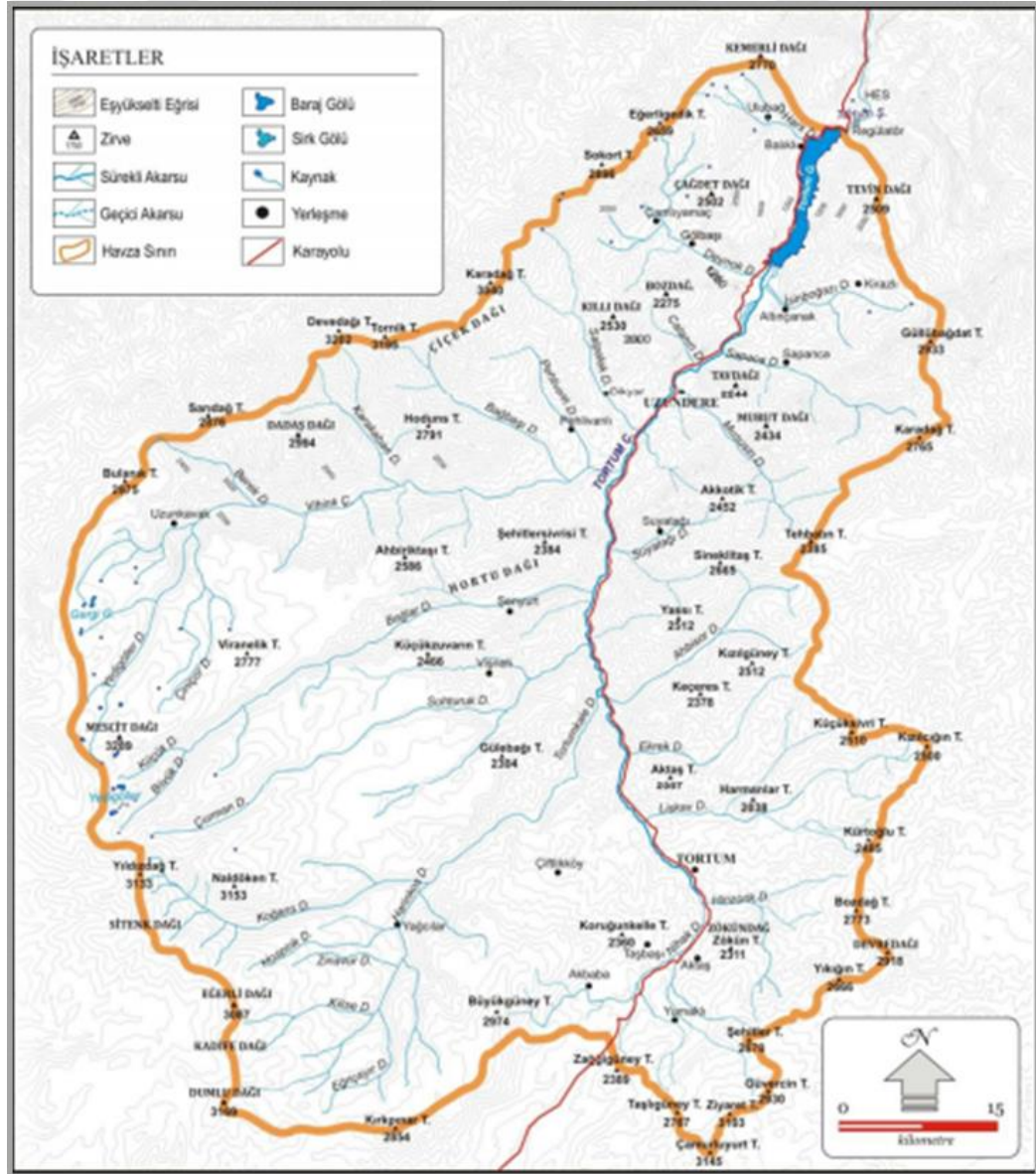
Doğal Kaynak Değerleri (Ekosistem Özellikleri)	Canlı Kaynaklar	Vejetasyon-Flora	<ul style="list-style-type: none"> • Doğu Anadolu Bölgesi'nin içinde bulunduğu İran-Turan Fitocoğrafik Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi'nin içinde bulunduğu Avrupa-Sibirya Fitocoğrafik Bölgesi özelliklerini göstermektedir. • Uzundere Vadisi Uluslararası Doğayı Koruma Birliği'ne (IUCN) göre dünyada çok hassas flora, fauna, su ve orman kaynakları içerdiğinden dolayı korunması gereken, 200 önemli ekolojik hassas bölgeden biri olan Kafkasya Ekolojik Bölgesi içerisinde yer almaktadır (CEPF 2003). • Çoruh Vadisi'nin tümünde 77 familyaya ait 529 otsu ve odunsu tür bulunmaktadır (Karahan vd 2017). Bu sayı Tortum Çayı Vadisi'nin tümünde ise 22 familyaya ait 41 odunsu, 48 familyaya ait 286 otsu bitki türü olarak ortaya çıkmaktadır. • Tortum Çayı Vadisi'nde 89, Uzundere Vadisi'nde ise 44 endemik bitki türü bulunmaktadır (Anonim 2013a). İlçedeki flora çeşitliliğine dair bazı görseller Şekil 7'da verilmiştir.
		Fauna	<ul style="list-style-type: none"> • Uzundere ilçesi kuş göç rotası üzerinde yer almaktadır ve her yıl 200 000'den fazla yırtıcı kuş Çoruh Nehri üzerinden uçarak Tortum Gölü ve Erzurum Bataklıklarında konaklamaktadır. Uzundere Vadisi'nde barınan kuş türü sayısı ise 207'dir. Uzundere Vadisi'nde 5 farklı familyaya ait 138 kelebek türü bulunmaktadır (Karahan vd 2017). Bunun yanında boz ayı (<i>Ursus arctos</i>), çengel boynuzlu dağ keçisi (<i>Rupicapra rupicapra</i>), dağ keçisi (<i>Capra aegagrus</i>), Kurt (<i>Canis lupus</i>), yaban kedisi (<i>Felis silvestris</i>), vaşak (<i>Lynx lynx</i>) popülasyonları ile bölge önemli memeli alanı niteliğindedir (Karahan ve Çakır 2010). İlçedeki fauna çeşitliliğine dair bazı görseller Şekil 8'de verilmiştir.

Şekil 3. Tortum Çayı Vadisi jeoloji haritası

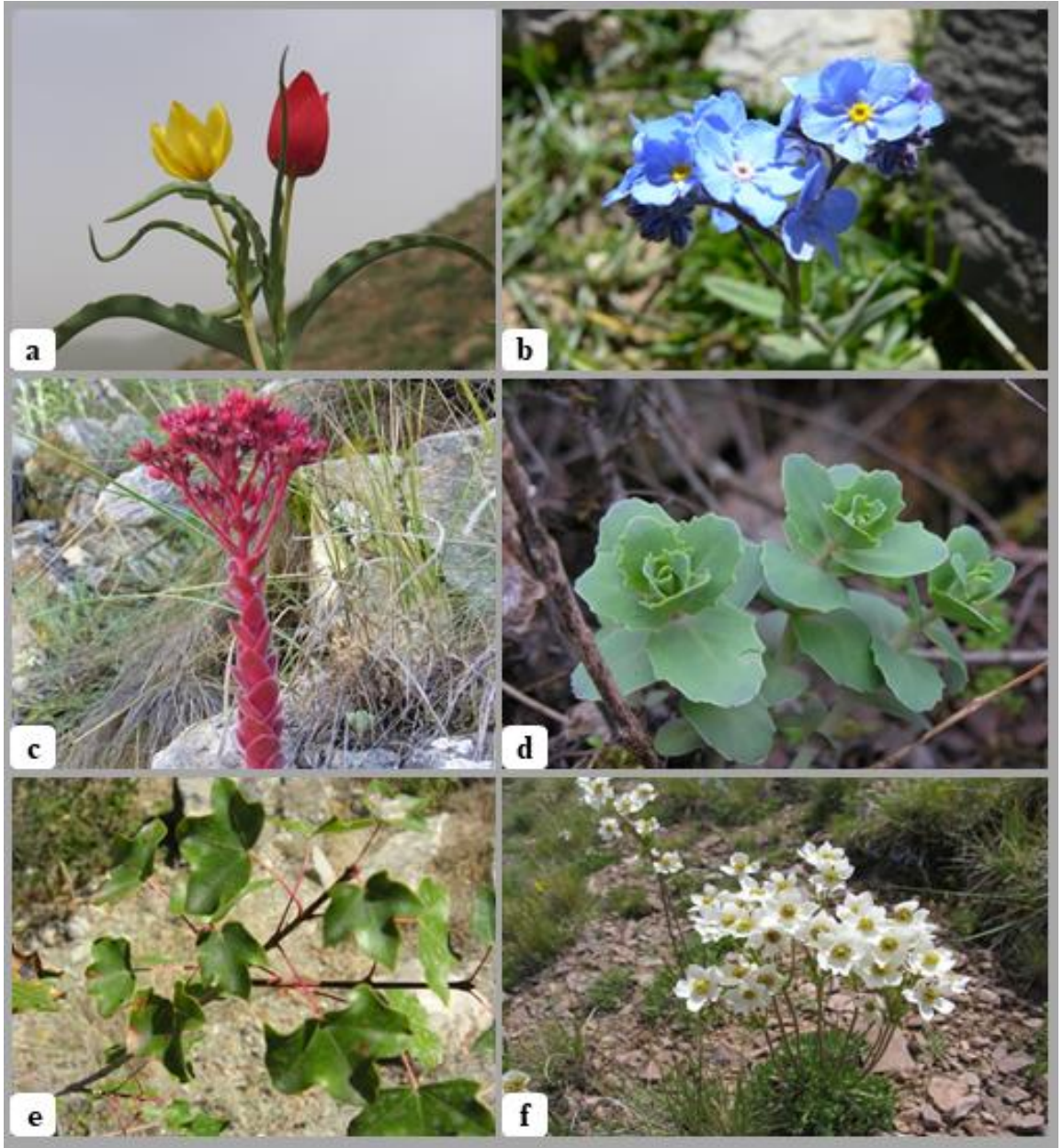
Şekil 4. Uzundere ilçesinin jeomorfoloji haritası

Şekil 5. Tortum Çayı Vadisi hidrografiya haritası

Şekil 6. Uzundere ilçesindeki bazı hidrografik oluşumlar: a) Tortum Çayı b) Sapaca Deresi c) Tortum Şelalesi doğu yönü görüntüsü d) Tortum Şelalesi güney yönü görüntüsü e) Tortum Gölü e) Yedigöller (Yıkıklar)

Şekil 7. Uzundere ilçesinin flora çeşitliliğinden örnekler: a) *Tulipa armena* Boiss.var. *armena*. Boiss b) *Myosotis sicula* Guss. c) *Sedum sempervivoides* d) *Sempervivium* sp. e) *Acer divergens* Pax. var. *divergens* f) *Anemone narcissiflora* L. subsp. *willdenowii*

Şekil 8. Uzundere ilçesinin fauna çeşitliliğinden örnekler: a) *Heliaeetus albicilla* b) *Perdix perdix* c) *Boloria sp.* d) *Melitaea sp.* e) *Sciurus sp.* f) *Rupicapra rupicapra*

Uzundere'nin kültürel kaynak değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Uzundere ilçesinin kültürel kaynak değerleri

Kültürel Kaynak Değerleri	Alan Kullanımları
	<ul style="list-style-type: none"> • İlçede 10 adet köy bulunmaktadır. En fazla nüfusa sahip olan köy Ulubağ, kullanım alanına sahip olan köy ise Kirazlı'dır. • Tarım alanlarının 3832 hektarı tahıl ve diğer işlemeli tarım ürünleri alanı, 470 hektarı yem bitkileri alanı, 1062 hektarı meyve bahçeleri, 46 hektarı sebze bahçeleri, kalan bölümü ise seralar ve nadasa bırakılmış alanlardır (TÜİK 2014). Meyve bahçeleri kapladığı alan bakımından en fazla 690,4 hektar ile Kirazlı köyündedir (Anonim 2018d). • Orman varlığının koruma alanı olarak 6871,5 hektar kuru ormanı, 10 873 hektar bozuk kuru, 18 hektar baltalık ve 4050 hektar bozuk baltalık olmak üzere toplam 21 812,5 hektardır ve ormanların büyük bir bölümünü iğne yapraklı ormanlar oluşturmaktadır. • Mevcut kentsel yerleşimler toplamda 67 hektarlık bir alan kaplamakta olup, bunun 37 hektarı net konut alanıdır. Yerleşimin büyük kısmı ilçe merkezinde diğer bölümü ise merkeze bağlı mahallelerde yoğunlaşmıştır. Mevcut kentsel yerleşimlerde sosyal-kültürel tesis alanı 2,47 hektar, spor tesis alanı 2,83 hektar, mezarlık ve ağaçlandırma alanı 5 hektar, bakdea alanı ise 66,15 hektardır. • Kentsel gelişim alanı olarak planlanan bölge Erzurum-Artvin (D950) Karayolu'nun batısında bulunan ve eğimli bir arazide kuzey-güney yönlü bir yerleşime sahip olan Pulur Mahallesi'dir ve imar planlarında kentsel gelişim alanı olarak toplamda 31,6 hektarlık bir alan ayrılmıştır. • İlçede sanayi gelişmemiştir ve mevcut sanayi küçük sanayi sitesi niteliğindedir. Sanayi sitesinde oto ve tarım makineleri tamiri, kereste ve ferforje imalatı yapılmaktadır. • İlçenin çevre il ve ilçelere ulaşımı D-950 Erzurum-Artvin Karayolu üzerinden yapılmaktadır. Kentsel yerleşim içerisindeki yol ve otopark alanları toplamda 110,43 hektarlık bir alan kaplamaktadır. • İlçe merkezinde park ve rekreasyon alanı olarak ayrılmış alanlar 8,13 hektardır. İlçeye ait alan kullanım haritası Şekil 9'de verilmiştir.

Tablo 6. (devamı)

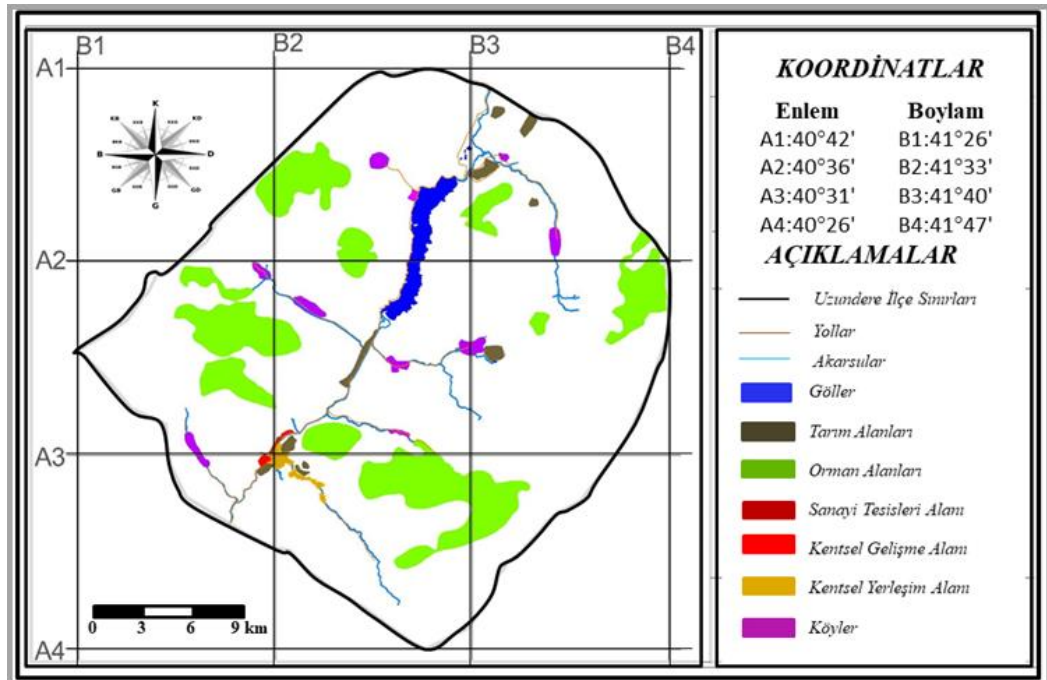
	Altyapı	<ul style="list-style-type: none"> • Mahalle ve köy yolları büyük oranda yapılmış olup, yollar asfalt, kilit taş ve stabilize şeklindedir. • Elektrik şebekesi tamamlanmıştır. İlçede Tortum Gölü üzerinde çalışmakta olan Tortum Hidro-Elektrik Santrali bulunmaktadır. • Düzenli çöp depolama, ayrıştırma veya dönüştürmeye yönelik herhangi bir tesis bulunmamaktadır ve çöp depolaması Tortum Gölü kenarında düzensiz (vahşi) depolama şeklinde yapılmaktadır. Kanalizasyon şebekesi ilçe merkezinde %70 oranında tamamlanmıştır. Köylerdeki kanalizasyon çalışmalarının sadece bir kısmı tamamlanmıştır (Çakmak 2010). İlçede atık su arıtma tesisi bulunmamaktadır ve atık sular Tortum Çayı'na deşarj edilmektedir. İçme suyu ilçe merkezinde ve köylerde kapalı şebeke olarak hizmet vermektedir. • Telekomünikasyon hizmetleri ilçe merkezi ve köylerde toplam 5 adet santralle yürütülmektedir. • Belediye imar planı 1993 yılında tamamlanarak onaylanmış ve 2011 yılında hazırlanan Revize İmar Planı ile son halini almıştır. 			
		Doğal ve Kültürel Unsurlar	Herhangi bir koruma kararıyla korunmayan ve tescil edilmemiş doğal ve kültürel zenginlikler Karahan ve Çakır (2010)'dan derlenerek aşağıda verilmiştir.		
No	Adı		No	Adı	
Doğal ve Kültürel Unsurlar	1	Uzundere(Köptek) Mağarası	8	Cevizli Kalesi	
	2	Su Dökülen Şelalesi	9	Kirazlı Kalesi	
	3	Keşiş Peyleri	10	Altınçanak Köyü Mezar Taşları	
	4	Peri Bacaları	11	Gülü Bağdat Ziyaretgahı	
	5	Uzundere Evleri (Şekil 10)	12	Murat Efendi Ziyaretgahı	
	6	Şaşaroz Kilisesi	13	Ziyaret Tepe Ziyaretgahı	
	7	Dilgesor Gözetleme Kulesi	14	Kemerli Dağ Ziyaretgahı	
Festival ve Şenlikler	İlçenin geleneksel olarak düzenlenen festival ve şenlikleri Karahan ve Çakır (2010)'dan derlenerek aşağıda verilmiştir.				
	1	Cumhuriyet Karakucak Güreş ve Etkinlikleri	Her yıl 29 Ekimde		
	2	Armutlu Festivali (Çamlıyamaç Köyü)	Her yıl Eylül ayı 2. haftasında		
	3	Uluslararası Uzundere Karakucak Güreşleri	Her yıl Mayıs ayında		
	4	Sapaca Köyü Puşulu Yaylası Festivali	Her yıl Temmuz sonunda		
	5	Herfene Şenliği (Dikyar Köyü)	Her yıl 7-14 Temmuz arası		
	6	Uluslararası Doğu Anadolu Gençlik Festivali I, II, III	2013, 2014 ve 2015'te uygulanmıştır.		
Kültürel Kaynak Değerleri	Yasal Statü	Niteliği	Adı	Kaynak	
	2872 Sayılı Çevre Kanunu	Kesin Korunacak Hassas Alan	Tortum Gölü	Karahan vd (2017)	
	2872 Sayılı Çevre Kanunu	Nitelikli Doğal Koruma Alanı	Tortum Şelalesi (Şelalenin döküldüğü yere kadar olan bölüm)	Karahan vd (2017)	
	2872 Sayılı Çevre Kanunu	Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı	Tortum Şelalesi (Alt Kısım)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Cevizli Köyü Cami (Dar Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Mezarlık	Mezarlık (Cevizli Köyü)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Askeri	Engüzekkapı Kalesi (Şekil 11)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Uzundere Mah. (İnçer) Cami	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Öşkvank Kilisesi (Manastır) (Şekil 11)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	İdari	Kütüphane Binası (Çamlıyamaç)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Sapaca Siyami Efendi Camii	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Şapel Kalıntısı (Erikli Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Mezarlık	Mezarlık	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Şapel Kalıntısı (Sapaca Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Şapel Kalıntısı (Sapaca Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Şapel Kalıntısı (Sapaca Mah.) (Şekil 11)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Arkeolojik Sit	Sapaca Kalesi (Şekil 11)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Askeri	Gözetleme Kulesi (MuratEfendi Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Şapel (Uzundere Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Camii (Cevizli Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Dinsel	Osman Efendi Cami (Sapaca Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Askeri	Şehitlik (Çağlayan Mah.)	Karahan vd (2017)	
	2863 Sayılı KTVKK	Ticari	Dikyar Hanı	Anonim (2018f)	
	2863 Sayılı KTVKK	Sivil mimari	Dikyar Konut	Anonim (2018f)	
	2863 Sayılı KTVKK	Sivil mimari	Dikyar Konut	Anonim (2018f)	

Tablo 6. (devamı)

Kültürel Kaynak Değerleri

Çevresel Sorunlar

- Tarım faaliyetlerin neden olduğu çevresel sorunlar: Gıda, Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü verilerine göre 2014 yılı içerisinde 37 ton amonyum nitrat, amonyum sülfat ve NPK gübre kullanım gerçekleştirilmiştir. Zirai ilaç olarak insektisit, fungusit ve herbisit kullanılmaktadır. Bunun yanında bilinçsiz hayvan otlatma doğal yapının sürdürülebilirliğine karşı en önemli çevresel tehditlerden biridir.
- Turizm faaliyetlerin neden olduğu çevresel sorunlar: Gününbirlik piknik aktivitelerinin ve yetersiz donatı elemanlarının sonucu olarak, katı atıklara dayalı çevresel kirlilik oluşmaktadır. Önemli doğal ve kültürel kaynakları içeren alanlar için taşıma kapasitesi belirlenmemiştir. Plansız turizm yatırımları doğal ve kültürel peyzajın dönüşmesi açısından risk oluşturmaktadır.
- Enerji üretimi faaliyetlerinin neden olduğu çevresel sorunlar: Hidroelektrik santraller özellikle tarımsal üretim için ve Tortum Şelalesi'ne yönelik bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Aynı zamanda akarsulardaki suyun azalması su ekosistemini ve akarsulardan çeşitli şekillerde yararlanan fauna elemanlarını da etkileyebilmektedir.
- Yerleşim yeri ve antropojenik etkiler kaynaklı çevresel sorunlar: İlçedeki insan kaynaklı katı atıklar için katı atık bertaraf ve atık sular içinse arıtma tesisi bulunmamaktadır. Özellikle Tortum Çayı Vadisi boyunca, Tortum Çayı'na yapılan atık su deşarjı Tortum Çayı ve Gölü'nde kirliliğe sebep olmaktadır. Bunun yanında bilinçsiz ve kaçak ağaç kesimi ve avlanma ile bilinçsiz ve aşırı hayvan otlatma flora ve fauna üzerinde insan kaynaklı etki oluşturmaktadır.
- Yasal, yönetsel, planlama ve imar uygulamaları kaynaklı çevresel sorunlar: Uzundere ilçesi 2013 yılında bakanlar kurulu kararıyla Turizm Merkezi ilan edilmiştir. İlçenin Turizm Merkezi statüsü 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının G47 Paftasına işlenmesine rağmen, plan hüküm ve kararlarında ilçenin bu statüsünden bahsedilmemektedir. Tarım alanlarında da miras yolu ile bölünme ve miras tarafları arasındaki anlaşmazlıklar tarımsal peyzaj üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Ayrıca dere kenarlarındaki yanlış ıslah uygulamaları da dere kenarında yaşayan ve su içmek için derelere inen fauna elemanlarını olumsuz etkilemektedir. Yönetsel kaynaklı bir diğer sorun ise ilçedeki birçok tescilli ve tescilsiz tarihi, kültürel değerlerin korunamamasıdır. Tüm bunların yanında Tortum Çayı Havzası'nda bulunan 89 endemik bitki türü ile ilgili koruma çalışmaları da yetersizdir.
- Doğal yapının neden olduğu çevresel sorunlar: İlçenin engebeli ve sarp arazi yapısından kaynaklanan, erozyon ve özellikle Tortum Şelalesi çevresindeki heyelanlar doğal yapının sebep olduğu çevresel sorunların başında gelmektedir. Tortum Çayı'nın ve Tortum Çayı'na bağlanan diğer derelerin yataklarını aşındırarak getirdiği sediment madde ve göl çevresindeki erozyon Tortum Gölü'nde sediment madde birikimine neden olmaktadır. Kopar ve Sevindi (2013)'e göre gölün güneybatısındaki 3,29 km²'lik bir alanda her yıl göle taşınan yaklaşık 3,695×10⁶ ton süspansediment madde, siltasyona sebep olmakta ve Tortum Gölü'nün dolmasını, hacim ve yüzölçümü bakımından küçülmesini sağlamaktadır.

Şekil 9. Uzundere ilçesi alan kullanımları haritası

Şekil 10. Geleneksel Uzundere evleri

Şekil 11. Uzundere ilçesinin bazı somut kültürel miras örnekleri: a) Öşvank Manastırı b) Sapaca Kalesi c) Engüzekkapı Kalesi d) Şapel Kalıntısı (Sapaca)

Uzundere'nin sosyo-ekonomik kaynak değerlerine ait bilgiler Tablo 7'te verilmiştir.

Tablo 7. Uzundere ilçesinin sosyo-ekonomik kaynak değerleri

İlçenin son 30 yıllık nüfus değişimi TÜİK (2020)'den derlenerek aşağıda verilmiştir.										
	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2007	2000	1990
Kentsel	2855	3050	2578	2577	2597	2719	2861	3716	4815	3499
Kırsal	5298	5694	5020	5199	5461	5746	5486	5622	6741	8750
Toplam	8153	8744	7598	7776	8058	8465	8347	9338	11556	12249
İlçenin son 7 yıllık köy ve mahalle nüfus verileri TÜİK (2020)'den derlenerek aşağıda verilmiştir.										
Mahalleler	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2014	2013	
Yayla Mah.	146	174	155	151	154			169	195	
Uzundere Mah.	240	281	200	195	226			242	266	
Seyit Efendi Mah.	234	223	181	181	200			211	213	
Murat Efendi Mah.	276	345	253	261	266			290	307	
Merkez Mah.	1270	1200	1173	1154	1112			1146	1181	
Erikli Mah.	359	398	339	341	326			355	364	
Cömertler Mah.	217	272	194	210	222			224	244	
Çaybaşı Mah.	113	157	83	84	91			82	91	
Altınçanak Mah.	155	174	181	185	173			177	244	
Balıkli Mah.	635	622	566	533	542			491	538	
Çağlayan Mah.	366	358	362	377	396			435	370	
Çamlıyamaç Mah.	472	555	413	437	450			497	526	
Cevizli Mah.	544	561	567	590	609			656	672	
Dikyar Mah.	617	747	496	523	560			622	697	
Gölbaşı Mah.	360	379	380	380	397			408	412	
Kirazlı Mah.	643	657	633	669	678			704	721	
Sapaca Mah.	290	287	300	310	317			327	318	
Ulubağ Mah.	1216	1354	1122	1195	1339			1429	988	

TÜİK 2020 yılı verilerine göre 2019 yılı sonu itibariyle Uzundere nüfusuna kayıtlı olup da ilçe dışında (Türkiye geneli 81 ilde) yaşayan kişi sayısı 29 902'dir. Bu sayı 2018 yıl sonu itibariyle 29 622 kişi, 2017 yıl sonu itibariyle ise 29 267 kişidir. İlçenin 2019 yılı toplam nüfusu içerisinde Uzundere nüfusuna kayıtlı olmayan kişi sayısı 360'tur. İlçe nüfusuna kayıtlı olmayan nüfus içerisinde en yüksek oran 36,94 % ile Artvin ili nüfusuna kayıtlı olanlardır.

• TÜİK (2020) verilerine göre ilçede toplam nüfusun 50,92 %' sini erkekler, 49,08 %' ini ise bayanlar oluşturmaktadır. 15 yaş üstü nüfusun 61,91 %' i evlilerden oluşmaktadır. İlçe nüfusunun 10,95 %' i 0-14 yaş aralığında, 27,73 %'ü ise 60-90 üstü yaş grubundadır.

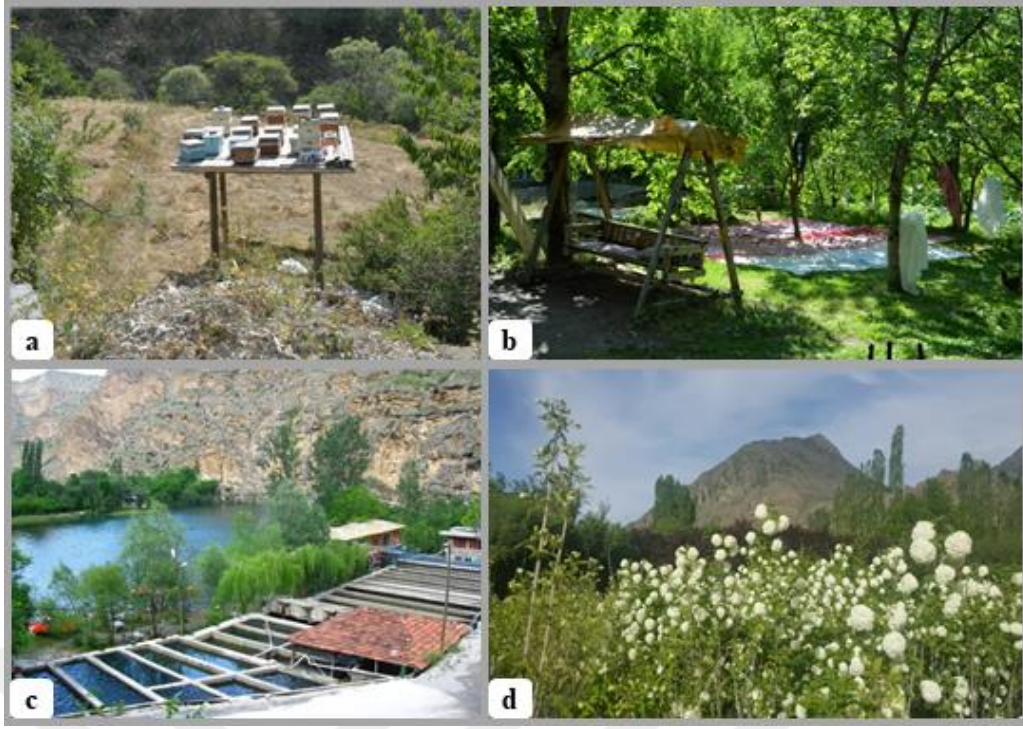
• İlçenin nüfus projeksiyonları DAP Ana Planı'nda 2020 yılı için 5000'i kent ve 8000'i kırsal nüfus olmak üzere 13 000 olarak, uygulama imar planı raporlarında 2025 yılı için 5000 kentsel nüfus ve TRAI Çevre Düzeni Planı'nda 2045 yılı için 12 500 olarak hesaplanmıştır.

• İlçenin ekonomisi, ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. İşlemli tarımda üretilen ürünler oransal olarak yüksekten aza doğru sırasıyla korunga, buğday, arpa, patates ve mısırdır. Sebze ürünlerinde ise en fazla hıyar üretilmekte olup bunu sırasıyla domates, karpuz, kavun, biber ve marul izlemektedir. Meyve ürünlerinde en fazla ceviz üretilmekte olup bunu sırasıyla dut, armut, elma, kiraz, vişne ve üzüm takip etmektedir ve ceviz, kiraz, dut, armut üretiminde Erzurum ilçeleri arasında en yüksek üretim yapan ilçe durumundadır (TÜİK 2014). İlçede bir diğer önemli tarımsal faaliyet türü seracılıktır ve ilçede 134 çiftçiye ait 221 adet serada yıllık 780 ton ürün elde edilmektedir (Anonim 2018d). Bunun yanında ilçede seracılık faaliyetleri son yıllarda artış göstermektedir. Özellikle Orman Genel Müdürlüğü'nün ORKÖY Projesi kapsamında 2018 yılı içerisinde 50 adet toplu sera ve ilçe köylerinde ise ayrı ayrı olmak üzere 17 adet sera yapımı tamamlanarak kullanıma hazır hale getirilmiştir. Tarımsal ürünler yerel halk tarafından işlenerek pekmez, köme, pestil gibi yöresel ürünlere dönüştürülmektedir (Anonim 2018e).

• İlçede biri mevsimlik çiçek, diğeri ise kaplı odunsu bitki üretimi yapan 2 adet süs bitkisi üretim tesisi vardır.

• İlçedeki hayvansal üretimin büyük bölümünü koyunculuk faaliyetleri oluşturmaktadır. Bunun yanında yıllık 25 ton bal üretimi, 51 ton balık üretimi (Ulubağ, Balıklı ve Sapaca köylerinde) yapılmaktadır (Anonim 2018d).

• İlçe ekonomisine katkı sağlayan bir diğer sektör ise turizmdir. Turizme yönelik olarak işletilen piknik alanları, pansiyon ve yeme-içmeye dayalı tesisler yine aynı şekilde küçük ve aile işletmeleri şeklindedir. İlçedeki ekonomik faaliyetlere ait bazı görseller Şekil 12'de verilmiştir.

Şekil 12. Uzundere ilçesindeki ekonomik faaliyetlerden örnekler: a) Arıcılık faaliyetleri b) Günübirlik rekreasyonel tesis c) Alabalık üretim tesisi d) Süs bitkisi fidanlığı

Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere’yi etkileyen planlama çalışmaları, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar

Uzundere’nin kalkınmasında ana eksenleri belirleyici ve eksenlerin gelişimini şekillendirici nitelikteki ulusal, bölgesel ve yerel düzeyli sosyo-ekonomik, mekânsal, stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları ve ilçeyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen destinasyon oluşumuna yönelik programlar çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda tespit edilen sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar **ulusal ölçekli**; 10. Kalkınma Planı (Çalışmanın yürütüldüğü dönemde 11. Kalkınma Planı çıkmadığı için çalışmada 10. Kalkınma Planı esas alınmıştır), Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planı: 2023, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023), 10. Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, **bölgesel ölçekli**; DAP Ana Planı, TRA1 Düzey 2 Bölge Planı, Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2023), Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR), Erzurum Doğa Turizmi Master Planı, TRA1 Düzey 2 1/100.000’lik Çevre Düzeni Planı Raporu ve Plan Hükümleri, DOKAP Ana Planı, DOKA TR90 Bölge Planı, DOKA Turizm Çalıştay Rapor ve Stratejileri, Erzincan-Erzurum-Kars Kış Turizm Koridoru Projesi, Palandöken ve Konaklı Turizm Merkezleri ve EJDER 3200 markalaşma çalışması, Termal Turizm Koridoru Projesi, Hızlı Tren Projesi (Erzurum-Sivas-Ankara), Kültür Yolu Projesi

(Erzurum-Yakutiye), **yerel ölçekli** ise Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023, Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023, Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı, Tortum Gölü Koruma Amaçlı İmar Planı, Uzundere turizm merkezi ilan kararı, Uzundere Uygulama İmar Planı Raporu ve Uzundere köy yerleşim planlarıdır.

Onuncu Kalkınma Planı

Onuncu Kalkınma Planı, 2014-2018 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır ve Kalkınma Bakanlığının koordinasyonunda hazırlanarak, 5/6/2012 tarihli ve 2012/14 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle yayımlanmıştır. İlgili Genelgeyle makroekonomik, sektörel ve bölgesel konularda 66 adet özel ihtisas komisyonu (ÖİK) ve çalışma grubu oluşturulmuştur.

Onuncu Kalkınma Planı; yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi konuları içermektedir. 10. Kalkınma Planı ile 4 ana hedef altında toplam 49 temel politika belirlenmiştir. Planın hedeflerinden biri olan yaşanabilir mekanlar ve sürdürülebilir çevre ile çevreye duyarlı yaklaşımların sosyo-ekonomik ve çevresel faydalarının artırılması, gerek kentsel gerekse de kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir bir şekilde yükseltilerek, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amaçlanmıştır (Anonim 2013b).

Türkiye Turizm Stratejisi (2023)

2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan planda vizyon olarak; sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile bölgesel gelişme ve istihdamın artışında turizmin öncü bir sektör olması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar turist sayısı ve turizm geliri bakımından dünyadaki ilk 5 ülke arasına girmesinin sağlanması belirlenmiştir (Anonim 2007).

Türkiye Turizm Stratejisi (2023)'te turizm sektörünün güçlendirilmesine yönelik olarak stratejiler, 2023 yılı hedefleri ve hedeflere ulaşma amaçlı faaliyetlere yer verilmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi (2023)'te stratejiler 16 ana başlık altında ele alınmaktadır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020)

Onuncu Kalkınma Planının (2014-2018) yıllık uygulama programının ilgili hükümleri gereğince, 2012/23 sayılı Başbakanlık Genelgesine göre oluşturulan Kırsal Kalkınma Planı İzleme Komitesinin kararı doğrultusunda; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın koordinasyonunda, Kalkınma Bakanlığının teknik desteğinde, Avrupa Birliği Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türkiye İstatistik Kurumu ile Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu işbirliğinde

ve komitenin diğ er üye kurumlarının katkılarıyla hazırlanmıştır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020), 21/02/2015 tarih ve 29274 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Anonim 2015a).

UKKS (2007-2013)’ de kırsal alanlar, 20 bin ve daha az nüfusa sahip, kentsel yerleşmeler dışında kalan alanlar olarak kabul edilmiştir. Kırsal kalkınma ise kırsal alanda, sürdürülebilir doğal kaynak kullanımını esas alarak, kırsal kesimin gelir düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, gelişmişlik farklarının azaltılması, çevresel ve kültürel değerlerin korunarak geliştirilmesi, yerel dinamiklerin dikkate alınarak çok sektörlü yaklaşımla planlanan faaliyetler bütünü olarak ifade edilmektedir (Anonim 2005).

UKKS (2014-2020)’de, UKKS (2007-2013) kırsal kalkınma politikası doğrultusunda, kırsal çevrenin ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği, sosyal-fiziki altyapının, kırsal ekonominin, beşeri sermayenin ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi konularında 5 stratejik amaç ve bu amaçlar için öncelik ve tedbirler belirtilmiştir.

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023) (BGUS), bölgesel gelişmede ulusal düzeyli genel politikaları belirlemek; sektörel, bölgesel ve yerel politika ve planlar arasındaki uyumu güçlendirmek ve alt ölçekli plan ve stratejilere çerçeve oluşturmak üzere 10. Kalkınma Planı kapsamında hazırlanmıştır. 2014-2023 yılları arasını kapsayan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi, Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu’nun 30 Aralık 2014 tarihli kararı ile kabul edilmiş ve 24 Mart 2015 tarihli Resmi Gazete’ de yayımlanmıştır. Ulusal Stratejide bölgesel gelişmenin vizyonu, sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak bütünleşmiş, rekabet gücü ve refah düzeyi yüksek, tüm bölgeleriyle dengeli ve kalkınmış bir Türkiye olarak belirlenmiş, bu vizyona ulaşmak üzere genel amaçlar, genel amaçlara ulaşmak için ise mekânsal ve yatay amaçlar oluşturulmuştur. (Anonim 2014a).

Onuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu

5 Haziran 2012 tarihinde Başbakanlık Genelgesiyle başlatılan çalışmalar çerçevesinde makroekonomik, sektörel, bölgesel ve tematik konularda oluşturulan 66 adet Özel İhtisas Komisyonundan bir tanesidir. Komisyon Onuncu Kalkınma Planı kapsamında, turizm sektöründe de uygulanacak politikaları belirlemek üzere çalışmalara başlamış ve 13 Kasım 2012 tarihinde bir toplantı daha gerçekleştirilerek Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu (TÖİKR) hazırlanmıştır.

TÖİKR’ de Türkiye ve Dünya turizmindeki mevcut durum analizi, turizme yönelik küresel eğilimler ve Türkiye turizminin GZFT (SWOT) analizi ile rekabet gücünün

değerlendirilmesi gibi konular ele alınarak; Türkiye turizmi için temel amaç, hedefler ve uygulama önceliklerine yer verilmiştir (Anonim 2014b).

TÖİKR'nin dikkat çeken bir yanı Türkiye Turizm Stratejisi 2023'e eleştirel bakmasıdır. TÖİKR'de, Türkiye Turizm Stratejisi 2023' ün mevcut durum analizinin nesnel veri analizine ve paydaş katılımına dayanmadığı; yer alan kavramların koruma-kullanım dengesini gözetmeden tanımlandığı ve bütüncül bir planlama anlayışına sahip olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Anonim 2014b).

Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP)

Doğu Anadolu Projesi (DAP), Devlet Planlama Teşkilatı'nın sorumluluğunda Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün denetim ve koordinasyonunda, bölgede yer alan Erzurum-Atatürk, Elazığ-Fırat, Malatya-İnönü, Kars-Kafkas ve Van-Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin oluşturduğu ortak girişim tarafından hazırlanmıştır. Plana son şeklini ise Gazi Üniversitesi vermiştir. Plan Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bitlis, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerini kapsamaktadır. Plan bölgeyi 3 alt bölgeye ayırmakta olup bu alt bölgeler ve kapsadığı iller; Erzurum, (Ağrı, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Kars, Muş, Ardahan, Bayburt ve Iğdır), Malatya – Elazığ (Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli) ve Van (Bitlis, Hakkari ve Van) alt bölgesi şeklindedir. Plan yapım dönemi 1998 – 2000 yılları arasını kapsamış olup, 2001 – 2005, 2006 – 2010 ve 2011 – 2020 dönemleri olmak üzere üç aşamalı bir hedef yıl öngörüsü yapılmıştır.

DAP Ana Planı'nda bölgesel sürdürülebilir kalkınma için sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere 3 ana hedef grubu belirlenerek, 7 öncelikli müdahale alanı oluşturulmuştur. Bu müdahale alanları; insan kaynaklarının geliştirilmesi, örgütlenmenin yaygınlaştırılması, alt yapı temini, mera ıslahı ve yönetimi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ve finansman şeklindedir (Anonim 2000a). DAP'da belirlenen ana hedef ve öncelikli müdahale alanları doğrultusunda 10 ana başlık altında oluşturulan öncelikli stratejiler yer almaktadır. Bu stratejiler içerisinde turizm aktivitelerinin mevsimsel olmaktan çıkarılması, doğal, tarihi ve kültürel varlıkların korunması ve sürdürülebilirliği, turizme yönelik insan kaynaklarının ve hizmet kalitesinin geliştirilmesi, turizm için reklam, tanıtım ve markalaşma çalışmalarının yürütülmesi, yerel malzemelerin kullanıldığı ve ekolojik koşulları dikkate alan yapılaşmanın teşvik edilmesi, içme suyu ve kanalizasyon sistemleri, katı atık depolama ve bertaraf tesisleri ve atık su arıtma tesislerinin inşası, erozyon önleme çalışmalarının yürütülmesi, yerleşmelerde fiziki ve sosyal alt yapının ve yaşam kalitesinin

artırılması ve biyolojik çeşitliliğin korunması stratejileri çalışma ile ilişkili olması bakımından önemlidir.

TRA1 Düzey 2 Bölge Planı (2014-2023)

Hazırlık süreci 2011 yılında başlayan TRA1 Düzey 2 Bölge Planı 30.12.2014 tarihli Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Plan mevcut durumun analiz edilerek elde edilen sonuçlara dayalı olarak, bir bölge vizyonunun tespit edilmesi ve nihayetinde bu vizyona ulaştıracak temel amaçların, önceliklerin ve tedbirlerin ortaya çıkarılması şeklinde yapılandırılmıştır. Planın vizyonu; yüksek irtifa ve bozulmamış doğal yapıdan kaynaklanan ayırt edici özelliklere sahip, tarımsal ürün miktarını artıran, ürettiğini işleyerek pazarlayan, kaliteli ve çeşitli hizmet sunumu ile yakın coğrafyası için çekim merkezi olan, yaşanabilirliği yüksek bir bölge ortaya çıkarmak şeklindedir (Anonim 2014c). Bu vizyona ulaşmak için planda 4 ana gelişim eksenini ve bu eksenlere göre öncelik ve tedbirlere yer verilmiştir.

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2023)

KUDAKA tarafından, Kuzeydoğu Anadolu İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı Geliştirme Projesi sonucunda 2011 yılında hazırlanmıştır. Çalışmada bölgenin 2023 yılına kadar inovatif sektör uygulamaları ile rekabetçi turizm sektörü sayesinde dünyanın önemli destinasyonlarından biri haline gelmesi vizyonu doğrultusunda 5 temel stratejiye yer verilmiştir. Bu stratejiler aşağıda verilmektedir (Anonim 2011):

- Çeşitlendirilmiş ve değer oluşturan turizm ürünlerinin geliştirilmesi
- Bölgenin turizmdeki pazar payının artırılması
- Turizm sektöründe faaliyet gösteren özel girişimlerin sayı ve niteliğinin artırılarak, bölgenin yeni yatırımlar için cazibe merkezi haline getirilmesi
- Bölgede toplum-turizm entegrasyonunun artırılması ve sosyal faydalar oluşturan turizm faaliyetlerinin ön plana çıkarılması
- Bölgesel düzeyde etkin bir sektör yönetiminin gerçekleştirilmesi

Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR)

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın koordinasyonunda, 2007-2012 yılları arasında hayata geçen Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) ile Çoruh Vadisi'nin turizm potansiyeli ortaya çıkarılarak, turizm odaklı kalkınma girişimleri için eğitimler düzenlenmiştir. Proje kapsamında bölgede turizmi

destekleyecek sivil toplum kuruluşları kurulmuştur ve ev pansiyonculuğu, kadın girişimciliği gibi konularda eğitimler verilerek, festivaller düzenlenmiştir (Şekil 13). DATUR Projesi aynı zamanda Uzundere'nin turizm merkezi ve Cittaslow üyeliği süreçlerinin de altyapısını oluşturmuştur (Anonim 2020b).

Erzurum Doğa Turizmi Master Planı (2013-2023)

Erzurum Doğa Turizmi Master Planı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 13. Bölge Müdürlüğü tarafından 2013 yılında yapılmıştır. Plan 2013-2023 yılları arasında kapsamaktadır. Planda GZFT analizi yapılarak ilin doğa turizminde mevcut durumu ortaya konulmuştur. Bunun yanında, doğa turizmine yönelik etkinlikler ve etkinlikler için rotalar belirtilmiştir. Son olarak ise doğa turizmine yönelik strateji ve eylem planı oluşturulmuştur. Doğa Turizmi Master Planında belirtilen stratejiler gelişme, pazarlama, ziyaretçi yönetimi ve izleme ve değerlendirme şeklindedir. Bu stratejilere ulaşmak için geliştirilen eylemler ise kapasite geliştirme, fiziksel alt yapının oluşturulması, envanter, ürün oluşturma, ürün çeşitlendirme ve geliştirme, sertifikalandırma, tanıtım ve pazarlamanın yapılması ve izleme ve değerlendirmeye yönelik eylemler şeklindedir (Anonim 2013a).

Şekil 13. DATUR Projesi uygulamalarından örnekler

TRA1 Düzey 2 Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu (1/100.000)

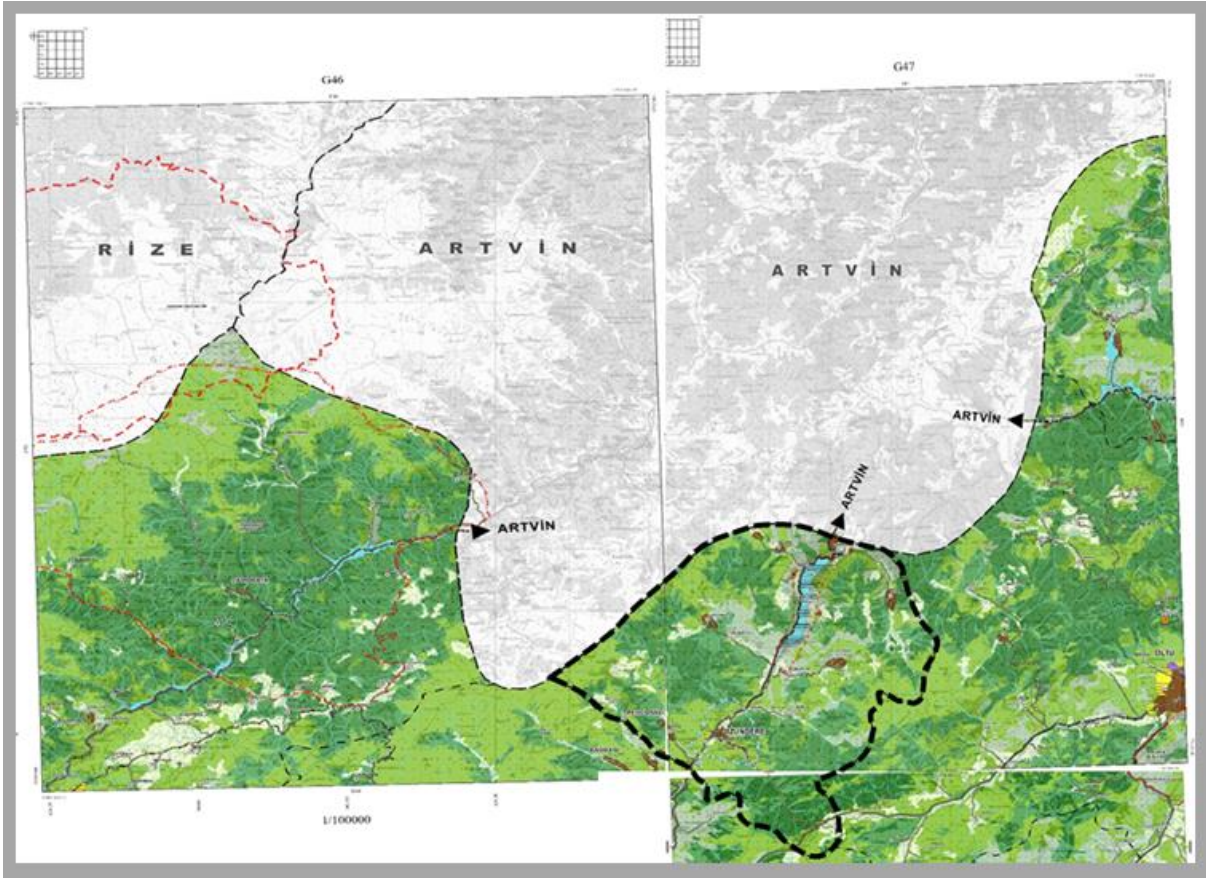
Erzurum-Erzincan-Bayburt Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın amacı, 2045 yılı hedef alınarak, yaşanan hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin ve bütüncül olmayan sektörel planlamanın yarattığı sorunların çözülmesi; kentleşme ve sanayileşmede kontrollü gelişimin sağlanarak, gelişmelerin sürdürülebilir kılınması; ekolojik dengeyi bozacak müdahalelerin engellenmesi ile doğal ve kültürel değerlerin etkin korunacağı sosyal, ekonomik, kültürel ve mekânsal gelişmenin yönlendirilmesi şeklindedir.

Planın genel hedefleri;

- Planlama bölgesinin tümünde koruma-kullanma dengesinin gözetilerek, doğal, kültürel, tarihi, sosyal ve ekonomik değerlerin geliştirilmesi,
- Koruma-kullanma dengesinin gözetilerek, sektörel gelişmenin sağlanması,
- Alıcı ortamlarda (su, toprak ve hava) var olan kirlenmenin giderilerek, yeni kirlenmelerin oluşmasını önleyecek kararların geliştirilmesi,
- Tarım-hayvancılık, sanayi ve hizmet sektörleri ile bu sektörlerle bağlı alt faaliyet kollarındaki gelişmelerin değerlendirilip, yönlendirmesi ve
- Alt ölçekli planlara temel oluşturulması şeklindedir (Anonim 2016a).

Plan Hükümleri koruma, geliştirme ve planlama ilkeleri şeklinde oluşturulan Erzurum-Erzincan-Bayburt Çevre Düzeni Planı, en üst ölçekli fiziki plandır ve diğer üst ölçekli strateji ve kalkınma planları ile uyum sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Açıklama raporunda ise genel arazi kullanım kararları belirtilmiştir. Uzundere ilçesi TRA1 Düzey 2 Çevre Düzeni Planı'nın G46, G47 ve H47 Paftalarında yer almaktadır (Şekil 14).

Planın açıklama raporu plan hedef yılı olan 2045 yılı nüfus kabulleri göz önüne alınarak yapılmıştır. Raporda ilçenin kentsel gelişim alanları, turizm merkezi bölgesi sınırları, sulak alanlar, sit alanları, ormanlar, meralar ve doğal karakteri korunacak alanlar belirlenmiştir. Plana göre Tortum Gölü ve çevresi (Uzunburun Yarımadası dahil) ile tüm köy ve mahalle yerleşimleri doğal karakteri korunacak alan olarak tanımlanmıştır (Anonim2016b).

Şekil 14. TRA1 Düzey 2 Çevre Düzeni Planı G46, G47 ve H47 Paftaları

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Ana Planı (DOKAP)

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı Türkiye Cumhuriyeti'nin talebi üzerine Japonya Uluslararası Kalkınma Ajansı (JICA) tarafından 2000 yılında hazırlanmıştır ve bölgede 7 ili kapsamaktadır (Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon). Planda bölgesel kalkınma mekânsal yapının geliştirilmesi, su kaynaklarının geliştirilmesi ve verimli kullanımı ile toprak tasarrufu üzerine kurgulanarak, çeşitli sektörlerle ilgili 52 farklı proje ve programa yer verilmiştir (Anonim 2000b).

TR 90 Doğu Karadeniz Bölge Planı

TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı, 2014-2023 yıllarını kapsamaktadır ve planda kalkınma vizyonu olarak, birbirleri ile ilişkilendirilmiş çok sektörlü ve uygulanabilir stratejiler ile nitelikli insan, sosyal ve ekonomik refah, inovatif ve rekabetçi ekonomi, kırsal odaklı zenginlik, yaşanabilir mekânlar ve sürdürülebilir çevre hedefi sunmaktadır (Anonim 2015b). Planda bu vizyona ulaşmak için bölgesel gelişme eksen ve stratejileri ile proje önerileri yer almaktadır. Bu proje önerilerinden bazıları kış turizm koridoru, çikolata vadisi, tarihi mirasın korunması projesi, turizm adası, turizm ürünleri satış merkezi, botanik park, yeşil yol, nitelikli iş gücü merkezi, organik tarım ve göç önleme amaçlı kırsal destek

projeleridir.

DOKA Turizm Çalıştay Rapor ve Stratejileri

Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından bölgede turizmin rasyonel ve sürdürülebilir bir zeminde geliştirilmesi amacıyla birçok konferans düzenlenmiştir. Bunlardan biri Uluslararası Eko-Turizm Konferansı ve Çalıştayı'dır. Çalıştay 1-2 Haziran 2012' de gerçekleştirilmiştir. Çalıştay ile Doğu Karadeniz'de eko-turizmin geliştirilmesi için bazı strateji önerileri getirilmiştir (Anonim 2012).

Bölgede turizmin geliştirilmesi amacıyla ilgili kalkınma ajansı tarafından hazırlanan stratejilerden bir diğeri ise 'Doğu Karadeniz'de Arap Turizmi Gelişme Stratejisi Raporu' olmuştur. Bu raporda da bölgede Arap turizminin geliştirilmesi için bazı strateji ve proje önerilerinde bulunulmuştur (Anonim 2015c).

Erzurum-Erzincan-Kars Kış Turizm Koridoru Projesi

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca yürütülen Avrupa Birliği destekli 'Rekabetçi Sektörler Programı' kapsamında turizm bölgelerinde koridor oluşturmaya yönelik olarak geliştirilen projelerden biridir ve Kültür ve Turizm Bakanlığının çalışmalarıyla birleştirilerek bölgenin turizmdeki rekabet gücünü arttırmayı hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak AB Katılım öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) kapsamında 8 milyon 800 bin Euro finansman desteği sağlanarak tanıtım faaliyetlerinin yapılması planlanmıştır.

Bu kapsamda 2017 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından seyahat acentaları, tur operatörleri ve yatırımcılara yönelik Erzurum, Erzincan ve Kars Kış Turizmi Koridoru'nun ulusal tanıtımı gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında, kış turizm koridorunun ulusal ve uluslararası alanda rekabet edilebilirliği yüksek, bölgesel destinasyon oluşturulması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla üç ilde Destinasyon Yönetim Organizasyonları kurulmuştur. Proje ile kış turizminin geliştirilerek turist sayısının artırılması; Erzurum, Erzincan ve Kars'ta yeni iş imkânlarının oluşturulması; bölgenin turizmde rekabet gücünün artırılması ve ekonomik kalkınmanın desteklenmesi amaçlanmaktadır (Anonim 2017b).

Termal Turizm Koridoru Projesi

Erzurum kaplıcalar yönünden oldukça zengin bir şehirdir. Kentin çeşitli ilçelerinde birçok kaplıca bulunmaktadır. Şehrin batı bölümünde yer alan Ilıca (Aziziye) termal tesisleri kent merkezine yaklaşık olarak 15 km uzaklıktadır. Aziziye ilçesindeki termal tesisler için Aziziye Belediyesi tarafından 2010-2011 yılları arasında 'Termal Köy Projesi' yürütülerek, tamamlanmış ve ilçedeki termal kaynakların değerlendirilmesi amacıyla bir termal tesis

kurulmuştur (Anonim 2011). Kent merkezinden doğu yönüne doğru gidildikçe kent merkezine yaklaşık 43 km uzaklıkta bulunan Pasinler (Hasankale) Kaplıcaları, kent merkezine yaklaşık 56 km mesafedeki Köprüköy (Deli Çermik) ve yine aynı hat üzerinde kent merkezine yaklaşık 102 km mesafede Hızırilyas Köyü Kaplıcası (Horasan) bulunmaktadır. Kent merkezinden kuzey yönüne doğru gidildikçe ise Dumlu Dağları'nın eteklerinde kent merkezine yaklaşık 28 km mesafede Akdağ Kaplıcası ve Olur ilçe merkezine 11, Erzurum il merkezine ise yaklaşık 175 km mesafedeki Olur Kaplıcaları yer almaktadır. Yeraltından çıkan Sodyum ve bikarbonatlı kaynak sularından oluşan kaplıca sularının sıcaklığı 40 °C civarındadır. Genel olarak mide, bağırsak, karaciğer, safra kesesi, şeker, beslenme bozuklukları ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır (Anonim 2018f). Termal kaynakların, gerek DAP gerekse de TRA 1 Düzey 2 Bölge planlarında değerlendirilmesi ve sağlık-termal turizmin geliştirilmesine yönelik stratejiler yer almaktadır.

Palandöken ve Konaklı Turizm Merkezleri ve Ejder 3200 markalaşma çalışması

Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin kış turizminde markalaşma çalışması olarak gelişen Ejder 3200 Palandöken ve Konaklı kayak merkezlerini kapsamaktadır. Bu iki kayak merkezi Ejder 3200 adı altında birleştirilerek markalaşma, tanıtım ve pazarlama yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda toplam pist uzunluğu 47 kilometreden 60 kilometreye çıkarılarak, yamaçlarda püskürtme beton çalışması yapılmıştır. Kış turizmi sezonunda pistlere sürekli kar sağlayabilmek için mevcut suni karlama kapasitesi artırılmış ve cam fanus kafeler inşa edilmiştir. Bölgeye kış turizmi sezonunda daha fazla ziyaretçi çekmeyi amaçlayan projenin, turizme yeni bir ivme kazandırması hedeflenmiştir (Anonim 2018g).

Hızlı Tren Projesi (Erzurum-Sivas-Ankara)

Ankara-Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars hattında yürütülen yüksek hızlı tren projesinin bölgenin erişilebilirliğine büyük katkı sağlayacağı, ticaret ve turizmi hareketlendireceği değerlendirilmektedir. Özellikle alternatif bir ulaşım aracı olarak kış turizmi koridoru projesiyle birlikte düşünüldüğünde, kış turizmi koridoru hattını birleştirecek olması sebebiyle turizme katkı sağlayacağı ve güzergah çevresindeki turizm merkezlerinde de hareketlilik oluşturacağı değerlendirilmektedir.

Kültür Yolu Projesi (Erzurum-Yakutiye)

Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen ve Kalkınma Bakanlığı'nın Cazibe Merkezleri Destekleme Programı kapsamında finansal olarak desteklenen projenin bütçesi fizibilite raporlarında 95.689.578,22 TL olarak belirtilmektedir (Anonim 2018h). Kültür Yolu Projesi, Yakutiye Medresesi'nden başlayıp Erzurum Kalesi'nin doğusuna kadar

tescilli yapılar hariç tüm yapıların yıkılmasını amaçlamaktadır. Proje alanı doğusunda Ulu Cami ve Çifte Minareli Medrese, güneyinde Taşambarlar, batısında Bölge İdare Mahkemesi, kuzeyinde Erzurum Kalesi ve Caferiye Camii'nin bulunduğu yaklaşık olarak 77.000 m²'lik bir alanı kapsamaktadır ve 3 etap halinde yürütülmesi planlanmıştır (Anonim 2018). Proje kapsamında Erzurum Kalesi etrafındaki tarihi dokunun restorasyonu, yenilenmesi ve çevresinin peyzaj düzenlemeleri ile turizme kazandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca etrafı açılan bu alanda çeşitli kentsel tasarım uygulamaları yapılarak (konut, ticari üniteler, meydan, park, yeşil alan, yürüyüş yolları, müze), tescilli Erzurum Evlerinin restore edilmesi ve farklı işlevler kazandırılması amaçlanmıştır.

Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023

Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023, KUDAKA 2010 yılı doğrudan faaliyet desteği programı kapsamında, Uzundere Belediyesi tarafından hazırlanmıştır (Şekil 15).

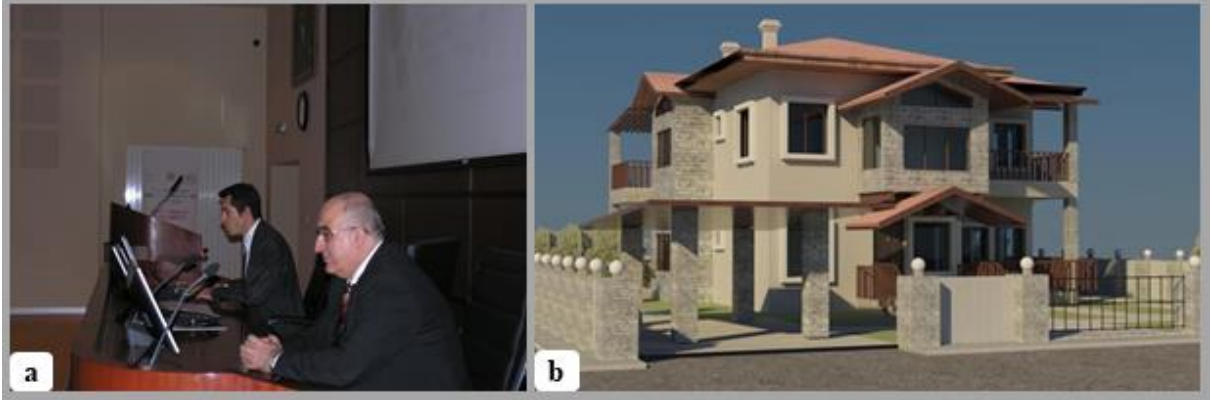
Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023 çalışmasında ulusal ve bölgesel düzeydeki politikaların Uzundere ile mekânsal düzeyde ilişkilendirildiği Uzundere Turizm Stratejisi (2023) sunulmaktadır. Uzundere Turizm Stratejisi (2023)'ün vizyonu, yerel düzeyde sürdürülebilir turizm yaklaşımı ile istihdamın geliştirilmesi, yerel-bölgesel kalkınmada turizmin öncü bir sektör konumuna getirilmesi ve Uzundere'nin 2023 yılına kadar, ulusal ve uluslararası pazarda önemli bir destinasyon ve marka haline getirilmesinin sağlanması şeklindedir (Karahana ve Çakır 2010).

Uzundere Turizm Stratejisi (2023), ilçede yürütülen turizm faaliyetleri ile ilgili olarak 8 strateji ve bu stratejilere ulaşmak için 'Uzundere Turizmi Geliştirme Operasyonel Programı (UTGOP)' önerisi yapmakta ve 5 öncelikli tedbir getirmektedir.

Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023

Uzundere Stratejik Gelişme Planı KUDAKA 2010 yılı doğrudan faaliyet desteği programı kapsamında Uzundere Belediyesi tarafından hazırlanmıştır. Planın ortaya koyduğu vizyon; Uzundere'yi 2023 yılında, doğal, kültürel ve tarihi zenginliklere dayalı alternatif turizm olanaklarının korunup geliştirildiği ve yüksek katma değerli tarım ürünleri ile desteklendiği bir turizm varış alanı haline getirmek ve yöre insanları için daha yüksek bir yaşam düzeyi tesis etmek şeklindedir. Planın temel amacı ise plan ile tespit edilen öncelikler doğrultusunda, 2023 yılına kadar, insan kaynakları, turizm ve tarım sektörlerinde mevcut potansiyelleri harekete geçirmek yolu ile Uzundere İlçesi'nde yaşayan insanların gelir düzeyini yükselterek, yaşam kalitesini iyileştirmektir (Çakmak 2010). Stratejik Gelişme Planı vizyon ve temel amaçlar doğrultusunda, stratejik hedefler ve bu hedeflere yönelik olarak

anahtar ve öncelikli faaliyetlere sahiptir.

Şekil 15. Uzundere Turizm Master Planı: a) Plan hazırlık süreci b) Uzundere Turizm Master Planındaki iki katlı konut tasarımı önerisi

Uzundere Biyolojik Çeşitlilik ve Stratejik Eylem Planı (UBÇSE)

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA)'nın doğrudan faaliyet desteği (DFD) programı ile desteklenen 'Uzundere Vadisinin Avrupa Kaliteli Destinasyon Ağı Üyeliği Sürecinin Desteklenmesi Projesi' kapsamında Uzundere Belediyesi tarafından 2017 yılında hazırlanmıştır.

UBÇSE'nin vizyonu; Uzundere'nin sahip olduğu biyolojik çeşitlilik kaynak değerlerinin 2023 ve ötesinde korunması, yönetimi ve Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023 ile uyumlu olmak üzere doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerine dayalı kaliteli turizm varış alanı haline getirmek ve yöre insanları ile ziyaretçiler için daha yaşanabilir bir çevre sunumuna katkı sağlamak şeklindedir (Karahana vd 2017).

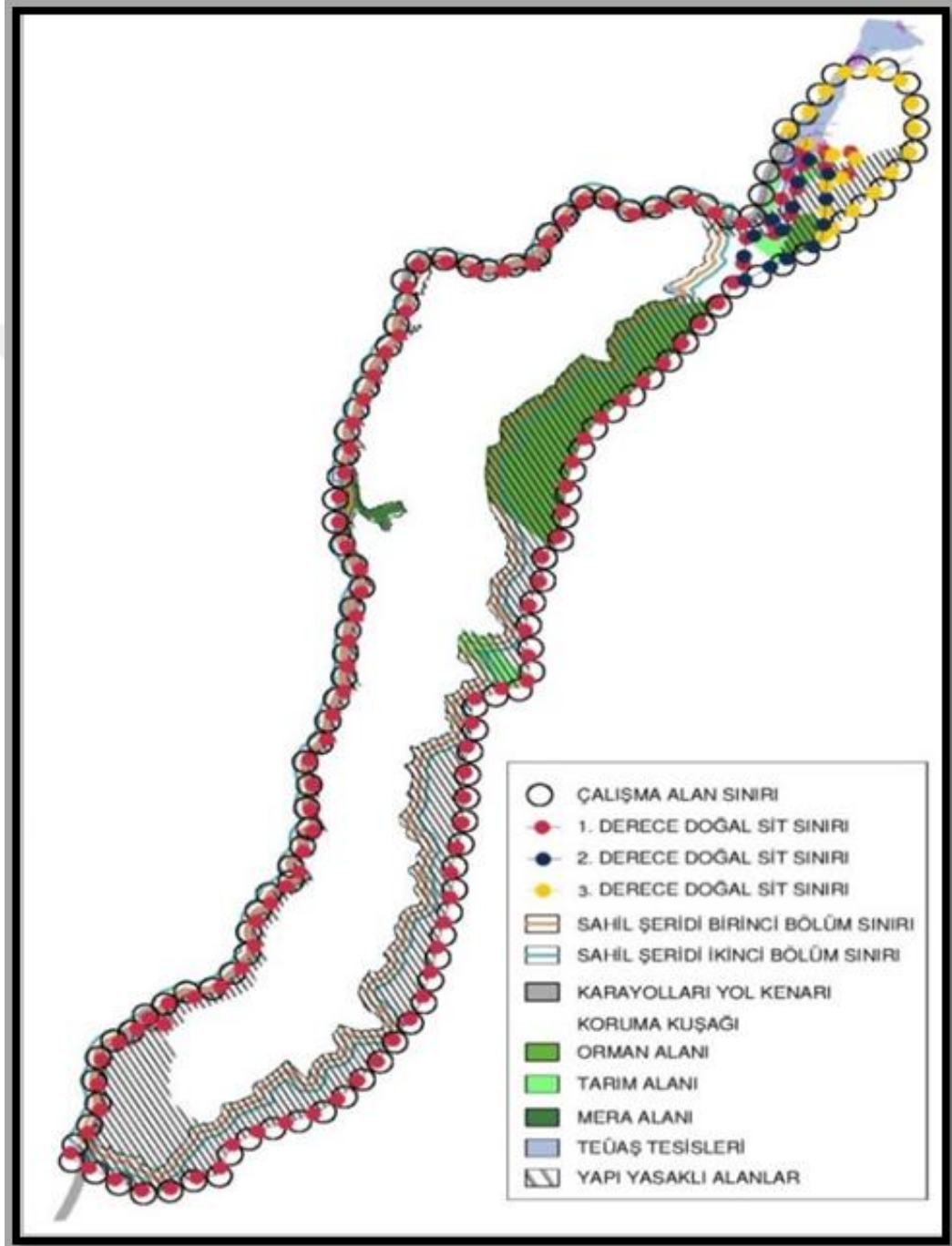
UBÇSE' de beş temel amaç, bu temel amaçlara ulaşmak için beş temel hedef ve hedefler doğrultusunda kısa, orta ve uzun vadeli bazı anahtar proje önerileri belirlenmiştir.

Tortum Gölü ve Şelalesi Koruma Amaçlı İmar Planı

I. II. ve III. Derece Doğal Sit alanı olan Tortum Gölü ve Şelalesi Koruma Amaçlı İmar Planı Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı şeklinde hazırlanmış ve Erzurum Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu tarafından plan teklifi dosyası değerlendirilmek üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne iletilmiş ve plan teklifleri ilgili Bakanlık tarafından 31.10.2016 tarihli karar ile kabul edilmiştir (Anonim 2016c).

Tortum Gölü ve Şelalesi Koruma Amaçlı İmar Planı 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ve plan açıklama raporundan oluşmaktadır. Planda

planlama bölgesinin sosyo-ekonomik, doğal ve kültürel yapısı ile alt-üst yapı imkanları belirtilerek, sit alanı sınırları ile kıyı kenar çizgisi işlenmiştir (Şekil 16) (Anonim 2016c). Planda doğal eşikler, koruma statüleri ve diğer yasal sınırlar göz önünde bulundurularak yapı yasaklı alanlar işlenmiş ve öneri alan kullanımları ile öneri rekreasyonel kullanımlar getirilmiştir.

Şekil 16. Tortum Gölü sit alan sınırları

Uygulama İmar Planı ve Plan Raporu ile köy yerleşim planları

İlçenin imar planı 1993 yılında yapılmıştır ve 2011 yılında revize imar planı hazırlanmıştır. Revize imar planında alan kullanımlarının yapılan etütler sonucunda

şekillendiği belirtilmektedir. Bu anlamda İller Bankası Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan jeolojik etüt raporu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan akarsu taşkın ve sulama etüdü, Karayolları Genel Müdürlüğü'nün yeni karayolu güzergâhı, Erzurum İl Tarım Müdürlüğü'nce 5403 sayılı Toprak ve Arazi Kullanımı kanununa istinaden düzenlenen tarım ve toprak etüdü, TEDAŞ ve Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun görüşleri İmar Planı çalışmalarına yansıtılmıştır. Plan raporunda İl Tarım Müdürlüğü etüdü doğrultusunda, tarım alanlarına, amacı dışında başka bir kullanım kararı getirilmediği ve DSİ tarafından dere güzergahları boyunca önerilen tesisler ve yapılaşma için alınması gereken önlemler ifade edilmiştir.

İlçede köy yerleşim planları henüz yapılmamış olmakla birlikte ilçe belediyesinin köy yerleşim planlarının yapılmasına yönelik hazırlık çalışmaları bulunmaktadır.

Uzundere Turizm Merkezi ilanı

Uzundere, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında 2013/5317 sayılı başbakanlık kararnamesi ile turizm merkezi ilan edilmiştir (Anonim 2020c) Turizm merkezi ilanının altyapısını 2007-2012 yılları arasında yürütülen Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR) oluşturmuştur.

Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere'de devam eden ve/veya tamamlanan mekânsal (fiziki) projeler, faaliyet ve uygulamalar

Çalışma alanı olan Uzundere ilçesinde devam eden ve/veya tamamlanan fiziki projeler ve peyzaj tasarımları Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları, Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları, Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı, Tortum Gölü cam teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması, Uzundere-Pirinkayalar tünel çalışması, Erzurum-Uzundere (Pirinkayalar) arası bölünmüş yol çalışması, Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi, Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması, kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları, kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklaştırma uygulamaları, sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları ve Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmalarıdır. Tespit edilen sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamalar ise Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması, ev pansiyonculuğu uygulamaları, kadın girişimciliği (seramik atölyesi, gastronomi ve seracılık) uygulamaları, Geleneksel Karakucak Güreşleri ve yayla festival(ler)i, doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar, Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları, kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri ve mali destek programları katkısıdır.

Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları

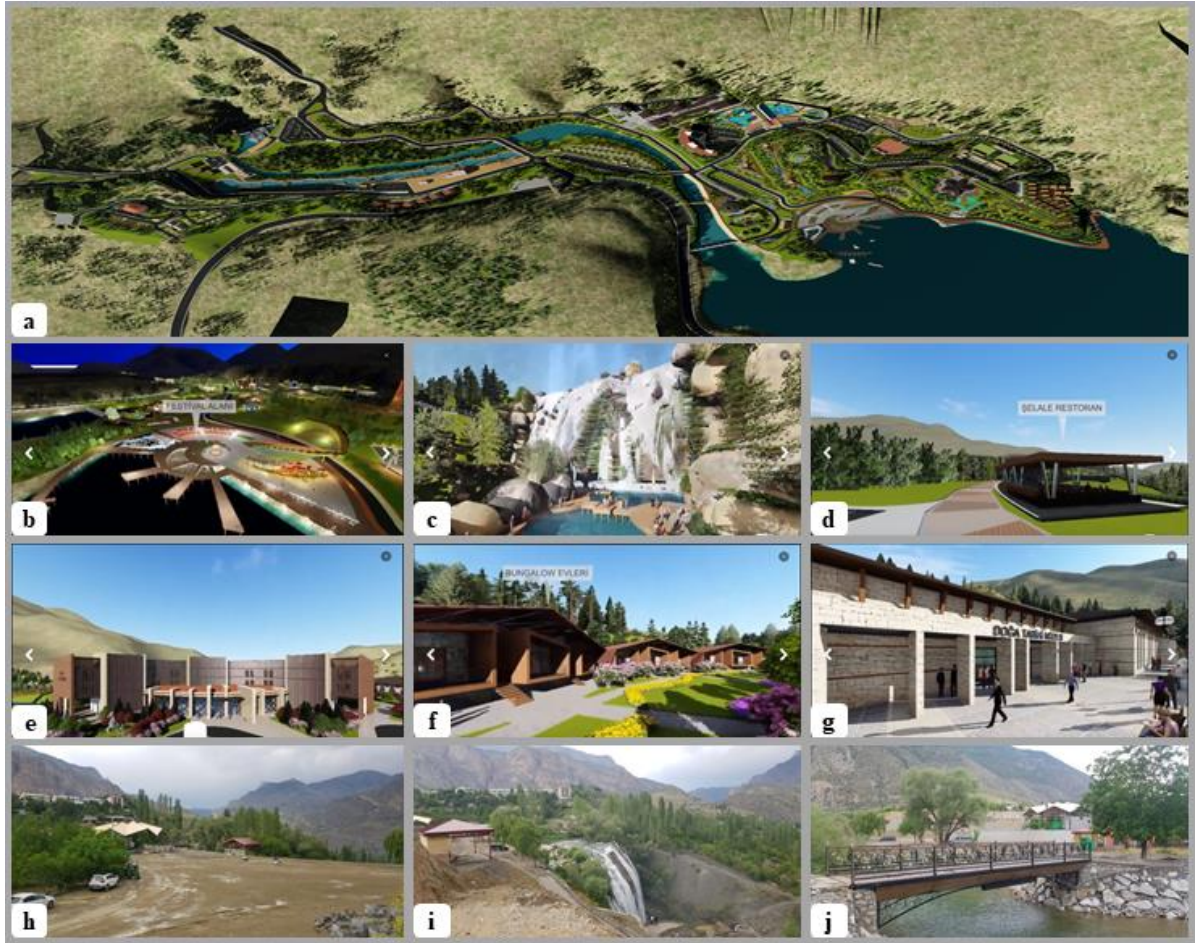
Uzundere Belediyesi tarafından yürütülen Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları kapsamında gölün doğu bölümünü oluşturan dik kayalık bölgedeki keçi yoluna metal elektrik direkleri yerleştirilerek, yolun göle bakan bölümü demir korkulukla çevrilmiştir. Gölün batı bölümünü oluşturan alana ise yürüme-gezinti yolu açılarak göle bakan bölümü ahşap korkulukla çevrilmiştir. Bu alanda göle bağlanan ve gölden deşarj olan suların oluşturduğu dereler ise kapalı borular içine alınmıştır. Alana ait görseller Şekil 17’de verilmiştir.

Şekil 17. Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları

Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları

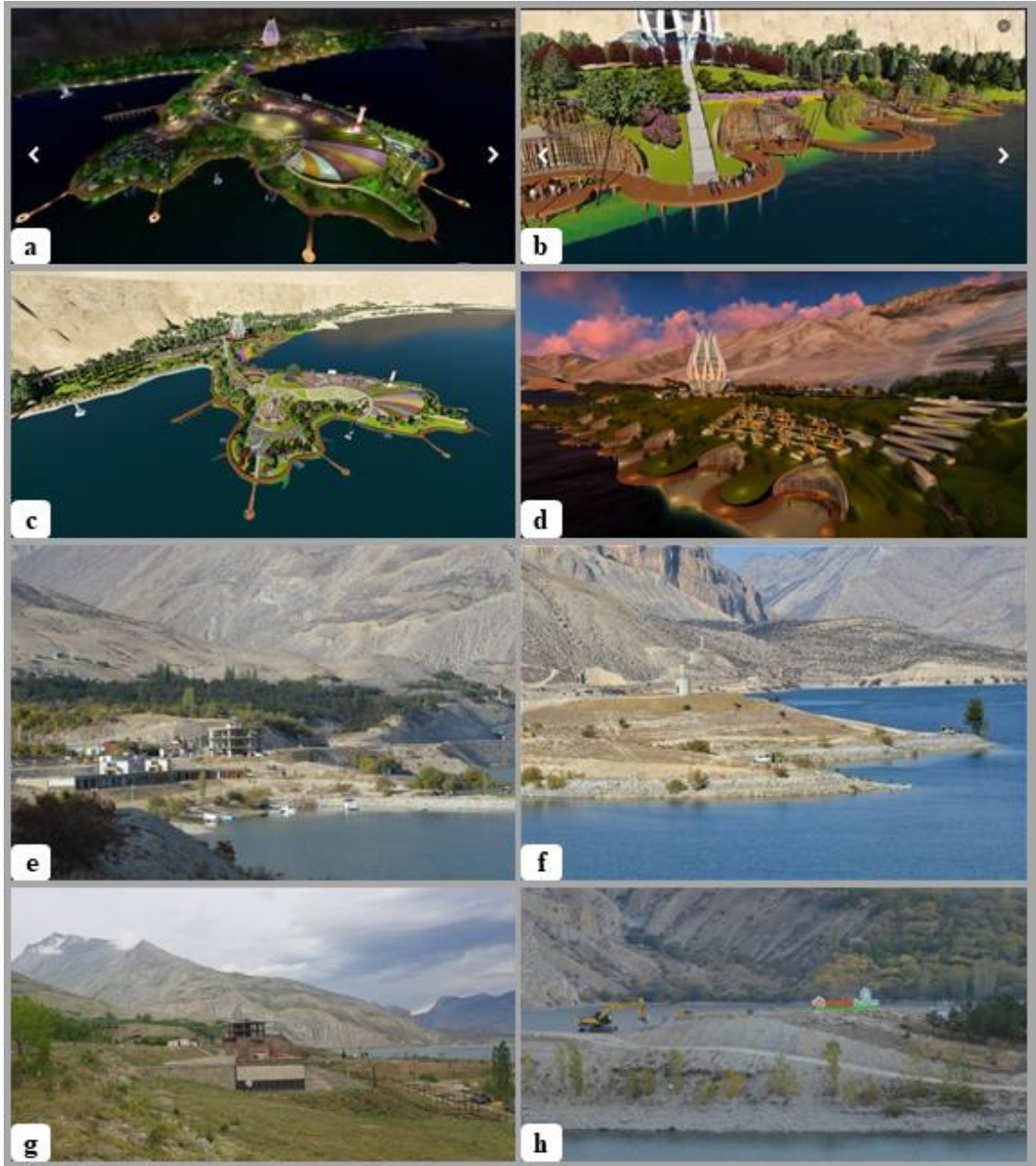
Tortum Şelalesi Peyzaj Tasarımı kapsamına Şelalenin üst bölümünde restoranlar, gözlem kulesi, teras ve havuzlar, spor alanları ve bungalow evler, otel, aquapark, camii, müze, yerel ürünler satış dükkanları ve konferans salonları, karavan park alanları, yapay kano parkuru, piknik ve kamp alanları tasarlanmıştır. Şelalenin de içinde bulunduğu bölümde ise mevcut restoranın yerine yeni bir restoran tasarlanarak, şelaleye iniş merdivenleri yeniden tasarlanmış ve şelalenin döküldüğü alana iskeleler yerleştirilmiştir (Anonim 2018i). Tortum Şelalesi peyzaj tasarımına ait görseller Anonim (2018i)’den derlenerek Şekil 18’de verilmiştir.

Şekil 18. Tortum Şelalesi peyzaj tasarımı ve uygulamaları: a.b.c.d.e..g) Tasarım görselleri h.i.j) Mevcut peyzaj uygulamaları

Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı

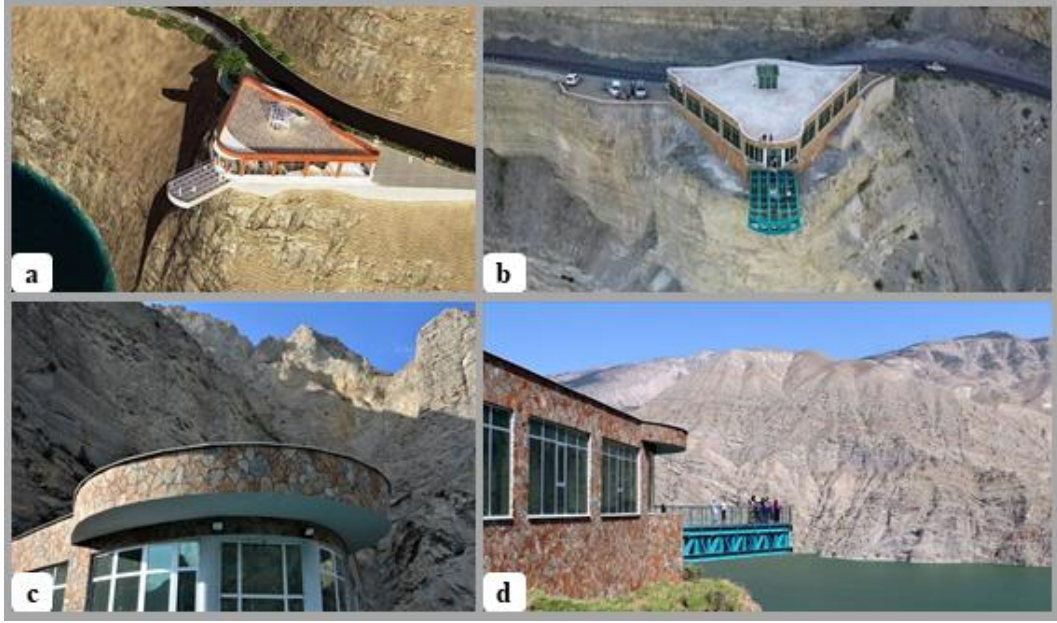
Proje Tortum Gölü ve Şelalesi rekreasyon projesi olarak hazırlanmış olup, ilk etapta Uzunburun Yarımadası çevre düzenlemesinin yapımına başlanmıştır. Uzundere Belediyesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ve DAP İdaresi tarafından koordine edilen proje 9 milyon 500 bin TL bütçeye sahiptir. Proje kapsamında Yarımada'da idari bina, wc, mescid, çan çiçeği gözlem kulesi ve restoranı, kafes gözlem kulesi, deniz feneri, iskeleler ve amfi tiyatro ve açık hava sineması, plaj ve yürüyüş yolları yapılacaktır (Anonim 2018j). Anonim (2018i)'den derlenen proje tasarım görselleri ve alandaki uygulama fotoğrafları Şekil 19'da verilmiştir.

Şekil 19. Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı ve uygulamaları: a.b.c.d) Tasarım görselleri e.f.g.h) Mevcut peyzaj uygulamaları

Tortum Gölü Cam Teras (Fiyort Park) tasarımı ve uygulaması

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı kapsamında Kalkınma Bakanlığı'nca uygulanmasına karar verilen projenin 3 milyon 181 bin 897 liralık toplam maliyetinin 1 milyon 500 bin liralık bölümü KUDAKA tarafından finanse edilerek tamamlanmıştır. Proje ile Tortum Gölü-Pirinkayalar Mevkiinde 12,3 metre uzunluğunda Türkiye'nin en uzun ve geniş alanlı cam seyir terası ve 1000 m² alana sahip kafeterya kurulması planlanmıştır (Anonim 2018k). Proje ile ilçeye daha fazla ziyaretçi çekilmesi ve turizme hareketlilik kazandırılması amaçlanmaktadır. Projenin tasarım görselleri (Anonim 2018l) ve uygulama fotoğrafları Şekil 20'de verilmiştir.

Şekil 20. Tortum Gölü Fiyort Park tasarım ve uygulaması: a) Tasarım görseli b.c.d) Uygulama sonrası mevcut durumu

Uzundere-Pirinkayalar tünel çalışması

Tortum Gölü başlangıç bölümünü oluşturan Denizbaşı Mevkiinde (Tortum Gölü batı bölümü) yapımına başlanan Pirinkayalar tüneli 2184 metre uzunluğunda tek tüp olarak planlanmıştır ve toplam 78 milyon TL yatırım bedeline sahiptir (Anonim 2018m). Tünele ek olarak 1192 metrelik bağlantı yolunu da içeren proje ile Tortum Gölü'ndeki trafiğin rahatlatılması ve güvenli hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Eski yol güzergahının ise turistik geziler için değerlendirilmesi düşünülmektedir. 2021 yılında tamamlanacak olan tünel projesinin uygulama görselleri Şekil 21'de verilmiştir.

Şekil 21. Uzundere tünel çalışması: a) Balıklı köyü girişi b) Tortum Gölü girişi

Erzurum-Uzundere (Pirinkayalar) arası bölünmüş yol çalışması

Erzurum-Artvin (D-950) Karayolu'nun 84 km'lik bölümü Karayolları 12. Bölge Müdürlüğü tarafından, daha önceki yıllarda bölünmüş yol haline getirilmiştir. Bu noktadan sonraki bölümü ise Denizbaşı Mevkii bitimine kadar 2018 yılı içerisinde bölünmüş yol olarak tamamlanmıştır (Şekil 22).

Şekil 22. Uzundere bölünmüş yol çalışması

Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi

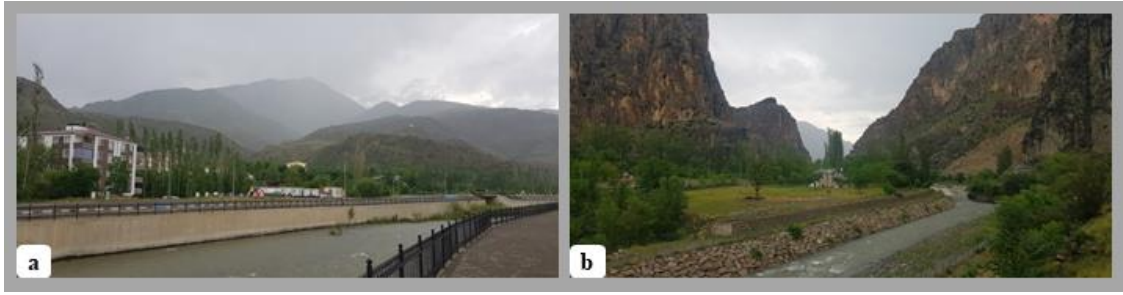
Butik otel ve karşılama merkezi projesi Uzundere Belediyesi tarafından KUDAKA Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı kapsamında hibe desteği alınarak yaklaşık 1 milyon 900 bin TL bütçe ile 2013 yılında tamamlanmıştır. Butik otel daha sonraki yıllarda öğretimevine devredilmiş olup görselleri Şekil 23’de verilmiştir.

Şekil 23. Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi

Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması

Devlet Su İşleri tarafından yürütülen Tortum Çayı ıslah çalışması taşkın koruma amaçlı olarak yürütülmektedir. Islah çalışması Uzundere-Çaybaşı mevkiine kadar taş dolgu şeklinde yapılmışken, bu noktadan itibaren Uzundere merkez ve çıkış bölgesi dahil beton duvar şeklinde yapılmıştır. Çalışmanın görseli Şekil 24’de verilmiştir.

Şekil 24. Tortum Çayı ıslah çalışması: a) Islah çalışması yapılmış bölüm (Uzundere merkez) b) Islah çalışması yapılmamış bölüm (Engüzekkapı mevki)

Kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları

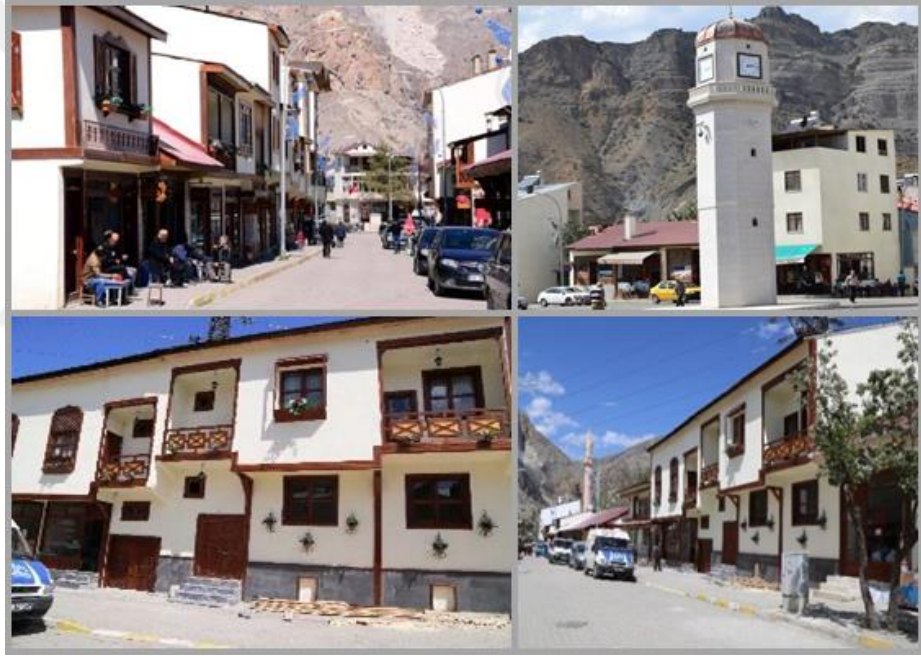
İlçede kamu binası olarak son yıllarda Kaymakamlık binası, İlçe Emniyet Amirliği binası, Genlik ve Spor İlçe Müdürlüğü ve Kapalı Spor Salonu binaları, Anadolu Teknik Meslek Lisesi ve Çok Programlı Anadolu Lisesi binaları ve 100 Yataklı Öğrenci Yurdu yapılmıştır. Kamu binalarına ait görseller Şekil 25’te verilmiştir.

Şekil 25. Uzundere kamu binaları

Kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları

Uzundere’de sokak sağlıklılaştırma çalışmaları Erzurum Büyükşehir Belediye’si tarafından yürütülmüştür. Çalışma kapsamında ilçe merkezi Halis Özsoy Caddesi üzerinde bulunan tüm binaların çatıları yenilenerek, pencere, kapı, söve ve pervaz gibi elemanları ahşap ürünler kullanılarak yeniden yapılmıştır. Bunun yanında binaların balkon korkulukları yenilenmiş ve balkon ve pencere önlerine çiçek saksınlıkları yerleştirilmiştir. Yapılan çalışma ile doğal yapıya ve kırsal görünüme uyum sağlanması amaçlanmıştır. İlçenin sokak aydınlatmaları yenilenerek dekoratif aydınlatma elemanları kullanılmıştır. Bunun yanında Tortum Çayı etrafındaki cadde boyunca yürüyüş yolu ve oturma alanları oluşturularak Tortum Çayı’nın rekreasyonel kullanım potansiyelinin artırılması hedeflenmiştir. İlçede kent imajı geliştirmeye yönelik ise ilçe merkezinde bir saat kulesi inşa edilmiştir. Sokak sağlıklılaştırma ve kent imajı geliştirmeye yönelik çalışmaların görselleri Şekil 26’te verilmiştir.

Şekil 26. Uzundere kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları

Sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları

Uzundere’de özellikle turizm faaliyet ve yatırımlarının artmasıyla beraber konut yapımı çalışmalarında da bir artış yaşanmıştır. İnşa edilen konutların bir bölümü mevcut ikamet edilen konutlar şeklindeyken bir bölümü ise ikinci konut uygulaması şeklindedir. Sivil mimariyi yansıtan uygulamalara ait görseller Şekil 27’de verilmiştir.

Şekil 27. Uzundere ikinci konut uygulamaları ve sivil mimari örnekleri: a) 2012 yılı b) Aynı alan 2018 yılı c.d) İlçe merkezinden sivil mimari örnekleri

Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları

Uzundere ilçe merkezine 4 km uzaklıkta, sarp kayalıklar üzerinde kurulmuş olan Engüzekkapı Kalesi'ne ulaşımı mümkün hale getirmek amacıyla belediye tarafından yol yapılmıştır. Yapılan yol ile kaleye belli bir mesafeye kadar araçla gitmek mümkün hale gelmiştir. Bunun yanında Kale ile yol bağlantısını sağlamak amacıyla kale girişi tarafında demir köprü yapılmıştır (Şekil 28).

Şekil 28. Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları

Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması

DAP İdaresi tarafından desteklenen proje, Gölbaşı mahallesinde toplamda 90 dönümlük bir alan üzerinde kurulmuştur. Alana damlama sulama sistemiyle sulanan, 2500 adet pekmez üretimine uygun dut fidanı dikilmiştir (Şekil 29).

Şekil 29. Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması

Kadın girişimciliği (seramik atölyesi, gastronomi ve seracılık) uygulamaları

Uzundere ilçesinde kadın girişimciliğine yönelik seramik, seracılık ve gastronomi alanlarında faaliyetler yürütülmektedir. Uzundere Seramik Atölyesi, DATUR projesi kapsamında 2010 yılında kurulmuştur ve gerek ilçe gerekse de Erzurum ile ilgili hediyelik eşya üretimi yapmaktadır. Atölye Uzundere Kadın Emeğini Değerlendirme Derneği tarafından işletilmektedir (Anonim 2018n). Seracılık alanındaki kadın girişimciliği uygulamasına en önemli örneği mevsimlik çiçek yetiştiriciliği konusunda faaliyet gösteren seracılık işletmesi oluşturmaktadır. Bu işletme 3 bayan tarafından işletilmektedir (Şekil 30). İlçenin mutfak lezzetlerine yönelik olarak Uzundere Gastronomi ve Mutfak Günleri adı altında 2011 yılında bir festival düzenlenmiştir. Bu festivalde Uzundereli bayanların yapmış oldukları yerel yemekler tanıtılmıştır. İlçe merkezinde bölgesel bir yemek türü olan çağ kebabın haricinde yerel lezzetleri sunan herhangi bir lokanta bulunmamaktadır. Bununla beraber küçük yerel işletmelerde kadın emeği ile ortaya çıkan yerel ürünler bulunabilmektedir (pekmez, dut ve kayısı kurusu, çeşitli reçel ve marmelatlar v.b).

Şekil 30. Uzundere kadın girişimciliği uygulamaları

Ev pansiyonculuğu uygulamaları

İlçe merkezinde aktif olarak yıl boyu faaliyet gösteren iki adet pansiyon bulunmaktadır. İlçe merkezi haricinde Yedigöller’de faaliyet gösteren alabalık tesislerine ait bir pansiyon daha bulunmaktadır. İlçedeki konaklama tesislerinin isim, adres ve yatak kapasitelerine ait herhangi bir kayıt sistemi ise bulunmamaktadır.

Geleneksel Karakucak Güreş ve yayla festival(ler)i

Uzundere ilçesinde her yıl 29 Ekimde geleneksel Karakucak Güreşleri düzenlenmektedir. Bunun haricinde Çamlıyamaç Köyü’nde Armutlu Festivali, Uluslararası Karakucak Güreşleri (Her yıl Mayıs ayında), Sapaca Köyü Puşulu Yaylası Festivali ve Dikyar Köyü Herfene Şenliği gibi etkinlikler düzenlenmektedir (Şekil 31).

Şekil 31. Uzundere’nin şenlik ve festivallerinden örnekler

Doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar

Uzundere ilçesinde doğa, su ve macera turizmine yönelik olarak bir çok etkinlik düzenlenmektedir. Bisiklet, koşu ve yürüyüş etkinlikleri, kaya tırmanışı, kış mevsiminde buz tırmanışı, trekking, kuş gözlemciliği, ilk bahar mevsiminde rafting etkinlikleri, kano ve son zamanlarda yamaç paraşütü (base jumping), yarasa kanat (wing suit) ve iple atlama (rope jumping) etkinlikleri düzenlenmektedir (Şekil 32).

İlçede yaşam boyu eğitimi desteklemek amacıyla Sakin Şehir Kitap Kafe oluşturularak yerel halkın kullanımına sunulmuştur. Kitap kafe yerel halk için kütüphane olarak hizmet

vermesinin yanı sıra düzenlenen çeşitli el sanatları ve diğer kurslarla da yaşam boyu eğitimi desteklemektedir.

Şekil 32. Uzundere doğa sporları ve yaşam boyu eğitim uygulamaları

Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları

Uzundere ilçesinin mutfak kültürü belediye ve kaymakamlık iş birliğiyle ulusal fuar ve tanıtım organizasyonlarında tanıtılmaktadır. Buna yönelik olarak belediye tarafından ilçenin yerel lezzetlerinin tanıtıldığı bir kitap yayımlanmıştır. Ayrıca Cittaslow özel şartlarından biri olan görünürlüğün sağlanması amacıyla ilçede birçok noktaya Cittaslow logosu yerleştirilmiştir (Şekil 33).

Şekil 33. Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları

Kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri

Uzundere ilçesinde yürütülen proje ve etkinlikler genel olarak Kaymakamlık ve/veya Belediye koordinasyonunda sağlanmaktadır. İlçede faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları ise Çağlayan Bilim Kültür ve Sanat Derneği, Uzundere Doğa, Gençlik ve Spor Kulübü Derneği (UDOSK), Sapaca Kültür ve Turizm Derneği, Erzurum Turizm Elçileri Derneği ve Uzundere Kadın Emegini Değerlendirme Derneğidir (Anonim 2018o). Bu derneklerin yanında Erzurum merkezli olup Uzundere'ye yönelik faaliyet yürüten dernekler de bulunmaktadır. Bunun yanında Atatürk Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinden birçok araştırmacı gerek bağımsız gerekse de yerel yönetimle işbirliği içinde araştırma ve proje faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen IPARD Programı kapsamında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen 'LEADER Tedbiri Farkındalık Yaratma ve Yerel Halkı Harekete Geçirme Teknik Destek Projesi' yürütülmektedir. Proje ile LEADER yaklaşımına yönelik bilgilendirme, farkındalık yaratma ve yerel halkı harekete geçirme faaliyetleri için Tortum ve Uzundere ilçelerindeki kamu, yerel yönetim, sivil toplum ve meslek kuruluşu temsilcileri ile yerel eylem grubu oluşturulmuştur (Anonim 2020d).

Mali destek programları katkısı

Uzundere ilçesinde faaliyet ve projelere maddi destek sağlayan birçok program bulunmaktadır. Erzurum Valiliği bünyesinde Sosyal Destek (SODES) proje finansmanı, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansının (KUDAKA) çeşitli finansman destekleri, Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'na (TKDK) ait hibe destekleri, Doğu Anadolu Projesi İdaresi'ne (DAP) ait finansman destekleri, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı'na (KOSGEB) ait finans destekleri, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen IPARD Programı kapsamındaki Kırsal Ekonomik Kalkınma için Faaliyetler Arasındaki Bağlantılar (LEADER) Yaklaşımı ve bunun haricinde dönemsel olarak çeşitli bakanlık ve tüzel kişiliklere yönelik finansal programlar bulunmaktadır. Bu programlardan (şartlara göre değişmekle birlikte) kamu kurum ve kuruluşları ile vatandaşlar finansal destek (hibe-kredi) alabilmektedirler.

Yöntem

Çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır ve çalışmanın genelinde etüt, veri toplama, analiz ve değerlendirmeye dayalı peyzaj araştırmaları yöntemi kullanılmıştır (Denzin and Lincoln 2008). Çalışmanın yöntem akış şeması Tablo 8'te verilmiştir.

Tablo 8. Çalışmanın yöntem akış şeması

Etüt Aşamaları	Gözleme dayalı olarak çalışmanın konusu ve amaçlarının belirlenmesi		
Veri Toplama Aşaması	I. Bölüm	•Uzundere'nin peyzaj kaynak değerleri	
	II. Bölüm	•Uzundere'yi etkileyen ulusal, bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları, destinasyon oluşumuna yönelik programların tespit edilmesi ve çalışmalara ait verilerin toplanması •Uzundere'de yürütülen fiziki projeler, peyzaj tasarımları ve sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamaların tespit edilmesi ve çalışmalara ait verilerin toplanması	
	III. Bölüm	Değerlendirmesi Anketi •Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anketi	Çalışmalara ait sürdürülebilirlik değerlendirmesi ham verilerinin toplanması
		Analiz Aşaması (İstatistiksel Analizler-ANOVA ve T Test)	Değerlendirme Aşaması (Sürdürülebilirlik Ekseninde Stratejilerin Geliştirilmesi)

Çalışmanın etüt aşamasında gözleme dayalı olarak çalışmanın konusu ve amaçları belirlenmiştir.

Çalışmanın veri toplama aşaması 3 bölümden oluşacak şekilde kurgulanmıştır. Veri

toplama aşamasının I. bölümünde literatür taraması ve yerinde incelemelerle ilçenin doğal, kültürel ve sosyo-ekonomik peyzaj kaynak değerlerine ait veriler toplanarak, ilçenin mevcut alan kullanımları belirlenmiştir. Bu kapsamda Google Earth Pro programından elde edilen 25.01.2018 tarihli ilçeye ait uydu görüntüsü, imar planı ve TRA Düzey Bölgesi çevre düzeni planı G47 paftası kullanılarak, Autocad 2013 programı ile alan kullanımlarına ait haritalar elde edilmiştir. İlçede alan kullanım tipleri TRA Düzey Bölgesi Çevre Düzeni Planı'ndaki şekliyle kentsel yerleşim ve gelişme alanları, köy yerleşimleri, tarım alanları, ormanlar, kentsel rekreasyon alanları ve sanayi, ulaşım birimleri şeklinde değerlendirilmiştir.

Veri toplama aşamasının II. bölümünde, ilçenin kalkınma ve gelişme perspektifini belirleyici, doğal ve kültürel peyzajını şekillendirici nitelikteki ulusal, bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları, destinasyon oluşumuna yönelik programlar; ilçede yürütülen fiziki projeler, peyzaj tasarımları ve sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamaların tespit edilmesi ve bunlara yönelik verilerin toplanması amaçlanmış ve Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. Uzundere ilçesini etkileyen planlama çalışmaları, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar

Kısaltmalar	Bölgesel Planlama Çalışmaları	Kısaltmalar	Ulusal Planlama Çalışmaları
DAP	DAP Ana Planı	KP	Onuncu Kalkınma Planı
KBP	KUDAKA TRA1 Bölge Planı	TTS	Türkiye Turizm Stratejisi 2023
KABİD	Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı	UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
DATUR	Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi		
DTMP	Erzurum Doğa Turizmi Master Planı	BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023)
ÇDP	TRA1 Düzey 2 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Raporu ve Plan Hükümleri	TÖİKR	Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu
DOKAP	DOKAP Ana Planı	Kısaltmalar	Yerel Planlama Çalışmaları
DOKAB	DOKA TR90 Bölge Planı		
DOKAT	DOKA Turizm Çalıştay Raporu ve Stratejileri	USP	Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023
KTKP	Erzincan-Erzurum-Kars Kış Turizm Koridoru Projesi	UTP	Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023
TMÇ	Palandöken ve Konaklı Turizm Merkezleri ve EJDER 3200 Markalaşma Çalışması	UTM	Uzundere Turizm Merkezi ilanı kararı
TTK	Termal Turizm Koridoru Projesi	UBSP	Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı
HTP	Hızlı Tren Projesi (Erzurum-Sivas-Ankara)	TGUKS	Tortum Gölü Koruma Amaçlı İmar Planı
KYP	Kültür Yolu Projesi (Erzurum-Yakutiye)	UKİP	Uzundere Uygulama İmar Planı Raporu ve Uzundere köy yerleşim planları

Tablo 10. Uzundere ilçesinde tespit edilen fiziki projeler, peyzaj tasarımları ve diğer faaliyet ve uygulamalar

Kısaltmalar	Fiziki Proje ve Uygulamalar	Kısaltmalar	Fiziki Proje ve Uygulamalar
YG	Yedigöller Çevre Düzenleme Çalışmaları	KBC	Kamu Binaları ve Çevre Düzenleme Uygulamaları
TŞ	Tortum Şelalesi ve Çevresi Peyzaj Tasarımı ve Uygulamaları	KİÇ	Kent İmajı Geliştirme ve Sokak Sağıklaştırma Uygulamaları
UY	Uzunburun Yarımadası Peyzaj Tasarımı	SM	Sivil Mimari ve İkinci Konut Uygulamaları
CT	Tortum Gölü Cam Teras (Fyord Park) Tasarımı ve Uygulaması	EK	Engüzekkapı Kalesi Çevre Düzenleme Çalışmaları
TÇ	Uzundere Pirinkayalar Tünel Çalışması	KDB	Gölbaşı Kapama Dut Bahçesi Uygulaması
DY	Erzurum-Uzundere (Pirinkayalar) Arası Bölünmüş Yol Çalışması	EP	Ev Pansiyonculuğu Uygulamaları
BO	Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi	KG	Kadın Girişimciliği (Seramik Atölyesi, Gastronomi ve Seracılık) Uygulamaları
TÇ	Uzundere Tortum Çayı Islah Çalışması	GF	Geleneksel Karakucak Güreşleri ve Yayla Festival(ler)i
SU	Sakin Şehir Uzundere Tanıtım Uygulamaları	DF	Doğa, Su ve Macera Sporları ile Yaşam Boyu Eğitime Yönelik Uygulamalar
		KYS	Kamu, Yerel Yönetim, Üniversite ve Sivil Toplum İlişkileri
		MP	Mali Destek Programları (KUDAKA, DAP BKİ, TKDK, LEADER, ERASMUS+, Bakanlıklar v.b.)

Veri toplama aşamasının III. bölümünde ulusal, bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları, araştırma raporları, destinasyon oluşumuna yönelik programlar ile ilçenin doğal ve kültürel peyzajını şekillendirici fiziki projeler, peyzaj tasarımları ve ilçede sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak yürütülmekte olan faaliyet, proje ve uygulamalara yönelik sürdürülebilirlik değerlendirmesi için ham verilerin toplanması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak ‘Uzundere Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anket Formu’ (**EK 2**) ve ‘Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Anket Formu’ (**EK 3**) adlı iki farklı anket çalışması hazırlanmıştır.

‘Uzundere Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anket Formunun’ konusunu Uzundere’de yürütülen mekânsal projeler ve peyzaj tasarımları ile ilçede sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak yürütülmekte olan faaliyet, proje ve uygulamalar oluşturmuştur. Bu anket çalışması ile

- Mekânsal projeler ve peyzaj tasarımlarının çevresel (tasarımsal özellikler, çevresel

etkiler ve koruma ve duyarlılıklar) sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi,

- Mekânsal projeler ve peyzaj tasarımlarının (sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri de göz önünde bulundurularak) sosyo-ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin ve/veya sürdürülebilirliğe katkı düzeyinin değerlendirilmesi,
- İlçede sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak yürütülmekte olan faaliyet, proje ve uygulamaların sosyo-ekonomik olarak sürdürülebilirliğinin ve/veya sürdürülebilirliğe katkı düzeyinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Bu hedefe yönelik olarak Ayaşlıgil (1997), Gündüz (1999), Karvonen (2000), Shu-Yang *et al.* (2004), WTO (2004), Atıl vd (2005), Aydın (2010), Afacan (2017), Korkut vd (2017) ve Özcan (2017)'nin çalışmalarından yararlanılarak çalışmanın amaç, yöntem, veri toplama araçları ve kısıtlılıklarına uygun olarak seçilen kriterler doğrultusunda anket formu hazırlanmıştır. Anket soruları çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere sürdürülebilirliğin üç boyutunu içerecek şekilde; mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler olmak üzere 3 ana kriter altında oluşturulmuştur. Çevresel ve ekolojik kriterlere ait sorular, tasarım ve uygulamaların doğal çevre üzerindeki etkilerini değerlendirmeye yönelik hazırlanırken, sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler değerlendirme soruları genel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Anket formu üç bölümden oluşacak şekilde kurgulanmıştır ve birinci bölümde katılımcılara ait demografik bilgilere yer verilmiştir. Anket formunun ikinci bölümünde mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve uygulamalar, üçüncü bölümünde ise sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamalar yer almıştır.

Uzundere mekânsal projeler, faaliyet ve uygulamalar anket çalışmasında, değerlendirmeye tabi tutulacak olan her bir tasarım çalışmasının görselleri ilgili firma ve internet ortamından, uygulama aşamasındaki projelerin görselleri ise fotoğrafları çekilerek elde edilmiştir. Fotoğraflar 2018 yılı ağustos ayı içerisinde Nikon D 5300 marka fotoğraf makinesi ile çekilmiştir. Fotoğraf çekiminde projenin alan içindeki olası tüm olumlu veya olumsuz etkilerini ve projenin çevresiyle beraber oluşturduğu bütünlüğü yansıtabilecek nitelikte genel bir görüntünün elde edilmesi amaçlanmıştır.

EK 2 anketi Likert ölçeğinden değiştirilerek hazırlanan bir ölçeğe göre oluşturulmuştur (Likert *et al.* 1934; Bayat 2014). Katılımcılardan her soru için ortalama puan elde etmek amacıyla sunulan seçeneklere 1 ile 5 arasında değişen puanlar vermeleri istenmiştir. Puanlamada 'çok düşük seçeneği 1, düşük seçeneği 2, orta seçeneği 3, yüksek seçeneği 4 ve çok yüksek seçeneği 5' puanı temsil etmiştir.

EK 2 anketinin II. bölümü yerel halk, ziyaretçi ve odak grup ile yapılırken; III. bölümü

ziyaretçi grubunun ilçede yürütülen sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olamayabilecekleri düşüncesi ile sadece yerel halk ve odak grup ile yapılmıştır.

Katılımcı gruplarındaki örneklem büyüklükleri (kişi sayısı-n) Özdamar (2003) ve Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004)'ün çalışmalarından yararlanılarak, $n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{(N-1) \cdot d^2 + t^2 \cdot p \cdot q}$ formülüne göre d=0,10 örnekleme hatası (95% güven aralığı) ve p=0,5 gözlenme oranı esas alınarak hesaplanmıştır.

- n: Örneklem büyüklüğü
- N: Evrendeki birim sayısı
- t: t tablosundan bulunan değer (95% güven aralığında $\alpha=0.05$ için t değeri 1.96 bulunmuştur)
- d: Örneklem hatası
- p: İncelenen olayın görülme oranı
- q: İncelenen olayın görülmemesi oranı

Buna göre yerel halk grubu Uzundere ilçe nüfusu dikkate alınarak (2018 yılı ilçe nüfusu 8800 olarak alınmıştır) 94 kişi (n) olarak hesaplanmış fakat 100 kişi ile anket çalışması yürütülmüştür. Ziyaretçi grubunun hesaplanmasında ilçenin yıllık ziyaretçi sayılarına ulaşılmaya çalışılmış bu amaçla Uzundere Belediyesi ve Uzundere Kaymakamlığı ile sözlü olarak görüşülmüş ve yıllık ziyaretçi sayısı ile ilgili ellerinde herhangi bir veri olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bunun yanında TÜİK, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Erzurum İl Emniyet Müdürlüğü ile ilgili yazışmalar Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü üzerinden yapılmıştır. Bu yazışmaların sonucunda TÜİK'te ilçeye ait yıllık ziyaretçi sayısı (günübirlik ve konaklamalı) herhangi bir veri olmadığı, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğü'nde ise sadece Uzundere Öğretmenevi'ne ait 2018 yılı gecelik konaklama sayılarının olduğu (10,768 kişi), bunun haricinde günübirlik ve konaklamalı (tüm pansiyonlar dahil) ziyaretçi sayılarına ait herhangi bir veri olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan yazışmalar EK 4'te verilmiştir. Bu nedenle ziyaretçi grubu hesaplanırken, ilçe için en kapsamlı ziyaretçi potansiyelini oluşturan Erzurum il nüfusu dikkate alınarak (2018 yılı Erzurum il nüfusu 768000 olarak alınmıştır) 97 kişi (n) olarak hesaplanmış fakat 100 kişi ile anket çalışması yürütülmüştür. Ziyaretçi grubu katılımcıları, günübirlik yada konaklamalı ziyaret amacıyla ilçede bulunan kişiler arasından rastlantısal olarak seçilmiştir. Odak grup ise ilçede yürütülen projeler ve kalkınma girişimleriyle ilgili bilgi sahibi olan yerel yönetim, ekonomi, turizm, ziraat ve peyzaj planlama ve tasarımı gibi alanlarda proje ve araştırma

faaliyetleri yürüten 49 kişiden (n) oluşturulmuştur. Ancak bu 49 kişilik grubun 40'ı anket çalışmalarına katılmıştır.

Uzundere mekânsal projeler, faaliyet ve uygulamalar anket çalışması tablet bilgisayar aracılığıyla yürütülmüştür. Anket çalışmasına başlamadan önce katılımcılara ekolojik planlama ve tasarım ve sürdürülebilirlik kavramlarıyla ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Daha sonra her bir tasarım ve proje için ilgili görseller gösterilerek, sosyo- ekonomik, kültürel ve sanatsal proje, faaliyet ve uygulamalar için ise gerekli açıklayıcı bilgiler verilerek katılımcılardan bu doğrultuda bir puanlama yapmaları istenmiştir.

'Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Anket Formu' ise WTO (2004) ve UNEP and WTO (2005)'in turizm destinasyonları için hazırlamış oldukları sürdürülebilirlik kriter ve göstergelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu anket formu ile Uzundere'nin mevcut durumu ile ulusal-bölgesel ve yerel ölçekli sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlar, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar sürdürülebilirlik değerlendirmesine tabi tutulmuştur.

Bu kapsamda anket formunda katılımcılardan her bir soruya ilçenin mevcut durumu, ulusal-bölgesel ölçekli planlama çalışmaları ve yerel ölçekli planlama çalışmalarını göz önünde bulundurarak ayrı ayrı puan vermeleri istenmiştir (UNWTO 2007). Kullanılan yöntem Montenegro Turizm ve Çevre Bakanlığı'nın UNWTO ile birlikte Montenegro-Kolasin Bölgesi için 2007 yılında düzenlemiş olduğu 'Sürdürülebilir Turizm Çalıştayı' adlı sürdürülebilirlik değerlendirmesi çalışmasından derlenip geliştirilmiştir. Benzer çalışmalar daha önce İspanya (Katalonya-El Garraf Natural Park, The Canary Islands), Guatemala (Chiminos Island), Kanada (Cape Breton Island) ve ABD (Arches National Park) gibi turizm bölgelerinde de seçilmiş belirli kriterler üzerine odaklanarak yapılmış olup, WTO tarafından 2004 yılında yayımlanan sürdürülebilirlik göstergeleri kılavuzunda örnek uygulamalar olarak verilmiştir.

Çalışmada alanın mevcut durumu ve planlama çalışmalarının ayrı ayrı değerlendirilmesi ile

- Bir turizm merkezi ve Sakin Şehir (Cittaslow) olarak tescillenmiş Uzundere ilçesindeki planlama çalışmalarının ve ilçenin mevcut durumunun sürdürülebilirlik kriter ve göstergelerine göre sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi ve
- İlçe ile ilgili planlama çalışmalarının ne derece uygulamaya geçtiğine dair karşılaştırma imkanının elde edilmesi amaçlanmıştır.

Anket puanlamasında ‘çok düşük seçeneği 1, düşük seçeneği 2, orta seçeneği 3, yüksek seçeneği 4 ve çok yüksek seçeneği 5’ puanı temsil etmiştir. Anket çalışması EK 2 anketinin de yürütüldüğü aynı odak grup ile yapılmıştır. Katılımcılara anket çalışmasına başlamadan önce gerekli açıklayıcı bilgiler verilerek, istenilmesi halinde planlama çalışmalarına ait dokümanlar da teslim edilmiştir.

Çalışmanın analiz bölümünde anket çalışması sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiştir. Anketlerin analizi IBM SPSS Statistics 24 programı ile yapılarak her bir soru/gösterge için ortalama puan (OP), standart sapma (SS) ve göstergelerin ait olduğu kriterlerin ortalamaları (KO) hesaplanmıştır. Anketlerin analizinde, One-Way ANOVA (Analysis of Variance) ve bağımsız örneklem T testi (Independent-Samples T Test) olmak üzere iki farklı istatistiksel analiz kullanılmıştır.

Mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalar anketinin II. bölümü üç farklı katılımcı grubu ile yürütüldüğünden ve sürdürülebilirlik değerlendirmesi anketinde mevcut durum, ulusal-bölgesel planlama çalışmaları ve yerel planlama çalışmaları olarak üç farklı grup olduğundan, gruplara göre soruların almış olduğu cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla One-Way ANOVA (Analysis of Variance) testi yapılmıştır. Oluşan anlamlı farkların hangi iki grup arasında gerçekleştiğini belirlemek için öncelikle homojenlik testi uygulanmış (Test of Homogeneity of Variance) ve gruplar arası varyansı eşit dağılmayan ($p < 0.05$) sorular için Post Hoc test türlerinden (PHTT) Games-Howell (GH), gruplar arası varyansı eşit dağılımlar için ise Tukey (T) testi yapılmıştır. Analizlerde önem değeri (sig.= p) olarak 0.05 (95% güven aralığında $p = 0.05$) kullanılmıştır. Mekânsal projeler faaliyet ve uygulamalar anketinin III. bölümü ise iki farklı katılımcı grubu ile yürütüldüğü için bağımsız örneklem T testi (Independent-Samples T Test) yapılmıştır. Testlere başlamadan önce sorulara verilen cevaplara ait normallik testi gerçekleştirilmiş ve verilerin (-1,5) - (+1,5) aralığındaki skewness ve kurtosis değerlerinin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır (Tabachnick and Fidell 2013).

Çalışma kapsamında yapılan anket ve analizler her ne kadar niceliksel olarak bazı veriler sağlasa da anket soruları katılımcıların görüş, algı ve izlenimlerini yansıttığından çalışmanın değerlendirme bölümünde kalitatif bir değerlendirme sunulmuştur (Denzin and Lincoln 2000; McCusker and Gunaydin 2015). Bu bölümde ilçede yürütülen mekânsal projeler ve peyzaj tasarımları ile sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamaların analiz edilmiş verilerine göre kalitatif bir sürdürülebilirlik değerlendirmesi yapılmıştır. İlçenin mevcut durumu ve planlama çalışmaları ise hem birbirleriyle hem de sürdürülebilirlik göstergelerine göre karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, planlama

alışmalarının hangi konularda ne derece uygulamaya geçirildiği ve bir turizm merkezi ve Cittaslow olan Uzundere'nin sürdürülebilirlik konusundaki eksiklikleri saptanmıştır. Ayrıca dünyadaki çeşitli turizm destinasyonlarındaki sürdürülebilir turizm uygulamalarına ait rnekler, Uzundere'nin turizmdeki durumu ile ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Tüm bu değerlendirme ve tartışmaların sonucunda turizm merkezi olan Uzundere için sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlamalar ile mekânsal ve yapısal tasarımlarda yardımcı olmak üzere turizmle ilişkili olarak sürdürülebilirlik ekseninde bazı strateji, tedbir ve eylem nerileri getirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Mekânsal Projeler, Faaliyet ve Uygulamalar Anketi Analiz Sonuçları

Üç bölümden oluşan mekânsal projeler faaliyet ve uygulamalar anket çalışmasının **birinci bölümünde** katılımcılara demografik bilgilerine yönelik sorular yöneltilmiş ve katılımcıların demografik yapılarına yönelik sorulara verdikleri yanıtlardan elde edilen sonuçlar Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların demografik özelliklerine ait frekans tablosu

Kriterler	Alt Kriterler	Yerel Halk		Ziyaretçi		Odak	
		Grubu	Grubu	Grubu	Grup		
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Erkek	62	62,0	55	55,0	27	67,5
	Kadın	38	38,0	45	45,0	13	32,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Yaş	16-25	18	18,0	29	29,0	0	0
	26-35	42	42,0	43	43,0	11	27,5
	36-45	28	28,0	23	23,0	23	57,5
	46-55	10	10,0	4	4,0	3	7,5
	56 ve üstü	2	2,0	1	1,0	3	7,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Eğitim Durumu	İlköğretim	9	9,0	3	3,0	0	0
	Lise	35	35,0	22	22,0	2	5,0
	Ön Lisans-Lisans	50	50,0	53	53,0	12	30,0
	Lisans Üstü	6	6,0	22	22,0	26	65,0
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Faaliyet Alanı	Eğitim sektörü çalışanı	22	22,0	31	31,0	18	45,0
	Tarım sektörü çalışanı	5	5,0	5	5,0	2	5,0
	Sağlık sektörü çalışanı	9	9,0	10	10,0	0	0
	Ulaşım sektörü çalışanı	5	5,0	5	5,0	1	2,5
	İnşaat sektörü çalışanı	3	3,0	8	8,0	1	2,5
	Turizm sektörü çalışanı	3	3,0	2	2,0	4	10,0
	Öğrenci	6	6,0	16	16,0	1	2,5
	İşsiz	2	2,0	1	1,0	0	0
	Diğer	45	45,0	22	22,0	13	32,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100
Gelir Durumu	2000 TL altı	20	20,0	24	24,0	0	0
	2001-5000 TL arası	67	67,0	44	44,0	12	30,0
	5001-10.000 TL arası	13	13,0	32	32,0	19	47,5
	10.000 TL üstü	0	0	0	0	9	22,5
	Toplam	100	100	100	100	40	100

Tablo 11'e göre yerel halk, ziyaretçi ve odak grupta cinsiyet yönünden çoğunluğu erkekler oluşturmuştur. Yaş gruplarına bakıldığında ise yerel halk ve ziyaretçi gruplarında çoğunluğu 26-35 yaş grubu, odak grupta 36-45 yaş grubu oluşturmuştur.

Çalışmanın **ikinci bölümünde** katılımcılara Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları, Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları, Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı, Tortum Gölü Cam Teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması, Uzundere Pirinkayalar tünel çalışması, Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması, Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi, Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması ve Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamalarının mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar ve sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini değerlendirmeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

Yedigöller (Yıkıklar) çevre düzenleme çalışmalarının anket analiz sonuçları Tablo 12' de verilmiştir.

Tablo 12. Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göster geler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	YGa1	3,650±1,00880***	3,310±,93954**	2,625±,95239*	,000	T
	YGa2	3,550±,99874*	3,340±,99717*	2,550±1,28002**	,000	GH
	YGa3	3,600±,91869*	3,610±,94168*	2,750±1,2760*	,000	GH
	KO	3,600±1,10096*	3,4200±,78083	2,6417±1,10783*	,000	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	YGb1	2,180±1,10444*	2,360±1,03981	2,850±1,45972*	,008	GH
	YGb2	1,990±1,10550	2,090±1,23987	1,675±,79703	,142	-
	YGb3	1,910±1,08334	2,050±1,13150	2,325±1,24833	,147	-
	YGb4	1,830±1,15518	1,980±1,34825	1,600±,84124	,231	-
	YGb5	1,830±1,13756*	2,380±1,39827**	1,825±,81296*	,003	GH
	YGb6	2,140±1,19781	2,560±1,34330	2,325±1,11832	,061	-
	YGb7	2,200±1,10096	2,540±1,27462	2,500±1,26085	,114	-
	YGb8	2,570±1,19134	2,850±1,30558	2,800±1,48842	,287	-
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	2,0813±,87389	2,3513±,93486	2,2375±,91847	,110	-
	YGb9	2,990±,93738*	2,650±1,01876*	2,500±1,43223	,019	GH
	YGb10	3,780±1,29942**	3,280±1,41478*	3,050±1,46672*	,005	GH
	YGb11	2,970±1,07736*	2,830±1,00559*	1,875±1,01748**	,000	GH
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KO	3,2467±,82555**	2,9200±,77434*	2,4750±1,20514*	,000	GH
	YGc1	3,800±1,35587*	3,520±1,35199*	3,200±1,15913**	,046	GH
	YGc2	3,910±1,26407	3,930±1,27331	3,450±1,19722	,099	-
	YGc3	3,920±1,17791*	3,610±1,20517*	2,850±1,47718**	,000	GH
Ekonomik Özellikler	YGc4	4,100±1,11464*	3,890±1,17116*	3,300±1,18105**	,001	GH
	KO	3,9325±1,07241*	3,7375±1,09658*	3,2000±1,17561**	,002	T

x*, y*, z** ise z, hem x, hem de y ile anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

x*, y**, z*** ise y, x ile z ise hem x, hem de y ile anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

x*, y* ise sadece x ve y anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

Tablo 12'ye göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. Yerel halk grubu ve ziyaretçi grubunun vermiş olduğu puanlar ise birbirine yakın olarak gerçekleşmiştir. Özellikle 'yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (YGa1) sorusunda yerel halk grubu ziyaretçi grubu ve odak grubun vermiş olduğu cevaplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları yapısal uygulamalarını yerel halk grubu doğal çevrenin görüntüsü ile yükseğe yakın (3,650) bir seviyede uyumlu bulurken, ziyaretçi grubu orta (3,310), odak grup ise ortaya yakın (2,625) bir seviyede uyumlu bulmuştur.

Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamalarının anket analiz sonuçları Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13. Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PHTT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	TŞa1	3,680±1,18816*	3,680±1,27033*	1,925±1,04728**	,000	GH
	TŞa2	3,710±1,13969*	3,630±1,30000*	1,925±,85896**	,000	GH
	TŞa3	3,860±1,12833*	3,770±1,26215*	1,975±1,12061**	,000	T
	KO	3,7500±1,05556*	3,6933±1,18320*	1,9417±,93336**	,000	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	TŞb1	2,530±1,24280	2,240±1,06477*	2,925±1,30850*	,008	GH
	TŞb2	2,100±1,22680	2,290±1,45154	2,100±,90014	,528	-
	TŞb3	1,880±1,01782	2,040±1,29428	2,025±1,09749	,587	-
	TŞb4	1,770±1,09041	2,050±1,38808	1,675±,76418	,130	-
	TŞb5	1,910±1,15553*	2,380±1,44096*	2,375±1,19158	,022	GH
	TŞb6	2,090±1,21518*	2,630±1,36074*	2,325±1,11832	,011	T
	TŞb7	2,250±1,08595	2,290±1,22512	2,700±1,26491	,107	-
	TŞb8	2,550±1,10440	2,750±1,29782	2,550±1,39505	,468	-
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	2,1350±,85108	2,3338±,92831	2,3344±,88179	,234	-
	TŞb9	2,980±1,06344	2,880±1,34300	2,500±1,45002	,122	-
	TŞb10	4,020±,98453*	4,010±1,21850*	2,800±1,53923**	,000	GH
	TŞb11	2,980±,95325*	3,100±1,09637*	2,175±,87376**	,000	T
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KO	3,3267±,73088*	3,3300±,86521*	2,4917±1,20063**	,000	GH
	TŞc1	4,130±1,01160*	4,170±1,07360*	3,200±1,18105**	,000	T
	TŞc2	4,180±1,04813*	4,420±1,02671*	3,075±1,32795**	,000	T
	TŞc3	3,890±1,30960*	4,050±1,13150*	2,900±1,35495**	,000	GH
Ekonomik Özellikler	TŞc4	4,380±,95113*	4,410±1,06453*	3,175±1,43021**	,000	GH
	KO	4,1450±,93756*	4,2625±,88147*	3,0875±1,23588**	,000	GH

Tablo 13'e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. 'Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (TŞa1), 'kullanılan malzemeler

(cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (TŞa2) ve 'yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır' (TŞa3) sorularına verilen cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Aynı şekilde uygulamanın ilçe halkına toplumsal (TŞc1), ekonomik (TŞc2), kültürel sürdürülebilirlik (TŞc3) ve turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlaması (TŞc4) sorularında odak grup cevapları yerel halk ve ziyaretçi grubuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarım çalışmalarının anket analiz sonuçları Tablo 14' te verilmiştir.

Tablo 14. Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarım çalışmaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	UYa1	3,750±1,03840*	3,850±1,07661*	2,200±1,09075**	,000	T
	UYa2	3,660±1,04659*	3,810±1,01200*	2,225±1,14326**	,000	T
	UYa3	3,880±,90207*	4,150±,86894*	3,025±1,45862**	,000	GH
	KO	3,7633±,85974*	3,9367±,88977*	2,4833±1,02100**	,000	T
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	UYb1	2,490±1,15027	2,320±1,09986*	2,875±1,30458*	,039	T
	UYb2	1,910±1,09263	1,810±1,16943	2,150±,94868	,260	-
	UYb3	1,840±1,09839	1,840±1,05141	1,900±1,05733	,949	-
	UYb4	2,040±1,32513	1,930±1,23301	1,700±,79097	,326	-
	UYb5	1,800±1,00504	2,210±1,13969*	2,225±1,02501*	,013	GH
	UYb6	2,100±1,15907	2,380±1,12618*	2,725±1,26060*	,014	T
	UYb7	2,300±1,13262	2,470±1,06794	2,800±1,38119	,069	-
	UYb8	2,540±1,16706*	2,950±1,14040*	2,825±1,35661	,049	T
KO	2,1275±,83673	2,2388±,79457	2,4000±,80672	,195	-	
Koruma ve Duyarlılıklar	UYb9	2,880±1,04717**	3,290±1,24150***	2,075±1,26871	,000	GH
	UYb10	3,790±1,15728*	4,010±1,21850*	2,750±1,48064**	,000	GH
	UYb11	2,980±,90988*	3,160±1,04175*	2,075±1,24833**	,000	GH
	KO	3,2167±,73608*	3,4867±,83742*	2,3000±1,13930**	,000	GH
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	UYc1	4,040±1,16272*	4,180±1,12259*	2,825±1,37538**	,000	GH
	UYc2	4,080±1,10718*	4,280±1,04524*	2,950±1,41331**	,000	T
	UYc3	3,960±1,18850*	3,950±1,16667*	2,725±1,53569**	,000	GH
	UYc4	4,330±1,07360*	4,410±,9959*	3,025±1,49336**	,000	GH
KO	4,1025±,97901*	4,2050±,91452*	2,8813±1,38558**	,000	GH	

Tablo 14'e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ile sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklere ait sorulara verilen cevaplar bakımından yerel halk grubu ile ziyaretçi grup arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark bulunmazken, odak grup cevapları bu iki gruba göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bununla birlikte odak grubun vermiş olduğu cevapların ortalama puanları diğer iki gruba göre daha düşük seviyede kalmıştır.

Tortum Gölü Cam Teras (Fiyort Park) tasarım ve uygulama çalışmalarının anket analiz sonuçları Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15. Tortum Gölü Cam Teras (Fiyort Park) tasarımı ve uygulaması çalışmalarını anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	CTa1	3,690±1,19507*	3,440±1,26587*	2,625±1,10215**	,000	T
	CTa2	3,420±1,33470*	3,150±1,14040*	2,575±1,10680**	,001	GH
	CTa3	3,350±1,36608*	3,420±1,09341*	2,725±1,01242**	,007	GH
	KO	3,4867±1,16189*	3,3367±,97037*	2,6417±1,02778**	,000	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	CTb1	2,200±1,22268*	2,220±1,14221	2,725±1,06187*	,040	T
	CTb2	1,760±,98596	1,670±,99549	1,750±,80861	,787	-
	CTb3	1,990±1,15902	1,750±,95743	1,950±,93233	,243	-
	CTb4	1,940±1,16185*	1,740±1,18594	1,375±,62788*	,024	GH
	CTb5	1,780±1,02079	1,830±1,11060	2,050±,90441	,377	-
	CTb6	2,060±1,27778	2,250±1,14922	2,400±1,05733	,263	-
	CTb7	2,100±,98985	2,170±,95405	2,025±,91952	,706	-
	CTb8	2,600±1,23909	2,990±1,29876	2,825±1,21713	,093	-
	KO	2,0538±,86498	2,0775±,75874	2,1375±,70529	,854	-
Koruma ve Duyarlılıklar	CTb9	3,060±1,09931*	2,730±1,11785	2,425±1,31826*	,008	GH
	CTb10	3,950±,94682*	3,810±1,20349	3,375±1,07864*	,019	GH
	CTb11	2,880±1,04717*	2,950±,98857*	2,250±1,00639**	,001	T
	KO	3,2967±,82863*	3,1633±,80611*	2,6833±,95467**	,001	T
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	CTc1	3,920±1,11627*	3,920±1,07947*	3,375±1,05460**	,017	T
	CTc2	3,910±1,19844	4,120±1,13066*	3,475±1,08575*	,012	T
	CTc3	3,620±1,42687	3,740±1,29973*	3,100±1,31656*	,041	T
	CTc4	4,200±,99494	4,320±1,08134*	3,775±1,12061*	,022	T
KO	3,9125±1,07154*	4,0250±1,00723*	3,4313±1,04235**	,010	T	

Tablo 15’e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. ‘Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (CTa1), ‘kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (CTa2) ve ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (CTa3) sorularına verilen cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bunun yanında uygulamanın ilçe halkına toplumsal fayda sağlaması (CTc1) sorusunda yerel halk ve ziyaretçi grubuna ait cevaplar anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grubun vermiş olduğu cevaplar bu iki gruba göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Ekonomik fayda (CTc2), kültürel sürdürülebilirlik (CTc3) ve turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlaması (CTc4) sorularında ise sadece odak grup ile ziyaretçi grubu cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Uzundere-Pirinkayalar tünel çalışması anket analiz sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Uzundere-Pirinkayalar tünel çalışması anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	TÇa1	3,900±1,05887*	3,780±1,04040*	3,175±1,10680**	,001	T
	TÇa2	3,620±1,25352*	3,800±,96400*	3,100±,92819**	,003	GH
	TÇa3	3,780±1,14221*	3,850±1,00880*	3,050±,95943**	,000	GH
	KO	3,7667±1,00000*	3,8100±,81685*	3,1083±,96782**	,000	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	TÇb1	2,250±1,07661	2,090±1,09263	2,325±1,09515	,415	-
	TÇb2	2,090±1,21518	2,010±1,27521	2,550±1,19722	,061	-
	TÇb3	1,920±1,21173	1,680±1,06249*	2,175±,98417*	,050	T
	TÇb4	1,940±1,17051	1,830±1,26375	1,775±1,02501	,700	-
	YGb5	1,890±1,13614	2,000±1,37804	2,450±1,25983	,059	-
	TÇb6	2,090±1,26407	2,140±1,31056	2,150±1,09895	,949	-
	TÇb7	2,180±1,02868	2,430±1,24117	2,500±1,26085	,198	-
	TÇb8	2,480±1,09618	2,720±1,36389*	2,025±,99968*	,009	GH
	KO	2,1050±,88276	2,1125±,93971	2,2438±,87429	,690	-
Koruma ve Duyarlılıklar	TÇb9	3,040±1,13636	2,930±1,25734	2,825±1,17424	,601	-
	TÇb10	3,900±1,06837**	3,420±1,40834*	3,375±1,19158*	,011	GH
	TÇb11	2,770±1,00358	3,090±1,20684*	2,300±1,01779*	,001	T
	KO	3,2367±,86365	3,1467±,96553	2,8333±,92450	,064	-
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	TÇc1	3,960±1,08171	4,080±1,16930*	3,550±1,19722*	,046	T
	TÇc2	4,000±1,15470	4,070±1,13043	3,875±1,01748	,647	-
	TÇc3	3,790±1,29720	3,480±1,47354	3,200±1,22370	,052	-
	TÇc4	4,200±,96400*	3,870±1,29221	3,700±,91147*	,025	GH
KO	3,9875±,98241	3,8750±1,01411	3,5813±,94120	,092	-	

Tablo 16’ya göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. ‘Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (TÇa1), ‘kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (TÇa2) ve ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (TÇa3) sorularına verilen cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bunun yanında uygulamanın ilçe halkına toplumsal fayda sağlaması (TÇc1) sorusunda ziyaretçi grubu ile odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşırken, turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlaması (TÇc4) sorusunda odak grup ile yerel halk grubu cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması anket analiz sonuçları Tablo 17’ de verilmiştir.

Tablo 17. Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	DYa1	3,730±1,07172*	3,700±1,03962*	2,850±,80224**	,000	GH
	DYa2	3,570±1,16563*	3,670±,98530*	3,075±,97106**	,011	GH
	DYa3	3,880±1,12169*	3,930±,96667*	2,975±,94699**	,000	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	KO	3,7267±,95860*	3,7667±,88064*	2,9667±,86000**	,000	T
	DYb1	2,360±1,09655	2,290±1,20851	2,575±1,05945	,409	-
	DYb2	2,140±1,27936	1,840±1,19528	2,200±,96609	,127	-
	DYb3	1,880±1,04717	1,780±1,13333	2,100±,87119	,272	-
	DYb4	1,940±1,12654	1,900±1,21854	2,025±1,12061	,848	-
	DYb5	2,030±1,24280*	2,280±1,37862	2,725±1,26060*	,018	GH
	DYb6	1,970±1,18454	2,120±1,26555	2,325±,97106	,268	-
	DYb7	2,220±1,10627**	2,620±1,26155*	2,925±1,34712*	,004	GH
	KO	2,480±1,06818	2,780±1,30717	2,725±1,10911	,181	-
Koruma ve Duyarlılıklar	DYb9	2,1275±,86693	2,2013±,94813	2,4500±,84722	,159	-
	DYb10	2,980±1,06344	2,790±1,25766	2,600±1,15025	,190	-
	DYb11	3,720±1,14662*	3,310±1,46125	3,025±1,29075*	,009	GH
	KO	2,770±,93046*	3,010±,98980*	2,250±1,12660**	,000	T
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	DYc1	3,1567±,81299*	3,0367±1,01492*	2,6250±,90955**	,009	GH
	DYc2	4,110±,97333*	4,070±1,01757*	3,575±1,00989**	,012	T
	DYc3	4,190±1,01200*	4,090±1,06453*	3,625±1,07864**	,015	T
	DYc4	3,740±1,3380*	3,590±1,47775	3,075±1,26871*	,038	T
	KO	4,140±1,01524*	3,940±1,16185	3,550±1,15359*	,017	T
		4,0450±,95438*	3,9225±,97746*	3,4563±1,02982**	,006	T

Tablo 17’ye göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. ‘Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (DYa1), ‘kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (DYa2) ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (DYa3), ‘uygulama ilçe halkına toplumsal fayda sağlar (sosyal sürdürülebilirlik)’ (DYc1) ve ‘uygulama yerel kalkınmaya katkıda bulunur (ekonomik sürdürülebilirlik)’ (DYc2) sorularına verilen cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi anket analiz sonuçları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	BOa1	3,850±1,07661*	3,660±1,25706	3,175±1,10680*	,009	T
	BOa2	3,810±1,08892*	3,710±1,13969*	2,975±1,36790**	,001	T
	BOa3	4,010±1,01995*	4,060±1,07139*	3,175±1,19588**	,000	T
	KO	3,8900±,92606*	3,8100±1,03827*	3,1083±1,17763**	,000	T
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	BOb1	2,150±1,21751	2,030±1,11423	2,200±,93918	,646	-
	BOb2	1,960±1,19697	1,810±1,03177	1,650±,57957	,261	-
	BOb3	1,870±1,12506	1,800±1,14592	1,625±,70484	,478	-
	BOb4	1,810±1,12542	1,610±1,01399	1,600±,74421	,320	-
	BOb5	1,880±1,09434	1,850±1,12254	1,800±,72324	,920	-
	BOb6	1,910±1,11096	2,080±1,18646	2,175±,98417	,370	-
	BOb7	2,090±1,12002	1,970±,96875	1,725±,87669	,162	-
	BOb8	2,280±1,05486	2,490±1,25122	2,325±,91672	,398	-
	KO	1,9938±,80175	1,9550±,81195	1,8875±,58342	,762	-
Koruma ve Duyarlılıklar	BOb9	2,990±,97954	2,900±1,24316	2,675±1,18511	,331	-
	BOb10	3,720±,92201	3,650±1,14922	3,675±1,02250	,891	-
	BOb11	2,880±,86783	2,890±,97333	2,500±1,08604	,067	-
	KO	3,1967±,71082	3,1467±,83326	2,9500±,83222	,241	-
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	BOc1	3,950±1,01876	3,940±,96211	3,825±,84391	,772	-
	BOc2	4,010±,97954	4,230± ,01359	3,9500±,95943	,181	-
	BOc3	3,770±1,17082	3,650±1,32859	3,500±,98710	,476	-
	BOc4	4,020±1,07290	4,010±1,21018	4,150±,92126	,780	-
	KO	3,9375±,90758	3,9575±,91498	3,8563±,79439	,830	-

Tablo 18’e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. ‘Kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (BOa2) ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (BOa3), sorularına verilen cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. ‘Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (BOa1) sorusunda ise sadece yerel halk grubu ile odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması anket analiz sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	TÇIa1	3,290±1,02784***	2,940±1,09931**	2,075±,94428*	,000	T
	TÇIa2	3,190±1,15203***	2,610±1,05309**	2,125±,85297*	,000	T
	TÇIa3	3,330±1,23137**	2,750±1,25831*	2,300±1,18105*	,000	T
	KO	3,2700±1,01359*	2,7667±1,02439**	2,1667±,92450***	,000	T
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	TÇIb1	2,380±1,16150*	2,520±1,19325*	3,475±1,51890**	,000	GH
	TÇIb2	1,890±1,23824	1,730±1,03333	2,050±1,08486	,288	-
	TÇIb3	1,970±1,26695	1,770±1,27806	2,150±,89299	,213	-
	TÇIb4	1,720±1,00584	1,680±,99372	1,475±,71567	,384	-
	TÇIb5	1,810±1,02193	1,800±1,18065	1,625±1,00480	,633	-
	TÇIb6	1,970±1,19304	2,010±1,28311	2,025±1,02501	,959	-
	TÇIb7	2,180±1,04813**	2,740±1,34555*	3,125±1,34331*	,000	GH
	TÇIb8	2,220±1,07853	2,420±1,15627	2,350±1,21000	,455	-
	KO	2,0175±,82132	2,0838±,81805	2,2844±,79561	,218	-
Koruma ve Duyarlılıklar	TÇIb9	3,040±1,13636**	2,830±1,35628	2,300±1,30482*	,008	GH
	TÇIb10	3,460±1,09563**	2,900±1,23501*	2,350±1,56156*	,000	GH
	TÇIb11	2,850±1,01876*	2,850±,95743*	1,925±,99711**	,000	T
	KO	3,1167±,90314*	2,8600±,97463*	2,1917±1,10654**	,000	T
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	TÇIc1	3,620±1,22911*	3,440±1,31287*	2,600±1,21529**	,000	T
	TÇIc2	3,620±1,34675*	3,310±1,52881*	2,675±1,28876**	,002	GH
	TÇIc3	3,330±1,37844**	2,690±1,52881*	2,550±1,53506*	,002	T
	TÇIc4	3,420±1,50541**	3,140±1,46350	2,600±1,33589*	,012	T
KO	3,4975±1,22345*	3,1450±1,28028	2,6063±1,28214*	,001	T	

Tablo 19'a göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. 'Yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (TÇIa1) ve 'kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (TÇIa2) sorularında ziyaretçi grubu cevapları, odak gruba göre farklılaşırken; yerel halk grubu cevapları, ziyaretçi ve odak gruba göre farklılaşmıştır. 'Yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır' (TÇIa3) sorusunda ise yerel halk grubu cevapları ziyaretçi ve odak gruba göre farklılaşmıştır. 'Uygulama ilçe halkına toplumsal (TÇIc1) ve ekonomik (TÇIc2) fayda sağlar sorularında odak grup cevapları, yerel halk ve ziyaretçi grubuna göre farklılaşırken; kültürel sürdürülebilirliğe katkıda bulunur (TÇIc3) sorusunda yerel halk grubunun cevapları, ziyaretçi ve odak gruba göre, turizmin sürdürülebilirliğine katkıda bulunur (TÇIc4) sorusunda ise sadece yerel halk grubu ile odak grup cevapları farklılaşmıştır.

Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Ziyaretçi	Odak	p	PH TT
		Grubu	Grubu	Grup		
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	SUa1	3,750±1,11351	3,880±,79493	3,550±,78283	,167	-
	SUa2	3,800±1,06363	3,940±,78907**	3,500±,67937*	,034	GH
	SUa3	4,030±1,08670*	4,250±,78335*	3,625±,74032**	,001	T
	KO	3,8600±,93586	4,0233±,71107*	3,5583±,64223*	,009	GH
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	SUb1	2,510±1,41774	2,180±1,08600	2,025±1,09749	,057	-
	SUb2	1,950±1,14922*	1,900±1,06837*	1,375±,58562**	,010	GH
	SUb3	1,730±1,01359	1,740±1,09747	1,425±,63599	,203	-
	SUb4	1,820±1,15802	1,830±1,18964	1,375±,62788	,064	-
	SUb5	1,880±1,18305*	1,840±1,16098*	1,200±,46410**	,002	GH
	SUb6	1,910±1,22347	1,930±1,31237	1,600±,63246	,298	-
	SUb7	2,060±,98288*	2,250±1,04809*	1,300±,51640**	,000	GH
	SUb8	2,370±1,06983*	2,410±1,01598*	1,625±,70484**	,000	GH
	KO	2,0288±,79194*	2,0100±,79865*	1,4906±,47904**	,000	GH
Koruma ve Duyarlılıklar	SUb9	3,020±1,17189	2,910±1,13791	2,900±1,21529	,760	-
	SUb10	3,760±1,11119	3,580±1,24868	3,800±1,01779	,443	-
	SUb11	3,000±,99494**	2,760±,83024	2,525±1,08575*	,020	GH
	KO	3,2600±,91082	3,0833±,87793	3,0750±,87213	,309	-
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	SUc1	4,300±,97959	4,240±,97566	3,975±,80024	,184	-
	SUc2	4,220±1,21089	4,370±1,02154	3,875±,93883	,055	-
	SUc3	4,300±1,06837**	4,170±1,14640	3,750±1,10361*	,031	T
	SUc4	4,590±,91115**	4,280±1,18134	3,925±,91672*	,002	GH
	KO	4,3525±,88484*	4,2650±,96519	3,8813±,83587*	,022	T

Tablo 20’ye göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en düşük puanları odak grup vermiştir. ‘Yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (SUa3) sorusunda odak grup cevapları yerel halk ve ziyaretçi grubuna göre farklılaşmıştır. ‘Uygulama kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlar’ (SUc3) ve ‘uygulama turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlar’ (TÇIc4) sorularında ise sadece yerel halk grubu ile odak grup cevapları farklılaşmıştır.

Anket çalışmasının **ikinci bölümünde** yer alan mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve uygulamalar içerisinde mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk (3,27) ve ziyaretçi grubu (2,77) için Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması olurken, odak grup için Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj

tasarımı ve uygulamaları (1,94) ve Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması (2,17) olmuştur. Mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından en yüksek ortalama puana sahip olan çalışmalar ise yerel halk için Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi (3,89), ziyaretçi grubu (4,02) ve odak grup (3,56) içinse Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları olmuştur. Mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve uygulamalar, **mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri** yönünden ele alındığında Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları, Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları, Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı, Tortum Gölü cam teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması ve Uzundere-Tortum Çayı ıslah çalışmasına odak grup tarafından düşük puan verildiği, yerel halk ve ziyaretçi grubu tarafından ise orta ve yüksek puanlar verildiği görülmektedir (İstisnai olarak Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması ziyaretçi grubu ortalama puanı 2,77 olmuştur). Bununla beraber **mekânsal tasarım ve uygulama özelliklerine ait sorulara verilen cevaplar genel olarak yerel halk grubu ve ziyaretçi grubu arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmazken**, odak grubun vermiş olduğu cevaplar yerel halk ve ziyaretçi grubuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Çevresel ve ekolojik özellikler bakımından en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk (1,99) ve ziyaretçi grubu (1,96) için Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi olurken, odak grup içinse Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları (1,49) ve Uzundere Butik otel ve Karşılama Merkezi (1,89) olmuştur. Çevresel ve ekolojik özellikler bakımından en yüksek ortalama puana sahip olan çalışmalar ise yerel halk için Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,13) ve Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması (2,13), ziyaretçi grubu için Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları (2,35) ve odak grup içinse Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması (2,45) ve Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,40) olmuştur. Çevresel ve ekolojik özelliklere ait sorular anlam bakımından olumsuz olduğu için ortalama puanların düşük olması daha olumlu bir sonuç anlamına gelmektedir. Dolayısıyla her üç grup bakımından da çalışmalara ait en düşük ve en yüksek ortalama puanların ortalama puan olan üçün (3) altında kalması, katılımcı grupların çalışmaları çevresel ve ekolojik özellikler bakımından riskli görmediği şeklinde değerlendirilmiştir. Çevresel ve ekolojik özellikler bakımından Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi her üç grup için çok düşük ortalama puan alırken, Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları odak grup tarafından çok düşük, yerel halk ve ziyaretçi grubu tarafından ise düşük puanla değerlendirilmiştir. Diğer çalışmalar ise çevresel ve ekolojik özellikler bakımından her üç grup için düşük bir puana sahip olmuştur. Çevresel ve ekolojik özelliklere ait sorulara katılımcı grupların vermiş olduğu cevapların farklılaşmasına bakıldığında ise genel olarak istatistiki olarak anlamlı bir farklılaşma olmamıştır. Bununla beraber Sakin Şehir

tanıtım uygulamalarına ait çevresel ve ekolojik özellikler grup ortalamasında odak grup ve yerel halk grubu arasında anlamlı bir şekilde farklılaşma olmuştur. **Koruma ve duyarlılıklar** bakımından en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk (3,12), ziyaretçi grubu (2,86) ve odak grup (2,19) için Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması olurken; en yüksek ortalama puana sahip olan çalışmalar yerel halk için Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (3,33), ziyaretçi grubu için Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (3,49) ve Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (3,33) ve odak grup için Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları (3,08) olmuştur. Koruma ve duyarlılıklar bakımından odak grup ortalama puanları Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları hariç (orta), tüm çalışmalar için düşük seviyede kalmıştır. Yerel halk ve ziyaretçi grubu ortalama puanları ise birbirine yakın ve orta düzeyli olarak gerçekleşmiş olmakla birlikte Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları ve Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması ziyaretçi grup ortalaması düşük seviyede kalmıştır. Bunun yanında grupların sorulara verdiği cevaplar genel olarak yerel halk grubu ile odak grup ve odak grup ile yerel halk ve/veya ziyaretçi grup şeklinde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk (3,50), ziyaretçi grubu (3,15) ve odak grup (2,61) için Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması olmuştur. En yüksek ortalama puana sahip olan çalışmalar ise yerel halk için Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları (4,36), Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (4,15) ve Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (4,10); ziyaretçi grubu için Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları (4,27), Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (4,26) ve Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (4,21); odak grup için ise Sakin Şehir Uzundere tanıtım uygulamaları (3,88) ve Uzundere Butik otel ve Karşılama Merkezi (3,86) olmuştur. Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından grup ortalamaları orta ve yüksek seviyede olmasına karşın, Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı ve Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması odak grup ortalaması düşük seviyede kalmıştır. Sorulara gruplar tarafından verilen cevapların anlamlı bir şekilde farklılaşması genel olarak odak grup ile yerel halk ve/veya ziyaretçi grubu şeklinde gerçekleşmiştir.

Mekânsal proje faaliyet ve uygulamalar anket çalışmasının **üçüncü bölümünde** ise katılımcılara kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları, kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları, sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları, Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları, Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması, ev pansiyonculuğu uygulamaları, kadın girişimciliği uygulamaları, geleneksel karakucak güreşleri ve yayla

festival(ler)i, doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar, kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri ve mali destek programları katkısının mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıkları ve sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	KBÇa1	3,440±1,04756	2,700±1,13680	,000*
	KBÇa2	3,390±1,10914	2,375±1,10215	,000*
	KBÇa3	3,370±1,10696	2,475±1,21924	,000*
	KO	3,4000±,98473	2,5167±1,10412	,000*
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	KBÇb1	2,590±1,06453	2,625±1,10215	,862
	KBÇb2	1,660±1,08451	2,300±1,11401	,002*
	KBÇb3	1,660±1,10298	1,950±,95943	,148
	KBÇb4	1,680±1,11808	1,650±,62224	,841
	KBÇb5	1,810±1,16943	1,725±,64001	,584
	KBÇb6	1,980±1,27905	2,225±,94699	,216
	KBÇb7	1,840±,98186	1,875±,93883	,847
	KBÇb8	2,200±1,07309	2,450±1,15359	,225
	KO	1,9275±,90054	2,1000±,77635	,290
Koruma ve Duyarlılıklar	KBÇb9	2,970±1,14992	2,750±1,46322	,398
	KBÇb10	3,420±1,25674	2,775±1,38652	,009*
	KBÇb11	2,640±1,01025	2,175±1,27877	,024*
	KO	3,1100±,84760	3,6500±,69163	,000*
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KBÇc1	3,780±1,06913	3,350±1,27199	,064
	KBÇc2	3,780±,97006	3,250±1,19293	,015*
	KBÇc3	3,760±1,20705	2,950±1,46672	,003*
	KBÇc4	3,690±1,21185	3,025±1,44093	,006*
KO	3,7525±1,00346	3,1438±1,31667	,011*	

Tablo 21’e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından yerel halk grubu ile odak grup cevapları anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise ‘uygulama ilçe halkına toplumsal fayda sağlar (sosyal sürdürülebilirlik)’ (KBÇc1) sorusuna verilen cevaplar anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, ‘uygulama yerel kalkınmaya katkıda bulunur (ekonomik sürdürülebilirlik)’ (KBÇc2), ‘uygulama kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlar’ (KBÇc3) ve ‘uygulama turizmin

sürdürülebilirliğine katkı sağlar' (KBÇc4) sorularına verilen cevaplar anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göster geler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	KİÇa1	3,540±1,09563	3,650±,94868	,579
	KİÇa2	3,600±1,05409	3,600±1,03280	1,000
	KİÇa3	3,340±1,13902	3,725±,90547	,038*
	KO	3,4933±,99998	3,6583±,89471	,365
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	KİÇb1	2,180±1,21755	1,600±,92819	,003*
	KİÇb2	1,910±1,18998	1,375±,70484	,001*
	KİÇb3	1,790±1,19168	1,350±,69982	,008*
	KİÇb4	1,780±1,15102	1,275±,55412	,001*
	KİÇb5	1,860±1,18935	1,225±,42290	,000*
	KİÇb6	1,830±1,15518	1,450±,81492	,030*
	KİÇb7	1,840±,97151	1,300±,51640	,000*
	KİÇb8	2,140±1,08265	1,800±,64847	,024*
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	1,9163±,91822	1,4219±,54647	,000*
	KİÇb9	3,170±1,05462	3,775±,83166	,001*
	KİÇb10	3,450±1,20918	4,125±,75744	,000*
	KİÇb11	2,710±1,04731	3,050±,95943	,069
	KO	3,1100±,84760	3,6500±,69163	,000*
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KİÇc1	3,700±1,28315	3,850±,97534	,457
	KİÇc2	3,610±1,29408	4,125±,72280	,003*
	KİÇc3	3,510±1,56021	4,025±,73336	,009*
	KİÇc4	3,540±1,49356	4,150±,69982	,001*
KO	3,5900±1,32646	4,0375±,72180	,012*	

Tablo 22'ye göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından 'yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (KİÇa1) ve 'kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur' (KİÇa2) sorularına verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, 'yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır' (KİÇa3) sorusuna verilen cevaplar bu iki grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise 'uygulama ilçe halkına toplumsal fayda sağlar (sosyal sürdürülebilirlik)' (KİÇc1) sorusuna verilen cevaplar anlamlı bir şekilde

farklılaşmazken, ‘uygulama yerel kalkınmaya katkıda bulunur (ekonomik sürdürülebilirlik)’ (KİÇc2), ‘uygulama kültürel sürdürülebilirliğe katkı sağlar’ (KİÇc3) ve ‘uygulama turizmin sürdürülebilirliğine katkı sağlar’ (KİÇc4) sorularına verilen cevaplar anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23. Sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Mekânsal Tasarım ve Uygulama Özellikleri	SMa1	3,270±1,96248	2,500±1,43223	,003*
	SMa2	3,040±1,08171	2,500±1,33973	,027*
	SMa3	2,810±1,23660	2,300±1,43581	,037*
	KO	3,0400±,93117	2,4333±1,35915	,012*
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	SMb1	2,190±1,30806	2,525±1,24009	,167
	SMb2	1,850±1,20080	2,400±1,12774	,014*
	SMb3	1,660±1,05620	2,225±,99968	,004*
	SMb4	1,830±1,13756	1,950±,93233	,521
	SMb5	1,730±1,08110	1,875±,93883	,459
	SMb6	1,970±1,23464	2,475±1,03744	,024*
	SMb7	1,990±1,06832	2,225±1,27073	,306
	SMb8	2,220±1,07853	2,800±1,22370	,006*
	KO	1,7500±,80951	2,1000±,74850	,020*
Koruma ve Duyarlılıklar	SMb9	2,950±1,09521	2,575±1,58337	,176
	SMb10	2,990±1,52086	2,725±1,60108	,361
	SMb11	2,610±,98365	2,175±1,33757	,067
	KO	2,8500±1,01545	2,4917±1,41620	,151
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	SMc1	3,520±1,17619	2,975±1,49336	,043*
	SMc2	3,380±1,29318	3,000±1,50214	,136
	SMc3	3,320±1,46253	2,825±1,55064	,078
	SMc4	3,130±1,53514	2,900±1,64551	,434
	KO	3,3375±1,26799	2,9250±1,51932	,134

Tablo 23’e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından ‘yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (SMa1), ‘kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (SMa2) ve ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (SMa3) sorularına verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise sosyal sürdürülebilirlik (SMc1) sorusuna verilen cevaplar

yerel halk grubu ile odak grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşırken, ekonomik sürdürülebilirlik (SMc2), kültürel sürdürülebilirlik (SMc3) ve turizmin sürdürülebilirliği (SMc4) sorularına verilen cevaplar bu iki grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları anket analiz sonuçları Tablo 24’te verilmiştir.

Tablo 24. Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Mekânsal	EKa1	3,060±1,11754	2,450±1,25983	,006*
Tasarım ve	EKa2	3,100±1,15032	2,300±1,36250	,002*
Uygulama	EKa3	2,890±1,27837	2,375±1,31437	,034*
Özellikleri	KO	3,0167±1,11048	2,3750±1,28144	,004*
	EKb1	2,070±,96667	3,025±1,44093	,000*
	EKb2	1,660±,99717	2,300±1,13680	,001*
Çevresel	EKb3	1,530±,86987	1,875±,91111	,038*
ve	EKb4	1,620±1,08971	1,325±,52563	,033*
Ekolojik	EKb5	1,530±,89279	1,575±,63599	,772
Özellikler	EKb6	1,740±1,16011	2,175±1,17424	,048*
	EKb7	1,880±1,07572	2,000±,78446	,467
	EKb8	1,970±,99955	2,525±1,10911	,008*
	KO	1,7500±,80951	2,1000±,74850	,020*
Koruma	EKb9	3,010±1,13258	2,550±1,48410	,083
ve	EKb10	3,020±1,41407	2,700±1,53923	,240
Duyarlılıklar	EKb11	2,620±1,11718	1,975±1,32988	,004*
	KO	2,8833±,99874	2,4083±1,34289	,048*
Sosyo-	EKc1	3,170±1,34881	2,775±1,52732	,134
Kültürel	EKc2	3,150±1,46594	2,925±1,45686	,413
ve	EKc3	3,140±1,55713	2,900±1,48151	,405
Ekonomik	EKc4	3,330±1,43587	2,975±1,52732	,197
Özellikler	KO	3,1975±1,32540	2,8938±1,45761	,236

Tablo 24’e göre mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından ‘yapısal uygulamalar (çizgi, şekil, form) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (SMa1), ‘kullanılan malzemeler (cins, doku, renk) çevrenin doğal görüntüsü ile uyumludur’ (SMa2) ve ‘yapılan tasarım/uygulama çevresi ile bütünlük oluşturmaktadır’ (SMa3) sorularına verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Buna karşılık sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise yerel halk grubu ile odak grup cevapları arasında anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

Gölbasi kapama dut bahçesi uygulaması anket analiz sonuçları Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25. Gölbasi kapama dut bahçesi uygulaması anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	KDBb1	2,040±1,08171	1,200±,68687	,000*
	KDBb2	1,710±1,04731	1,200±,40510	,000*
	KDBb3	1,630±1,09779	1,200±,56387	,003*
	KDBb4	1,600±1,03475	1,125±,33493	,000*
	KDBb5	1,730±1,21319	1,150±,36162	,000*
	KDBb6	1,790±1,20851	1,200±,46410	,000*
	KDBb7	1,770±1,16216	1,150±,53349	,000*
	KDBb8	2,020±1,19747	1,425±,74722	,001*
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	1,7863±,95945	1,2063±,38766	,000*
	KDBb9	3,230±1,24604	4,075±1,09515	,000*
	KDBb10	3,300±1,20185	4,200±,82275	,000*
	KDBb11	2,870±1,15168	3,225±1,04973	,094
	KO	3,1333±1,01061	3,8333±,76609	,000*
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KDBc1	3,920±1,07007	4,650±,66216	,000*
	KDBc2	3,910±1,10184	4,775±,61966	,000*
	KDBc3	3,710±1,33557	4,500±,75107	,000*
	KDBc4	3,690±1,21185	4,500±,75107	,000*
	KO	3,8075±1,02362	4,6063±,63521	,000*

Tablo 25'e göre çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından ise tüm sorulara verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında farklılaşırken, 'uygulama alanındaki korumaya yönelik kanun, yönetmelik, ilgili mevzuat ve kurul kararları yeterince uygulanmaktadır' (KDBb11) sorusuna verilen cevaplar anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır. Bunun yanında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından da tüm sorulara verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında farklılaşmıştır.

Ev pansiyonculuğu uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Ev pansiyonculuğu uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	EPb1	2,440±4,13245	1,525±,67889	,167
	EPb2	1,710±1,02784	1,550±,50383	,221
	EPb3	1,730±1,13578	1,450±,50383	,046*
	EPb4	1,850±1,21751	1,525±,50574	,027*
	EPb5	1,750±1,11351	1,350±,48305	,004*
	EPb6	1,720±1,10170	1,825±,90263	,594
	EPb7	1,920±1,12528	1,450±,74936	,016*
	EPb8	2,030±,93695	1,975±,75064	,069
	KO	1,8938±,99070	1,5500±,40311	,004*
Koruma ve Duyarlılıklar	EPb9	3,200±,98473	1,725±,92508	,336
	EPb10	3,380±1,16150	3,675±,88831	,109
	EPb11	2,840±1,09839	2,775±1,07387	,751
	KO	2,8833±,99874	2,4083±1,34289	,048*
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	EPc1	3,610±1,26247	4,200±,79097	,001*
	EPc2	3,640±1,25947	4,400±,70892	,000*
	EPc3	3,640±1,21871	4,300±,79097	,000*
	EPc4	3,700±1,21023	4,250±,77625	,002*
	KO	3,6475±1,14100	4,2875±,68301	,000*

Tablo 26'ya göre yerel halk grubu ile odak grup arasında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından bütün sorulara verilen cevaplar farklılaşmıştır. Çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından ise 'uygulama bulunduğu çevrede su kirliliğine neden olur' (EPb3), 'uygulama bulunduğu çevrede hava kirliliğine neden olur' (EPb4), 'uygulama bulunduğu çevrede gürültü kirliliğine neden olur' (EPb5) ve 'uygulama çevredeki bitki ve hayvanlara zarar verir' (EPb7) sorularına verilen cevapların grup ortalamalarının birbirine yakın olmasına rağmen, istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Kadın girişimciliği uygulamaları anket analiz sonuçları Tablo 27' de verilmiştir.

Tablo 27. Kadın girişimciliği uygulamaları anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	KGb1	2,120±1,10353	1,400±,77790	,000*
	KGb2	1,870±1,19473	1,175±,44650	,000*
	KGb3	1,720±1,11083	1,175±,44650	,000*
	KGb4	1,900±1,25931	1,125±,33493	,000*
	KGb5	1,820±1,18390	1,100±,30382	,000*
	KGb6	1,680±1,06249	1,325±,61550	,015*
	KGb7	1,960±1,20538	1,100±,49614	,000*
	KGb8	2,070±,95616	1,625±,62788	,007*
	KO	1,8925±,92711	1,2531±,31710	,000*
Koruma ve Duyarlılıklar	KGb9	3,120±,99778	3,825±,87376	,000*
	KGb10	3,520±1,01980	3,925±,97106	,033*
	KGb11	2,680±,91982	2,925±1,07148	,177
	KO	3,1067±,80107	3,5583±,80379	,003*
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KGc1	3,820±1,07666	4,475±,67889	,000*
	KGc2	3,940±1,11754	4,575±,67511	,000*
	KGc3	3,860±1,08265	4,400±,63246	,000*
	KGc4	3,850±1,19236	4,475±,67889	,000*
	KO	3,8675±,99268	4,4813±,62117	,000*

Tablo 27'ye göre yerel halk grubu ile odak grup arasında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler ve çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından, 'uygulama alanındaki korumaya yönelik kanun, yönetmelik, ilgili mevzuat ve kurul kararları yeterince uygulanmaktadır' (KGb11) sorusu haricinde bütün sorulara verilen cevaplar farklılaşmıştır.

Geleneksel Karakucak Güreşleri ve yayla festival(ler)i anket analiz sonuçları Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28. Geleneksel Karakucak Güreşleri ve yayla festival(ler)i anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	GFb1	2,140±1,07327	1,800±,85335	,076
	GFb2	1,920±1,27667	1,750±,74248	,329
	GFb3	1,840±1,23681	1,775±,83166	,760
	GFb4	1,690±1,12542	1,175±,38481	,000*
	GFb5	1,810±1,13436	1,475±,59861	,025*
	GFb6	1,840±1,15225	2,350±1,21000	,021*
	GFb7	1,900±1,07778	1,925±,91672	,897
	GFb8	2,170±1,07360	2,700±1,04268	,009*
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	1,9138±,93519	1,8688±,58490	,733
	GFb9	3,050±1,03840	2,950±1,15359	,619
	GFb10	3,590±1,06453	3,850±,92126	,178
	GFb11	2,760±1,06477	2,775±1,04973	,940
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KO	3,1333±,82061	3,1917±,83679	,706
	GFc1	3,620±1,19578	4,225±,57679	,000*
	GFc2	3,730±1,27806	4,400±,54538	,000*
	GFc3	3,970±1,09595	4,700±,51640	,000*
	GFc4	3,850±1,21751	4,225±,73336	,028*
KO	3,7925±1,08424	4,3875±,47350	,000*	

Tablo 28'e göre yerel halk grubu ile odak grup arasında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından bütün sorulara verilen cevaplar farklılaşmıştır. Çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından ise 'uygulama bulunduğu çevrede hava kirliliğine neden olur' (GFb4), 'uygulama bulunduğu çevrede gürültü kirliliğine neden olur' (GFb5), 'uygulama bulunduğu çevrede katı atık kirliliğine neden olur' (GFb6) ve 'uygulama bulunduğu alanda insan baskısı oluşturur' (GFb8) sorularına verilen cevaplar haricinde bu iki grup arasında anlamlı bir farklılaşma olmamıştır.

Doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar anket analiz sonuçları Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29. Doğa, su ve macera sporları ile yaşam boyu eğitime yönelik uygulamalar anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Çevresel ve Ekolojik Özellikler	DFb1	2,060±1,12654	1,650±,62224	,007*
	DFb2	1,580±1,07478	1,150±,36162	,001*
	DFb3	1,590±1,10184	1,625±,54006	,802
	DFb4	1,540±1,05811	1,250±,43853	,023*
	DFb5	1,720±1,08321	1,475±,55412	,081
	DFb6	1,910±1,30341	1,875±,79057	,847
	DFb7	1,800±,97442	1,750±,70711	,769
	DFb8	2,250±1,16667	2,250±,86972	1,000
Koruma ve Duyarlılıklar	KO	1,8063±,88929	1,6281±,40479	,106
	DFb9	3,150±,86894	3,275±,93336	,453
	DFb10	3,490±1,07774	3,825±,78078	,044*
	DFb11	2,980±1,07290	2,800±1,06699	,371
	KO	3,2067±,77818	3,3000±,72717	,515
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	DFc1	3,560±1,19189	4,000±,81650	,014*
	DFc2	3,670±1,18112	4,300±,64847	,000*
	DFc3	3,810±1,11641	4,175±,71208	,023*
	DFc4	3,890±1,14499	4,575±,63599	,000*
	KO	3,7325±1,05604	4,2625±,56316	,000*

Tablo 29'a göre yerel halk grubu ile odak grup arasında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından bütün sorulara verilen cevaplar farklılaşmıştır. Çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından ise 'uygulama bulunduğu çevrenin doğal/kültürel peyzaj görüntüsünü bozar (çevre estetiğinin bozulması/görüntü/ışık kirliliği)' (DFb1), 'uygulama bulunduğu çevrede toprak kirliliğine neden olur' (DFb2), 'uygulama bulunduğu çevrede hava kirliliğine neden olur' (DFb4) ve 'uygulama bulunduğu ortama bir kimlik kazandırır' (DFb10) soruları haricinde yerel halk grubu ile odak grubun vermiş olduğu cevaplar arasında herhangi bir farklılaşma olmamıştır.

Kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri anket analiz sonuçları Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Kamu, yerel yönetim, üniversite ve sivil toplum ilişkileri anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Koruma ve Duyarlılıklar	KYSb9	3,490±1,06832	3,450±1,10824	,843
	KYSb10	3,890±,93090	3,925±,69384	,808
	KYSb11	3,320±1,19663	3,025±,99968	,140
	KO	3,5667±,89706	3,4667±,71929	,492
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	KYSc1	3,780±1,15102	4,125±,82236	,050*
	KYSc2	3,950±1,20080	4,250±,66986	,063
	KYSc3	3,910±1,11096	4,300±,68687	,013*
	KYSc4	3,960±1,10023	4,375±,66747	,007*
	KO	3,9000±1,03292	4,2625±,66253	,015*

Tablo 30'ye göre sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından kültürel sürdürülebilirlik (KYSc3) ve turizmin sürdürülebilirliği (KYSc4) sorularına verilen cevaplar yerel halk grubu ile odak grup arasında farklılaşırken, sosyal sürdürülebilirlik (KYSc1) ve ekonomik sürdürülebilirlik (KYSc2) sorusuna verilen cevap bu iki grup arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamıştır.

Mali destek programları katkısı anket analiz sonuçları Tablo 31'de verilmiştir.

Tablo 31. Mali destek programları katkısı anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	Yerel Halk	Odak	p
		Grubu	Grup	
		OP±SS	OP±SS	
Koruma ve Duyarlılıklar	MPb9	3,610±1,20517	3,475±1,15442	,546
	MPb10	3,840±1,05141	4,050±,84580	,220
	MPb11	3,350±1,14922	3,000±1,13228	,104
	KO	3,6000±,99719	3,5083±,84728	,610
Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Özellikler	MPc1	4,030±1,08670	4,275±,78406	,140
	MPc2	3,930±1,21651	4,475±,81610	,003*
	MPc3	4,050±,99874	4,275±,75064	,150
	MPc4	4,170±1,11060	4,500±,75107	,045*
	KO	4,0450±,98498	4,3813±,70025	,025*

Tablo 31'e göre yerel halk grubu ile odak grup arasında çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar bakımından herhangi bir anlamlı farklılaşma olmazken, ekonomik sürdürülebilirlik (MPc2) ve turizmin sürdürülebilirliği (MPc4) sorularına verilen cevaplar arasında anlamlı bir farklılaşma meydana gelmiştir.

Anket çalışmasının **üçüncü bölümünde** yer alan mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve uygulamalar içerisinde **mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri** bakımından en düşük

ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk grubu (3,02) ve odak grup (2,38) için Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmalarıdır. En yüksek ortalama puana sahip olan çalışma ise yerel halk grubu (3,49) ve odak grup (3,66) için kent imajı geliştirme çalışmalarıdır. Sorulara gruplar tarafından verilen cevaplar kent imajı geliştirme çalışmaları haricinde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Çevresel ve ekolojik özellikler bakımından en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk için Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (1,75), odak grup için Gölbaşı kapama dut bahçesi (1,21) olurken; en yüksek ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk için kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları ve sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (1,93), odak grup için ise sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,31) olmuştur. Sorulara grupların verdiği cevaplar ev pansiyonculuğu uygulamaları, kadın girişimciliği uygulamaları, Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması, Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları, sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları ve kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamalarında anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Koruma ve duyarlılıklar bakımından en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk için sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,85), odak grup için ise Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (2,41) olurken; en yüksek ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk grubu için mali destek programları (3,60), odak grup için Gölbaşı kapama dut bahçesi (3,83) ve kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma çalışmaları (3,65) olmuştur. Gruplar tarafından sorulara verilen cevaplar kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları, kent imajı geliştirme ve sokak sağlıklılaştırma uygulamaları, Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları, Gölbaşı kapama dut bahçesi uygulaması, ev pansiyonculuğu uygulamaları ve kadın girişimciliği (seramik atölyesi, gastronomi ve seracılık) uygulamalarında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından ise en düşük ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk grubu (3,20) ve odak grup (2,90) için Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları olurken, en yüksek ortalama puana sahip olan çalışma yerel halk grubu için mali destek programları (4,05), odak grup için ise Gölbaşı kapama dut bahçesi (4,61) olmuştur. Sorulara gruplar tarafından verilen cevaplar Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları ve sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları haricinde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır.

Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi Anketi Analiz Sonuçları

Cittaslow Uzundere'nin sürdürülebilirlik göstergelerine göre sürdürülebilirliğini değerlendirmek amacıyla yapılan odak grup çalışmasında 40 kişi ile anket çalışması yürütülmüş ve katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. Sürdürülebilirlik değerlendirme anketi katılımcılarına ait demografik bilgiler

Kriterler	Alt Kriterler	n	%
Cinsiyet	Erkek	27	67,5
	Kadın	13	32,5
	Toplam	40	100
Yaş	26-35	11	27,5
	36-45	23	57,5
	46-55	3	7,5
	56 ve üstü	3	7,5
	Toplam	40	100
Eğitim	Lise	2	5,0
	Ön Lisans-Lisans	12	30,0
	Lisansüstü	26	65,0
	Toplam	40	100
Gelir	2001-5000 TL arası	12	30,0
	5001-10000 TL arası	19	47,5
	10001 TL ve üstü	9	22,5
	Toplam	40	100
Meslek	Akademisyen	17	42,5
	Kalkınma Ajansı Çalışanı	5	12,5
	Yerel Yönetim ve Kamu Çalışanı	3	7,5
	Yerel Siyasetçi	3	7,5
	Yerel Turizmci ve Esnaf	2	5,0
	Yerel STK Mensubu	1	2,5
	Doğa Sporcusu (STK)	2	5,0
	Öğretmen-Proje Uzmanı	2	5,0
	Peyzaj Mimarı (Doktora Öğr.-Serbest Ç.)	1	2,5
	Kadın Girişimci	2	5,0
	Muhtar	1	2,5
	Eski Bld. Bşk.	1	2,5
	Toplam	40	100

Tablo 32'ye göre katılımcıların büyük oranda 36-45 yaş grubuna (57,5%) mensup, 65,0%'i lisansüstü eğitime sahip ve büyük çoğunluğu akademisyenlerden (42,5%) oluştuğu görülmektedir.

Sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları Tablo 33'te verilmiştir.

Tablo 33. Sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	UMD	UBPÇ	YPÇ	p	PH TT
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Sosyal Sürdürülebilirlik	Aa1	2,900±1,03280	3,300±,99228	3,300±,75786	,092	-
	Aa2	2,875±,88252	3,225±,99968	3,325±,94428	,086	-
	Aa3	2,825±,87376	3,300±1,09075	3,225±1,02501	,078	-
	Aa4	2,850±,89299*	3,400±1,29694	3,350±,92126*	,039	GH
	Aa5	3,175±1,17424	3,575±1,35661	3,550±,84580	,221	-
	Aa6	1,675±,76418*	2,700±,82275***	2,100±,81019**	,000	T
	Aa7	2,500±,93370*	3,200±,91147**	2,625±,80662*	,001	T
	Aa8	2,475±1,13199*	3,075±,97106**	2,400±1,15025*	,012	GH
	Aa9	2,625±,89693*	3,300±,85335*	3,050±1,61642	,038	T
	Aa10	2,200±,72324*	2,825±,81296**	2,250±,80861*	,001	T
	Aa11	2,500±1,15470*	3,350±1,25167**	2,725±1,06187*	,004	T
	Aa12	2,350±,83359*	3,025±,73336*	2,700±,79097	,001	T
KO	2,5792±,61323*	3,1896±,75603*	2,8833±,60382	,000	T	
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Ab1	2,325±1,20655*	3,175±1,15220*	2,700±1,15913	,006	T
	Ab2	2,400±1,12774*	3,425±,84391**	2,775±,89120*	,000	T
	Ab3	2,300±1,04268	2,775±,94699	2,575±,95776	,100	-
	Ab4	1,800±,79097*	2,575±,95776**	1,900±,81019*	,000	T
	Ab5	2,225±,91952*	2,925±,85896*	2,400±1,19400	,006	GH
	Ab6	1,550±,67748*	2,100±,87119**	1,625±,77418*	,004	T
	Ab7	2,400±1,03280	2,800±1,01779	2,925±1,14102	,075	-
	Ab8	2,550±1,17561	2,950±1,03651	2,725±1,28078	,312	-
	Ab9	2,575±1,33757**	3,575±1,41217*	3,350±1,00128*	,001	GH
KO	2,2361±,82352*	2,9222±,78857*	2,5528±,78627	,001	T	
Kültürel Sürdürülebilirlik	Ac1	2,925±1,09515*	3,350±1,18862	3,600±1,08131*	,028	T
	Ac2	2,550±1,13114**	3,450±1,33877*	3,375±1,35282*	,003	T
	Ac3	2,575±,90263	2,750±,77625	2,825±,87376	,407	-
	KO	2,6833±,94266*	3,1833±1,00128	3,2667±,97607*	,017	T

x*, y*, z** ise z, hem x, hem de y ile anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

x*, y**, z*** ise y, x ile z ise hem x, hem de y ile anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

x*, y* ise sadece x ve y anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır

Tablo 33'e göre sosyal sürdürülebilirlik bakımından 'çocuk hakları ve çocukların nasıl korunacağı hakkında stratejiler/programların varlığı' (Aa6) sorusunda Uzundere mevcut durum, ulusal-bölgesel planlama çalışmaları ve yerel planlama çalışmaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. Bunun yanında Uzundere mevcut durumunda en düşük ortalama puana sahip olan soru 'arazi ve konut fiyatlarındaki oluşacak oynamaları

dengelemek için tedbirler/uygulamalar' (Ab6) (1,550) olmuştur. Aynı soru ulusal-bölgesel planlama çalışmaları (2,100) ve yerel planlama çalışmaları (1,625) bakımından da en düşük ortalama puanı almıştır.

Çevresel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları Tablo 34'te verilmiştir.

Tablo 34. Çevresel sürdürülebilirlik anket analiz sonuçları

Kriterler	Göstergeler	UMD	UBPÇ	YPC	p	PH TT
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Doğal ve Kültürel Miras Değerlerinin Korunması	Ba1	2,475±1,26060**	3,350±,94868*	3,500±1,15470*	,000	T
	Ba2	2,525±1,15442**	3,325±,91672*	3,400±,95542*	,000	T
	Ba3	2,375±1,27475**	3,175±1,29867*	3,450±1,17561*	,001	T
	Ba4	2,500±1,24035**	3,225±1,36790*	3,325±1,26871*	,010	T
	Ba5	2,800±1,13680**	3,700±1,18105*	3,625±1,16987*	,001	T
	Ba6	2,400±1,10477**	3,525±1,06187*	3,400±,98189*	,000	T
	Ba7	2,475±1,03744**	3,025±,94699*	3,225±1,02501*	,003	T
	KO	2,5071±1,03216**	3,3321±,97181*	3,4179±,98571*	,000	T
Kıt Doğal Kaynakları Yönetme	Bb1	2,100±,81019**	3,375±1,10215*	2,625±,92508*	,000	T
	Bb2	2,000±,78446*	3,200±,82275**	2,350±1,21000*	,000	T
	Bb3	2,000±,75107*	2,875±,82236**	2,400±,84124*	,000	T
	Bb4	1,800±,85335*	2,725±1,06187**	2,225±,76753*	,000	T
	Bb5	1,775±,65974*	2,725±,93336**	2,025±,91952*	,000	T
	Bb6	1,725±,67889*	2,775±,99968***	2,300±,82275**	,000	T
	Bb7	1,950±,84580*	2,725±,96044*	2,675±,79703*	,000	T
	Bb8	1,725±,67889*	3,000±1,03775***	2,300±1,01779**	,000	T
	Bb9	1,850±,80224*	2,650±1,14466**	2,125±,88252*	,001	T
	Bb10	1,675±,61550*	2,400±1,08131*	2,125±,64798*	,000	T
	Bb11	1,600±,74421*	2,300±,88289**	1,775±,86194*	,001	T
	Bb12	1,650±1,02657*	2,875±1,11373***	2,275±,71567**	,000	T
	Bb13	2,025±,86194*	3,150±1,42415**	2,650±,83359*	,000	T
	Bb14	1,925±,85896*	3,375±1,46213**	2,950±1,37654*	,000	T
	Bb15	1,700±,82275*	3,650±1,27199***	2,725±1,30064**	,000	T
	Bb16	1,800±,72324*	3,425±1,25856***	2,475±,87669**	,000	T
KO	1,8313±,52999*	2,9516±,87609*	2,3750±,65044*	,000	GH	
Turizm Faaliyetlerinin Etkileriyle Mücadele ve Turistik Faaliyetlerin Kontrolü	Bc1	1,950±,93233*	3,000±,96077**	2,300±,96609*	,000	T
	Bc2	2,725±,84694*	3,275±1,03744*	3,200±,91147	,020	T
	Bc3	2,325±1,16327*	2,950±1,15359*	2,825±1,08338	,037	T
	Bc4	1,975±1,04973*	2,500±1,01274	2,550±,95943*	,021	T
	Bc5	2,050±1,13114*	2,825±1,08338*	2,500±,90582	,005	T
	KO	2,2050±,80318**	2,9100±,80886*	2,6750±,75879*	,000	T

Tablo 34'e göre doğal ve kültürel miras değerlerinin korunması, kıt doğal kaynakları yönetme ve turizm faaliyetlerinin etkileriyle mücadele ve turistik faaliyetlerin kontrolü kriterleri bakımından istatistiki olarak anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Oluşan anlamlı farklar genellikle iki grup arasındadır. Bununla beraber 'enerji koruma programlarına özel sektörün katılımı' (Bb6), 'daha az karbonlu yakıt kullanımına yönelik tedbirler/programlar' (Bb8), 'atık su yönetimi ve geri dönüştürülmüş gri su planlaması' (Bb12), 'katı atıkların depolanması ve geri dönüştürülmesine yönelik stratejiler/ uygulamalar' (Bb15) ve 'tüm

mekanlar için bir atık azaltma stratejisinin geliştirilmesi' (Bb16) sorularına verilen cevaplar bakımından her üç grup arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Bu soruların almış olduğu en yüksek ortalama puanlar ise sırasıyla ulusal-bölgesel planlama çalışmaları, yerel planlama çalışmaları ve Uzundere mevcut durum şeklinde gerçekleşmiştir.

Turistik ürün, hizmetler, organizasyon ve pazarlama girişimleri anket analiz sonuçları Tablo 35'te verilmiştir.

Tablo 35. Turistik ürün, hizmetler, organizasyon ve pazarlama girişimleri anket analiz sonuçları

Kriterler	Göster geler	UMD	UBPÇ	YPÇ	p	PH TT
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Turist Memnuniyeti	Ca1	2,775±1,16548	3,300±1,11401	3,125±1,04237	,102	-
	Ca2	2,800±,82275	3,075±1,04728	2,900±,90014	,409	-
	Ca3	2,600±,92819*	3,275±1,08575*	2,750±1,08012	,011	T
	Ca4	2,850±1,16685	3,475±1,39574	3,325±1,09515	,063	-
	Ca5	2,575±1,10680**	3,350±1,02657*	2,850±1,18862*	,008	T
	Ca6	1,625±,92508*	2,225±1,07387*	1,925±1,11832	,040	T
	KO	2,5375±,65425*	3,1167±,95198*	2,8125±,83563	,009	T
Ürün ve Hizmetler	Cb1	2,675±,69384**	3,575±,84391*	3,400±,98189*	,000	T
	Cb2	3,075±,94428	3,575±,90263	3,400±1,08131	,072	-
	Cb3	2,925±1,02250**	3,725±1,35850*	3,575±1,12973*	,007	T
	Cb4	3,225±,97369	3,450±1,15359	3,475±1,15442	,534	-
	Cb5	3,050±1,10824**	3,950±1,15359*	3,900±1,17233*	,001	T
	Cb6	2,700±,99228**	3,800±1,41784*	3,525±1,15442*	,000	GH
	Cb7	2,725±,96044	3,225±1,18727	2,725±1,10911	,064	-
	Cb8	1,825±1,00989**	3,125±1,13652*	2,725±1,06187*	,000	T
	Cb9	3,075±,85896*	3,800±1,28502*	3,550±1,25983	,019	GH
	Cb10	2,750±1,08012**	3,850±1,35021*	3,625±1,23387*	,000	T
	Cb11	2,400±1,05733*	3,300±1,26491*	2,925±,99711	,002	T
	Cb12	2,175±1,10680*	3,200±1,11401**	2,600±,98189*	,000	T
	Cb13	2,575±1,10680	3,200±1,24447	2,950±1,06096	,051	-
KO	2,7058±,78753**	3,5212±1,05522*	3,2596±,85262*	,000	T	
Organizasyon ve Pazarlama	Cc1	2,250±1,03155*	3,000±1,10940*	2,550±1,06096	,008	T
	Cc2	2,275±,98677*	3,025±1,18727*	2,775±,83166	,004	T
	Cc3	2,550±1,23931**	3,500±1,33973*	3,225±,99968*	,002	T
	Cc4	2,175±,81296**	2,775±1,12061*	2,725±,87669*	,009	T
	Cc5	2,650±,92126	2,950±1,10824	2,925±1,09515	,366	-
	Cc6	2,075±,97106**	3,050±1,17561*	2,900±1,00766*	,000	T
	Cc7	2,675±,82858	3,250±1,29595	3,100±1,25678	,071	-
	Cc8	2,025±,83166	2,500±1,03775	2,150±,97534	,073	-
	Cc9	2,550±1,08486*	3,450±,87560**	2,675±,91672*	,000	T
	Cc10	2,425±1,00989*	3,375±1,27475*	2,800±,96609	,001	T
KO	2,3650±,76646*	3,0875±1,00618*	2,7825±,78345	,001	T	

Tablo 35'e göre turist memnuniyeti, ürün ve hizmetler ve organizasyon ve pazarlama bakımından Uzundere mevcut durum (UMD), ulusal-bölgesel (UBPÇ) ve yerel planlama çalışmaları (YPÇ) arasında istatistiki olarak anlamlı farklar bulunmaktadır. 'Engelli kişiler için eğitilmiş turlar / rehberler sunan tur şirketlerinin varlığı' (Ca6) sorusu UMD, UBPÇ ve

YPC açısından en düşük ortalama puana sahip olurken, ‘turistik faaliyetler için uygun alanların belirlenmesi ve geliştirilmesi’ (Cb4) sorusu UMD açısından (3,225), ‘turistik faaliyetler için uygun rota ve güzergahların oluşturulması ve turların düzenlenmesi’ (Cb5) sorusu ise UBPC (3,950) ve YPC (3,900) açısından en yüksek ortalama puana sahip olan soru olmuştur.

Planlama, yönetim ve izleme anket analiz sonuçları Tablo 36’da verilmiştir.

Tablo 36. Planlama, yönetim ve izleme anket analiz sonuçları

Kriterler	Göster geler	UMD	UBPC	YPC	p	PH TT
		OP±SS	OP±SS	OP±SS		
Planlama ve Yönetim	Da1	2,650±,80224*	3,225±,83166*	2,825±,95776	,012	T
	Da2	3,175±1,03497*	3,975±1,09749*	3,650±1,18862	,006	T
	Da3	3,250±1,05612	3,825±1,31826	3,525±1,26060	,112	-
	Da4	2,800±1,06699	2,925±1,04728	2,975±1,02501	,744	-
	Da5	2,425±,87376	2,725±,67889	2,600±,63246	,191	-
	Da6	2,975±1,02501*	3,650±1,29199*	3,300±,96609	,027	GH
	Da7	2,850±,80224	3,325±1,04728	3,400±1,19400	,038	GH
	Da8	2,525±,84694*	3,175±,87376*	2,925±1,07148	,009	T
	Da9	1,925±1,16327	2,525±1,13199	2,125±1,20229	,068	-
	Da10	2,175±1,00989*	2,850±1,09895*	2,625±1,14774	,021	T
	Da11	2,475±,98677**	3,050±1,03651*	3,125±,88252*	,006	T
	Da12	2,375±1,27475	2,775±1,12061	2,375±1,29471	,250	-
	Da13	2,175±,93060*	3,025±1,16548**	2,350±1,07537*	,001	T
	Da14	2,500±1,10940**	3,475±1,13199*	3,300±1,13680*	,000	T
	Da15	1,950±1,01147*	3,350±1,02657***	2,600±1,00766**	,000	T
	Da16	1,900±,92819*	3,025±,91952**	2,125±1,09046*	,000	T
	Da17	1,700±,79097*	2,700±1,06699**	1,925±,57233*	,000	GH
	Da18	1,675±,76418*	2,625±1,10215*	2,025±1,25038	,000	GH
	KO	2,4167±,69434*	3,1236±,81276*	2,7653±,72714	,000	T
İzleme	Db1	1,975±1,04973*	2,575±1,08338**	2,275±,93336	,036	T
	Db2	2,750±1,44559	3,275±1,10911	3,025±1,18727	,178	-
	Db3	2,200±1,11401*	2,850±1,09895**	2,200±1,09075*	,011	T
	Db4	1,825±,84391*	2,425±1,00989**	2,050±1,03651	,022	T
	Db5	1,850±,92126*	2,650±1,16685**	2,325±1,20655	,006	GH
	Db6	2,200±,99228	2,750±1,12660	2,525±1,06187	,070	-
	Db7	2,225±,80024	2,600±,70892	2,375±,74032	,084	-
	Db8	2,375±1,16987	3,000±1,24035	2,800±1,24447	,068	-
	Db9	1,900±,98189**	2,875±1,20229*	2,550±1,1082*	,000	T
	Db10	1,650±,86380	2,050±1,01147	1,725±,96044	,138	-
	Db11	1,900±1,10477*	2,550±1,03651**	2,125±1,24422	,037	T
	KO	2,0773±,80461*	2,6909±,86924*	2,3614±,84117	,006	T

Tablo 36’ya göre ‘engelli dostu politikaların varlığı’ (Da15) sorusunda her üç grup arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aynı soruda ortalama puanlar Uzundere mevcut durum için 1,950; ulusal-bölgesel planlama çalışmaları için 3,350 ve yerel planlama çalışmaları için 2,600 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanında ‘içme ve rekreasyonel su kalitesi hakkında halka açık izleme sistemi’ (Db10) sorusu her üç grup için en

düşük ortalama puana sahip olan soru olmuştur ve grupların verdiği cevaplar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir.

İlçenin **mevcut durum, ulusal-bölgesel planlama çalışmaları ve yerel planlama çalışmaları** bakımından, sürdürülebilirlik kriterlerine göre almış olduğu ortalama puanlar Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37. Uzundere ilçesinin sürdürülebilirlik kriterleri ortalama puanları

	Kriterler	UMD	UBPÇ	YPÇ
A	Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Sürdürülebilirlik	2,499	3,098	2,900
Aa	Sosyal Sürdürülebilirlik	2,579	3,189	2,883
Ab	Ekonomik Sürdürülebilirlik	2,236	2,922	2,552
Ac	Kültürel Sürdürülebilirlik	2,683	3,183	3,266
B	Çevresel Sürdürülebilirlik	2,181	3,064	2,822
Ba	Doğal ve Kültürel Miras Değerlerinin Korunması	2,507	3,332	3,417
Bb	Kıt Doğal Kaynakları Yönetme	1,831	2,951	2,375
Bc	Turizm Faaliyetlerinin Etkileriyle Mücadele ve Turistik Faaliyetlerin Kontrolü	2,205	2,910	2,675
C	Turistik Ürün, Hizmetler, Organizasyon ve Pazarlama	2,535	3,241	2,951
Ca	Turist Memnuniyeti	2,537	3,116	2,812
Cb	Ürün ve Hizmetler	2,705	3,521	3,259
Cc	Organizasyon ve Pazarlama	2,365	3,087	2,782
D	Planlama, Yönetim ve İzleme	2,247	2,907	2,563
Da	Planlama ve Yönetim	2,416	3,123	2,765
Db	İzleme	2,077	2,691	2,361

Tablo 37’ye göre Uzundere mevcut durumun almış olduğu en yüksek ortalama puan ürün ve hizmetler (2,705), en düşük ortalama puan ise kıt doğal kaynakları yönetme (1,831); ulusal-bölgesel planlama çalışmalarının almış olduğu en yüksek ortalama puan ürün ve hizmetler (3,521), en düşük ortalama puan izleme (2,691); yerel planlama çalışmalarının almış olduğu en yüksek ortalama puan doğal ve kültürel miras değerlerinin korunması (3,417), en düşük ortalama puan izleme (2,361) olarak gerçekleşmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma Erzurum ili Sakin Şehir (Cittaslow) Uzundere ilçesindeki sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlar, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar; mekânsal (fiziki) projeler ve peyzaj tasarımları ile sosyo-ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, uygulama ve programları üzerinde yürütülmüştür. Çalışma temelde iki amaca odaklanmaktadır. Bunlardan birincisi bir turizm merkezi olan Uzundere'nin mevcut durumu ve planlama çalışmalarının sürdürülebilirlik kriter ve göstergeleri doğrultusunda sürdürülebilirliğini değerlendirmektir. Çalışmanın ikinci amacı ise mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve diğer faaliyet, uygulama ve programların sürdürülebilirliğini ve/veya sürdürülebilirliğe katkısını değerlendirmektir. Bu amaçlara yönelik olarak çalışma kapsamında mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalar ile sürdürülebilirlik değerlendirmesi anket çalışmaları yürütülmüştür.

Mekânsal projeler, faaliyet ve uygulamalar anket çalışması üç farklı bölümden oluşacak şekilde hazırlanmıştır ve birinci bölümde katılımcılara ait demografik bilgiler, ikinci bölümde ilçede yürütülen mekânsal projeler, peyzaj tasarımları ve uygulamalar, üçüncü bölümde ise ilçede yürütülen sosyal, ekonomik, kültürel ve sanatsal faaliyet, proje ve uygulamalar yer almıştır. Anket soruları mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, çevresel ve ekolojik özellikler/koruma ve duyarlılıklar ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler olmak üzere üç kriter altında oluşturulmuştur. Anket çalışmasının ikinci bölümü yerel halk, ziyaretçi grubu ve odak grupla yapılırken, üçüncü bölümü sadece yerel halk ve odak grup ile yapılmıştır.

Uzundere'nin bölgesel ve yerel planlama çalışmalarında kalkınma eksenlerinden biri turizm olarak belirlenmiştir. Bu nedenle ilçede, özellikle son 10 yılda yerel kalkınmanın bir aracı olarak, turizm hareketliliği oluşturmak için bir çok turizm yatırımı yapılmış ve yapılmaya da devam edilmektedir. Çalışmanın mekânsal projeler faaliyet ve uygulamalar anketi ile değerlendirilen 17 uygulama da büyük oranda turizm ile ilişkili olarak yürütülen uygulamalardır.

Turizm destinasyonları için kapsamlı bir çalışma sunan WTO, ekolojik yaklaşımlar doğrultusunda; çevresel sürdürülebilirliği tasarımsal, ekolojik (çevresel) özellikler, doğal kaynaklar ve koruma işlevi ile ele alarak sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlara dikkat çekmektedir. Bu boyutlar yerel halk ve yerel çevre için faydalar sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışma ile değerlendirilen uygulamalar içerisinde Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları (2,64), Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (1,94),

Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,49), Tortum Gölü cam teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması (2,64), Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması (2,97), Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması (2,17), sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,43), Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (2,38) ve kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları (2,52) mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri bakımından odak grup tarafından düşük bir ortalama puan ile değerlendirilmiştir. Çevresel ve ekolojik özellikler bakımından tüm çalışmalar odak grup tarafından düşük veya çok düşük bir ortalama puanla değerlendirilmiştir. Koruma ve duyarlılıklar bakımından Yedigöller çevre düzenleme çalışmaları (2,475), Tortum Şelalesi ve çevresi peyzaj tasarımı ve uygulamaları (2,49), Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,30), Tortum Gölü cam teras (fiyort park) tasarımı ve uygulaması (2,68), Uzundere Pirinkayalar tünel çalışması (2,83), Erzurum-Uzundere arası bölünmüş yol çalışması (2,63), Uzundere Butik Otel ve Karşılama Merkezi (2,95), Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması (2,19), sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,50), Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (2,41), kamu binaları ve çevre düzenleme uygulamaları (2,57) ve ev pansiyonculuğu uygulamaları (2,73) ortalamanın altında bir puan ile değerlendirilmiştir. Bunun yanında sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,88), Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışması (2,61), sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,93) ve Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (2,90) odak grup tarafından sosyal, kültürel, ekonomik ve turizm yönlerinden sürdürülebilirliğe yeterince katkı sağlamayacağı şeklinde değerlendirilmiştir.

WTO (2004), bir mekânsal tasarımın fiziksel ve kültürel bağlamında tasarlanması gerektiğini bildirerek, yapısal uygulamaların renk, doku ve formunun çevre ile bütünlük oluşturmaya ve geleneksel mimari ile uyumlu olmasına dikkat çeker. Çünkü doğal ve kültürel çevre ile uyumlu olmayan tasarımlar, görsel olarak bulunduğu çevreye olumsuz tepkiler verebilmekte ve görsel kirliliğe neden olabilmektedir. Bu nedenle turizmle ilgili yatırımlar, doğal peyzajın tüm unsurları ile uyumlu bir şekilde bütünleşebilmelidir. Doğal çevrenin yanında, turizm yatırımları kültürel peyzaj ile de uyumlu, geleneksel mimariyi ve yaşam tarzını yansıtan bir tasarıma sahip olmalıdır.

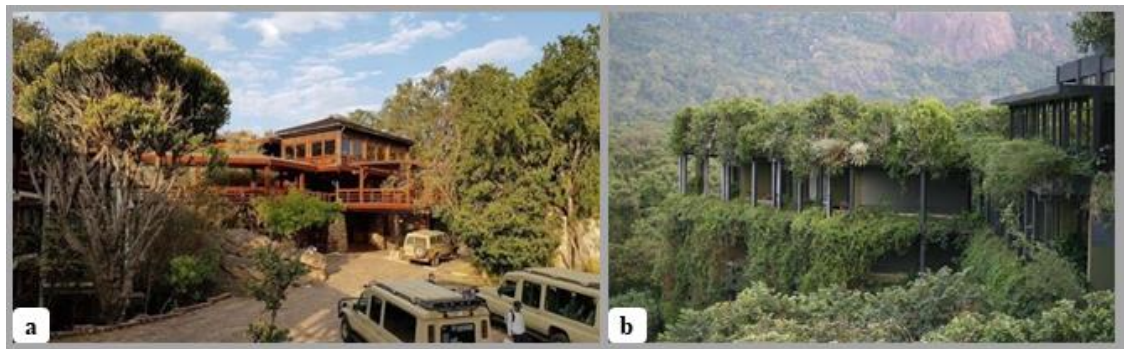
Çalışma ile değerlendirilen tüm mekânsal proje, faaliyet ve uygulamalar içerisinde mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri kriteri bakımından en düşük odak grup ortalamasına sahip olan çalışma Tortum Şelalesi peyzaj tasarım ve uygulamaları olmuştur. Tortum Şelalesi ve çevresine yönelik 2010 yılında Uzundere Kaymakamlığı tarafından peyzaj tasarım çalışması yaptırılmıştır (Şekil 34). Uzmanların da görüş ve önerileri doğrultusunda yapılan bu tasarım çalışması uygulamaya geçirilmeyerek, yerine 2018 yılında yeni bir tasarım çalışması

yaptırılmıştır. 2020 yılı haziran ayı itibariyle ise farklı bir tasarım çalışması uygulamaya geçirilerek, Tortum Şelalesi'ne inen merdivenlerin yenilenmesi ve aydınlatmasına ve şelalenin üst tarafında kafeterya ve restoran inşasına başlanmıştır (Anonim 2020e).

WTO (2004), Tanzanya'daki Lobo Lodge ve Sri Lanka'daki Prize Winning Kandalama Lodge tasarımını örnek uygulama olarak verir. Her iki tasarımda da yapılar doğal manzara içerisindeki kayalar arasına konumlandırılmış ve doğal bitki örtüsü ile gizlenerek çevre ile bütünlük oluşturulmuştur. Bu uygulamalara ait görseller Anonymous (2020a) ve Anonymous (2020b)'den derlenerek Şekil 34'e verilmiştir.

Şekil 34. 2010 yılına ait Tortum Şelalesi peyzaj tasarım çalışması

Şekil 35. Örnek turizm tesisi tasarım uygulaması: a) Kandalama Lodge b) Lobo Lodge

Tasarımsal özelliklerin yanında mekânsal tasarımlar, çevresel ve ekolojik duyarlılıklara sahip olmalıdır. Mevcut alan kullanımları ve doğal çevrenin tüm abiyotik ve biyotik unsurlarıyla uyumlu, çevresel kirliliklere (hava, su, toprak, gürültü, görüntü gibi) yol açmayan, doğal kaynakları, biyolojik çeşitliliği ve habitatları koruyan, enerji ve su verimliliği sağlayan tasarımlar çevresel ve ekolojik duyarlılığa sahip olan sürdürülebilir tasarımlardır (Tunçer 1994; Ayaşlıgil 1997; Ryn and Cowan 2007; Akınoğlu 2009; Kiper vd 2016; Korkut ve Kiper 2016; Korkut vd 2017; Özcan 2017). Değerlendirilen çalışmalar çevresel özellikler bakımından odak grup tarafından riskli görülmemiştir. Fakat Uzundere Tortum Çayı ıslah çalışmasında, uygulamanın doğal ve kültürel peyzaj görüntüsünü bozacağı (3,475) ve çevredeki bitki ve hayvanlara zarar vereceği (3,125); Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme uygulamalarının ise doğal ve kültürel peyzaj görüntüsünü bozacağı (3,025) yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Sosyo-kültürel ve ekonomik olarak Uzunburun Yarımadası peyzaj tasarımı (2,88), Tortum Çayı ıslah çalışması (2,61), Engüzekkapı Kalesi çevre düzenleme çalışmaları (2,90) ve sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları (2,93) ortaya yakın bir seviyede sürdürülebilirliğe katkı sağlayacağı şeklinde değerlendirilirken, diğer tüm çalışmalarda ortanın üzerinde, yüksek ya da çok yükseğe yakın seviyeli bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Anket çalışmasının sonuçları, odak grup, yerel halk grubu ve ziyaretçi grubunun çalışmalara genel olarak farklı bir bakış ile yaklaştıklarını gösterir. Odak grup, değerlendirilen çalışmalara mekânsal tasarım ve uygulama özellikleri, koruma ve duyarlılıklar ve sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından daha düşük ortalama puanlar verirken, yerel halk grubu ve ziyaretçi grubu daha yüksek puanlar vermiş ve büyük oranda istatistiki olarak anlamlı farklılaşmalar olmuştur. Anket sorularına verilen cevaplar katılımcıların demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, meslek, gelir, eğitim v.b.) göre farklılık gösterebilir (Elinç 2011). Bu farklılığa katılımcıların algıları ve değerlendirmeleri neden olabileceği gibi katılımcı grubun kendisi de neden olabilir. Çünkü katılımcı gruba göre beklentiler ve hassasiyetler de farklılaşabilmektedir. Örneğin, çalışmada yerel halk grubu sosyo-kültürel ve ekonomik özellikler bakımından en yüksek puanları vermiştir. Bunun bir sebebi yerel halk grubunun sosyo-ekonomik beklentileri olabilir. Yerel halk grubunun turizmden sosyo-ekonomik beklentileri çevresel ve ekolojik etkileri göz ardı etmesine de yol açabilir (Çalışkan ve Tütüncü 2008). Yerel halk grubunun yanında ziyaretçi grubunun da rekreasyon ve görsellik gibi beklentileri verilen cevapları etkileyebilir. Odak grup ise hem demografik özellikleri hem de çevresel beklentiler sebebiyle, ekolojik olarak daha duyarlı bir yaklaşım sergileyebilir. Bu

nedenle kullanıcı bakış için ziyaretçiler, faydalanıcı bakış için yerel halk, koruma ve duyarlılık bakışı için ise odak yada uzman grup planlama ve tasarım faaliyetlerine üç eksen olarak dahil edilmelidir. Bu üç ekseni planlama ve tasarım faaliyetlerine dahil etmeyen her çalışma koruma-kullanıma ek olarak faydalanma dengesini de sağlamaktan, dolayısıyla sürdürülebilir olmaktan uzak olacaktır. Nitekim WTO ve GSTC gibi kuruluşların turizm destinasyonları için belirlediği sürdürülebilirlik kriter ve göstergelerinin yanında, ekolojik temelli planlama ve tasarım yaklaşımları, cittaslow, geopark, ekoturizm ve geoturizm gibi tüm sürdürülebilir turizm modelleri de geniş katılımlı ve tüm paydaşların dahil edildiği planlama ve tasarım süreçlerini ön plana çıkarmaktadır.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen sürdürülebilirlik değerlendirmesi anketi ise ilçenin mevcut durumu ile ulusal-bölgesel ve yerel düzeyli, sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlar, araştırma raporları ve destinasyon oluşumuna yönelik programlar üzerinde yürütülmüştür. Anket çalışması turizm destinasyonları için oluşturulan sürdürülebilirlik kriter ve göstergeleri doğrultusunda, sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirlik; çevresel sürdürülebilirlik; turistik ürün, hizmetler, organizasyon ve pazarlama ve planlama ve izleme ana kategorileri altında hazırlanmıştır. Anketler odak grup ile yapılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik kriterlerine ait göstergeler yönünden ulusal-bölgesel planlama çalışmaları büyük oranda yerel planlama çalışmaları ve Uzundere mevcut durumdan anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bu durum için ulusal ve bölgesel planlama çalışmalarının, yerel planlama çalışmalarına göre sosyal ve ekonomik olarak daha sürdürülebilir bir ortam sağladığı sonucu çıkarılabilir. Yerel planlama çalışmalarına ait ortalama puanlar, Uzundere mevcut durumun aldığı ortalama puanlara göre daha yüksek olmasına rağmen düşük seviyede kalmıştır. Bu sonuç yerel planlama çalışmalarının, sosyo-ekonomik yönden yeterince sürdürülebilir olmadığı, benzer şekilde ilçenin mevcut durumunun da yerel halk için yeterince sosyo-ekonomik faydalar sağlamadığı şeklinde yorumlanmıştır. Aslında yerel planlama çalışmaları içerisinde Uzundere Stratejik Gelişme Planı ve Uzundere Turizm Master Planı'nda sosyo-ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilecek bazı stratejiler ve eylemler belirlenmiştir. Fakat bu strateji ve eylemlerin bir kısmı faaliyete geçememiştir. Bunun yanında sürdürülebilir turizmin ihtiyaç duyduğu bazı temel göstergeler için herhangi bir strateji veya tedbir geliştirmemektedir. Örneğin, ekonomik sızıntının engellenmesi için işletmelerde yerel ürünlerin kullanılması, arazi ve konut fiyatlarındaki oluşacak oynamaların dengelenmesi ve sezon dışı yerel işsizlik ile mücadele için bir strateji ve tedbire sahip değildir.

Sürdürülebilir turizm, turizmin ihtiyaçlarını karşılarken, yerel halk için sosyal ve ekonomik faydalar oluşturan ve gelecek nesiller için doğal ve kültürel çevreyi güvence altına almayı hedefleyen bir turizm modelidir. Sürdürülebilir turizm modelinde yerel halkın ekonomik durumunun geliştirilmesinde, bölgedeki mevcut ekonomik faaliyetlerin desteklemesi, yerel tarımsal, gastronomik ve el sanatı ürünlerinin üretiminin teşvik edilerek yeni iş olanaklarının oluşturması etkilidir (Farsani *et al.* 2011). Turizmin yerel halk için oluşturduğu sosyo-kültürel ve ekonomik faydalara Cittaslow Seferihisar'daki iyi uygulamalar örnek olarak verilebilir. Tarihi ve sivil mimari örneklerinin restorasyonu, çocuklara ve gençlere yönelik proje yazma, yazarlık ve toplumsal uyum projeleri ve çeşitli kamplar, özellikle tarımsal ürünleri ön plana çıkaran festivaller, yerli üretim pazarları, üretici birlikleri ve kooperatifler, tarımsal ürün işleme tesisleri, kadın emeği evleri ve geleneksel mutfak projeleri Cittaslow Seferihisar'da yürütülen projelerden bazılarıdır. Bu projeler yerel halkın turizmden daha fazla faydalanmasını ve turizmle ilgili süreçlere dahil olmasını sağlamaktadır. Nitekim Akman vd (2018) çalışmalarında Seferihisar halkının Cittaslow uygulamaları kapsamında yürütülen sosyo-kültürel ve ekonomik faaliyetlerden memnuniyet duyduklarını ve yerel kalkınmaya katkı sağladığını düşündüklerini belirtmektedir. Ayrıca yerel halkın turizm faaliyetlerinden duyduğu memnuniyet, koruma duyarlılıklarını da artırmaktadır ve halk ile birlikte yapılan koruma, çevresel korumanın en etkili yoludur (Hieu *et al.* 2018). Bu noktadan hareketle Uzundere'de tarımsal, gastronomik ve el sanatı ürünleri ile kadın emeğine dayalı üretimin teşvik edilmesi ve turizm kapsamında değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Bunun yanında ilçedeki geleneksel sivil mimari örneklerinin yerel halk tarafından işletilen ev pansiyonculuğu şeklinde değerlendirilmesi ekonomik sürdürülebilirliğe katkılar sağlayacaktır. Nitekim yerel kültürü yansıtan geleneksel sivil mimari örneklerinin, diğer tescilli tarihi-kültürel yapıların, somut olmayan mirasın korunmasını ön gören strateji ve tedbirler yerel planlama çalışmalarında da yerini almıştır. Özellikle Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı bu konuda sürdürülebilir bir yaklaşım sergilemektedir. Çalışmanın sonuçları da göstermektedir ki yerel planlama çalışmaları kültürel sürdürülebilirlik kriteri yönünden yükseğe yakın bir ortalama puan almıştır. Yerel planlama çalışmalarının bu konudaki sürdürülebilir yaklaşımına karşın, Uzundere mevcut durum kültürel sürdürülebilirlik kriterine ait göstergeler yönünden yerel planlama çalışmalarından negatif yönde anlamlı bir şekilde ayrılmıştır. Bu durum yerel planlamaların uygulamaya geçmediğine işaret etmekle birlikte bu konudaki olumsuzlukların düzeltilmesi için önemli bir fırsat niteliğindedir.

Her turizm merkezinin kendine özgü özellikleri vardır ve yerel kültür ve toplumun turizm gelişiminden etkilenme derecesi farklıdır (Ransley 2012). Örneğin Tayland'da yüz yıllar boyunca dışarıdan ziyaretçi almamış olan yerel kabileler, turizm gelişimi ile birlikte

kültürel miraslarını ve çevre kaynaklarını kaybetmeye başlamışlardır (Kesmanee and Charoensri 1995). Çünkü turizm, bu kabilelerin sosyal yapılarını ve ihtiyaçlarını görmezden gelmiştir. Özellikle küçük kırsal topluluklar, büyük kentsel toplulukların aksine turizm gelişiminin olumsuz etkilerine daha açık ve hassastır (Roberts and Hill 2001). Bununla birlikte yazılı, görsel ve sosyal medyanın; internet ve televizyon gibi iletişim olanaklarının bu kadar yaygın olduğu günümüzde turizmin toplumu ve kültürü ne derece etkileyeceği de ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

Çevresel sürdürülebilirliğe ait doğal ve kültürel miras değerlerinin korunması kriteri yönünden en yüksek ortalama puanı yerel planlama çalışmaları almıştır. Bu kriter bakımından yerel planlama çalışmaları, ulusal-bölgesel planlama çalışmaları ile anlamlı bir şekilde farklılaşmazken, Uzundere mevcut durum yerel ve ulusal-bölgesel planlama çalışmalarına göre negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Kıt doğal kaynakları yönetme ve turizm faaliyetlerinin etkileriyle mücadele ve turistik faaliyetlerin kontrolü kriteri bakımından en yüksek ortalama puanları ulusal-bölgesel planlama çalışmaları almasına rağmen, orta seviyenin altında bir puan almıştır. Bu kriterle ait göstergeler bakımından Uzundere mevcut durum, yerel planlama çalışmalarından; yerel planlama çalışmaları da ulusal ve bölgesel planlama çalışmalarından büyük oranda negatif yönde ayrılmıştır. Bu durum planlama kararlarının uygulamaya geçirilemediğini gösterir. Turizm, çevresel olarak çok yönlü etkileri olan bir yapıya sahiptir. Günümüzde ekonominin önemli bir bileşeni olmasına rağmen, turizm faaliyetlerinin çevreye zarar vermemesi gerekir. Çünkü turizmin pazarlamasında çekiciliği oluşturan ana unsur bozulmamış bir doğadır (Page and Connell 2006). Budowski (1976), turizm ile çevre arasındaki ilişkinin simbiyoz olduğunu belirtir. Ekolojik hassasiyetlerle ve sürdürülebilir bir planlama yaklaşımıyla gerçekleştirilen turizm gelişiminde bu etkiler olumlu yönde seyredebilirken, aksi yöndeki turizm gelişimi olumsuz çevresel etkileri ve sağlıksız bir büyümeyi beraberinde getirmektedir. Örneğin Goa'da (Hindistan) plansız bir şekilde gerçekleşen turizm gelişimi ile 2000-2010 yılları arasında 16 milyonluk bir nüfus artışı olmuştur (Goa Economic Survey 2010; Ransley 2012). Planlanmayan ve yerel kaygıları göz ardı eden bu hızlı ve kontrolsüz gelişme manzaraların bozulması, tarımsal alan kaybı ve aşırı altyapı yüklenmesi gibi sorunlara yol açmıştır. Plansız turizm yatırımları ve turizm gelişimi kısa vadede kazançlar getirirse de uzun vadede ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Çünkü kötü tasarlanmış ve plansız bir turizm gelişimi, ziyaretçileri çeken ve turizm arzını oluşturan doğal ve beşeri çevreyi yıpratılabilir (Inskeep 1991).

Benzer bir durum İspanya'nın Calvia kentinde de yaşanmıştır ve 1980'lerin sonuna kadar bir turizm merkezi olarak hızla büyümüştür. Fakat bu büyüme Calvia'nın turizm

merkezi olarak çekiciliğini olumsuz yönde etkileyerek, yoğun bir insan baskısı oluşturmuş; sosyo-ekonomik ve çevresel gerileme ile 1988-1991 yılları arasında turizm 20% oranında küçülmüştür. Calvia bu durumla Yerel Gündem 21 (LA21)'in sürdürülebilir turizm politikalarını geniş katılımlı bir iş birliği ile yerel düzeyde uygulayarak başa çıkabilmiş ve çevre yönetimi ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında bir çok uluslararası ödül almıştır (UNEP and WTO 2005).

Günümüzde dünyanın konuştuğu çevresel olayların başında küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi küresel ölçekli çevresel sorunlar ve bunların bölgesel ve yerel ölçekli yıkıcı etkileri gelmektedir. Bu etkilerin sonuçlarını en aza indirmek için sürdürülebilir mekânlar ve tasarımlar, fosil yakıtların tüketiminin azaltılması, enerjinin verimli kullanımı ve alternatif enerji kaynakları, atık yönetimi (ayırıştırma, dönüştürme ve yeniden kullanma), su yönetimi (arz ve verimli su kullanımı) ve gıda güvenliği dünyanın spesifik olarak odaklandığı konulardandır. Bu odak noktaları göz ardı eden her planlama ve tasarım, sürdürülebilir olmaktan uzaktır. Benzer şekilde bu noktalara odaklanmayan turizm destinasyonları da sürdürülebilir turizm gelişimi ve kalkınmayı yakalayamayacaktır. Uzundere için düşünüldüğünde mevcut durum geliştirilmeden sürdürülebilir bir turizm gelişiminin yakalanması olanaksız görülmektedir. Aslında 10. Kalkınma Planı ve DAP Ana Planı gibi ulusal ve bölgesel düzeyli planlama çalışmalarında, Uzundere Stratejik Gelişme Planı ve Uzundere Turizm Master Planı gibi yerel düzeyli planlama çalışmalarında sürdürülebilir kalkınma, iklim değişikliği, çevre, doğal kaynakların etkin kullanımı ve yeşil büyüme kavramlarına atıfta bulunmaktadır. Fakat fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve alternatif enerji kaynaklarının kullanımı ile ilgili her hangi bir eyleme vurgu yapılmamaktadır. Bununla beraber 2019-2023 yılları arasını kapsayan 11. Kalkınma Planı'nda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma konularına yapılan vurgular oldukça önemlidir (Anonim 2020f). Uzundere'de özellikle konutlarda güneş enerjili su ısıtma sistemleri yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Alternatif enerji kaynağı olarak, güneş enerjili sistemlerin kamusal alanlarda ve konutlarda kullanımının yaygınlaştırılması, Uzundere için çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilir. Buna karşılık, atık yönetimi Uzundere için ciddi bir şekilde ele alınması gereken bir konudur. Çünkü, Uzundere atık depolamada hala vahşi depolama yöntemini kullanmaktadır. Bölgesel planlarda özellikle katı atık depolama ve ayırıştırma ile ilgili bazı hedefler olmasına rağmen bunlar henüz uygulamaya geçirilememiştir. Ancak son dönemlerde, ulusal çapta yürütülen sıfır atık gibi bazı programlar mevcuttur. Henüz toplum nezdinde evsel atıklar için uygulanmasa da bu tür programlar özellikle atık yönetimi (atık ayırıştırma ve dönüştürme) konusunda kamu kurumları, belediyeler ve toplum için bir farkındalık oluşturabilir. Bu konuda yapılacak girişimler, Uzundere için ulusal programlarla uyumlu

olarak, bölgesel planlama hedeflerine ulaşmak için bir fırsat penceresi aralayabilir.

Bunun yanında ilçenin Cittaslow birliğine üye olması, sürdürülebilir turizm konusunda Uzundere için bir sinerji oluşturabilir. Kuşkusuz Cittaslow birliğinin üyelik kriterleri içerisinde çevresel sürdürülebilirliğe hizmet edebilecek nitelikte ve sürdürülebilir turizm kriterleri ile uyumlu birçok politika bulunmaktadır. Özellikle Cittaslow'un hava, su, gürültü ve görüntü kirliliğinin önlenmesi, enerjinin verimli kullanımı ve yenilenebilir enerji kaynakları, kent içi yeşil alanların artırılması ve yeşil sosyal donatı alanlarının oluşturulması ve bisiklet gibi alternatif ulaşım araçlarının kullanımının teşviki gibi politikaları çevresel sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Fakat yine de Cittaslow üyeliğinin bir turizm merkezini tek başına sürdürülebilir duruma getirmesi pek mümkün değildir. Bu gün yapılan birçok çalışmada turizm merkezlerinin gerçekten sürdürülebilir bir turizm modeli oluşu için mi yoksa marka algısından yararlanarak bir turizm hareketliliği oluşturmak için mi Cittaslow birliğine üye olduğu tartışılmaktadır. Bunun yanında Cittaslow üyeliğinin herhangi bir bağlayıcı tarafı yoktur ve yerel yönetimlerde olabilecek bir değişiklik üyeliğin devamı konusundaki niyet ve iradeyi de değiştirebilmektedir (Şahin ve Kutlu 2014). Tüm bunlara rağmen Cittaslow'un sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında teşvik edici bir rol oynayabileceği göz ardı edilemez (Presenza *et al.* 2015). Uzundere için önemli olan Cittaslow felsefesinin yerel halk ve yerel yönetim düzeyinde oluşturacağı ekolojik duyarlılıktır. Bu duyarlılık sağlandığı takdirde sürdürülebilirlik kültürü kurumsallık kazanabilir. Kamu kurumları, yerel yönetim ve yerel halk tarafından gerçek anlamda benimsenmiş yani kurumsallaştırılmış bir sürdürülebilirlik kültürü ile sürdürülebilir bir turizm destinasyonu için niyet ve irade ortaya konulabilir. Cittaslow'un çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayabilecek uygulamalarına Seferihisar'dan bazı örnekler verilebilir. Seferihisar'da anıt ağaç projesi, doğa okulu eğitim ve doğa mirası envanter projeleri, fotovoltaik güç santrali projesi, verimli tarımsal sulama ve sürdürülebilir balıkçılık projeleri ve çeşitli peyzaj tasarım projeleri yürütülmüştür. Bu uygulamaların bazıları Cittaslow birliğinin düzenli olarak yayınladığı en iyi uygulamalar listesine girmiştir. Uzundere için düşünüldüğünde Cittaslow etkinlikleri kapsamında benzer faaliyetlerle (tarımsal projeler, biyoçeşitliliğin korunması, erozyon ve heyelan bölgeleri ve kazı dolgu şevlerinde görsel kirliliğin ortadan kaldırılması ve kent içi bisiklet gibi alternatif ulaşım araçlarının yaygınlaştırılması gibi) çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlanabilir.

Turistik ürün, hizmetler, organizasyon ve pazarlama yönünden ulusal-bölgesel planlama çalışmaları yüksek bir ortalama puan almışken, yerel planlama çalışmaları ortaya yakın, Uzundere mevcut durum ise düşük bir puan almıştır. Turist memnuniyeti kriteri

bakımından Uzundere mevcut durum ve yerel planlama çalışmaları düşük seviyeli ortalama puan alırken, ulusal ve bölgesel planlama çalışmaları ortanın üzerinde bir puan almıştır. Bu kritere ait göstergeler bakımından Uzundere mevcut durum, ulusal ve bölgesel planlama çalışmalarına göre negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. WTO turist memnuniyetini ziyaretçiler için cinsiyet, ırk, engellilik veya farklı şekillerde her hangi bir ayrımcılık yapmadan güvenli ve tatmin edici bir deneyim sağlamak olarak tanımlamaktadır (UNEP and WTO 2005). Kozak (2001), ziyaretçilerin memnuniyeti ile tekrar ziyaret etme oranı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtir (İpar ve Doğan 2013). Bu bir turizm merkezinde ziyaretçi sürdürülebilirliği açısından önemli ilkedir.

Ürün ve hizmetler kriteri bakımından, ulusal ve bölgesel planlama çalışmaları ile yerel planlama çalışmaları ortanın üzerinde bir puan alırken, Uzundere mevcut durum düşük bir puan almıştır. Bu kritere ait göstergeler bakımından Uzundere mevcut durum, ulusal-bölgesel ve yerel planlama çalışmalarından büyük oranda negatif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bu durum yerel planlama çalışmalarının ulusal ve bölgesel planlama çalışmaları ile uyumlu olduğunu fakat tam olarak uygulamaya geçirilemediğini göstermektedir. Bununla beraber yerel planlama çalışmalarında turizmi mevsimsel olmaktan çıkaracak ürün ve hizmetler, ziyaretçi yeteneklerine uygun turlara erişim ve turizm işletmelerinin uluslararası sertifikasyonuna yönelik strateji ve eylemler yetersizdir. Bu durum benzer şekilde Uzundere mevcut durumda da kendini göstermektedir. Uzundere’de turizm faaliyetleri genel olarak ilkbahar-sonbahar mevsimleri arasındaki altı aylık süreçte aktif durumda, kalan altı aylık süreçte ise düşük sezon şeklindedir. Son dönemlerde kış sezonunda buz tırmanışı gibi etkinlikler yapılırsa da bu etkinlikler altı aylık düşük sezonu dolduracak kadar uzun süreli değildir. Oysa ki Uzundere’nin turizm arzını oluşturan doğal ve kültürel kaynaklar turizmin çeşitlendirilmesi ve turizm etkinliklerinin yıl boyunca yayılması için yeterli düzeydedir.

İlçenin mevcut durum analizinde bahsedildiği üzere, Uzundere zengin jeolojik, jeomorfolojik ve hidrografik oluşumlara (Şekil 3, Şekil 4, Şekil 5), etkileyici manzaralara, çevresinden ve özellikle Erzurum il merkezinden ayrılan bir iklim yapısına, çeşitli flora ve fauna elemanlarına, tescilli ve tescilsiz tarihi-kültürel eserlere, yerel kültürün bir yansıması olan geleneksel sivil mimari örneklerine, gastronomik ve tarımsal ürünlere, yerel kültürel festival ve şenliklere ve özellikle kadın emeğine dayalı el sanatı ürünlerine sahiptir. Karahan ve Orhan (2009); Karahan ve Çakır (2010); Orhan ve Karahan (2010); Karahan vd (2011); Anonim (2013); Kopar ve Çakır (2013) ve Karahan vd (2017) Uzundere’nin turizm aktivitesi potansiyelleri üzerine çalışmış ve birçok turizm tipi ve aktivitesi önerisi getirmişlerdir. Daha

önceki çalışmalara da dayanarak Uzundere’de gerçekleştirilebilecek turizm etkinlikleri için şunlar önerilebilir: 1-Su sporları (Rafting Kano-kürek-yelken-yüzme) 2-Tırmanma sporları (Kaya-buz-dağ) 3-Macera sporları (yamaç paraşütü-bungee jumping-wing süit-off road-safari) 4-Flora-fauna-kuş-kelebek gözlemi 5-Kültür Gezisi 6-Bisiklet 7-Doğa yürüyüşü 8-Manzara seyri 9-Fotoğrafçılık 10-Kampçılık 11-Piknik 12-Gastronomi

Bunlara ek olarak ilçenin zengin jeolojik ve jeomorfolojik çeşitliliğine dayalı olarak sürdürülebilir bir turizm şekli olan jeoturizm geliştirilebilir ve jeoturizmle beraber bilimsel araştırmalar ve her yaştan insanlar için çevre, spor, sanat vb. eğitimler ile ziyaretçi devamlılığı ve turizmin sürdürülebilirliği desteklenebilir. Dolayısıyla yukarıda önerilen etkinliklere bilimsel araştırmalar ve eğitim de eklenebilir. Ancak önerilen bütün aktivitelerden verimli bir şekilde yararlanmak için rota çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Rota çalışmaları gerçekleştirilirken özel ilgi gerektiren faaliyetler için günü birlik tur rotaları oluşturulabilir. Akıncı ve Kasalak (2016) sürdürülebilir turizm açısından özel ilgi turizminin klasik turizm anlayışından ayrıştığını ve turist profili ve turizm etkinlikleri bakımından son derece önemli olduğunu bildirir. Bu noktada Uzundere için aşağıdaki özel ilgi rotaları önerilebilir:

- **Jeotur Rotası:** Jeopark kaynak değerlerine sahip noktaları birleştirerek, bilimsel çalışmalar, doğa eğitimleri ve doğayı keşfetmeye dayalı araştırmaların ve çeşitli macera etkinliklerinin yıl boyunca yapılabildiği bir rota oluşturulabilir.
- **Kültür gezisi rotası:** Bu rota ile tarihi ve kültürel unsurları birleştirerek, köyler, yerel kültür, gastronomik kaynaklar ve yerel ürünler turizme dahil edilebilir.
- **Su sporları rotası:** Bu rotada su sporlarının yapılabileceği alanlar birleştirilerek, rafting, kano, kürek, yelken ve yüzme gibi etkinlikler yapılabilir.
- **Doğa sporları rotası:** Bu rota ile doğa sporlarının yapılabileceği alanlar birleştirilerek çeşitli sporlar için bir güzergah veya tırmanma ve macera sporları için alt güzergahlar oluşturulabilir

Önerilen rotalar büyük oranda kırsal yerleşmeleri turizme dahil etmektedir. Rotalarda günü birlik ziyaretlerin yanında, birkaç rotayı kombine ederek ya da flora-fauna-kuş-kelebek gözlemi, doğa fotoğrafçılığı, doğa yürüyüşü, manzara seyri gibi aktivitelerle zenginleştirerek konaklamalı ziyaretler canlandırılabilir. Özellikle köylerdeki geleneksel mimariye sahip yapılar ev pansiyonu olarak değerlendirilir ve yerel tarımsal, gastronomik ve hediyelik ürünlerle birlikte rotaların bir parçası haline getirilirse yerel halk için ekonomik faydalar da sağlanabilir.

Aynı zamanda, turizm kapsamında gastronomik kaynaklar ve diğer yerel ürünlerin ön plana çıkarılması Cittaslow felsefesiyle de uyumlu olacaktır ve bu hem turizm ürün çeşitliliğini hem de ekonomik sızıntının önüne geçilmesini sağlayacaktır. Kırsal kültür ve tarımsal kaynaklar zaten turizm ürün çeşitlendirmesi için iyi bir yoldur. Örneğin İran'ın Matin Abad organik tarım ve çöl kampı sivil mimari, yerel kültür, enerji ve atık yönetimi gibi çevresel koruma eylemleri ve organik tarımı birleştiren bir ekoturizm merkezidir. Burada insanlar geleneksel kervansaraylarda konaklarken, tarımsal faaliyetlere eşlik etmekte, develer üzerinde arazi gezintileri yaparak çevresel eğitimler almakta ve yerel Fars yemeklerini yerel tabaklarda yemekte-dirler. Bu ekoturizm kampı aynı zamanda BM Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı tarafından hazırlanan en iyi sürdürülebilir turizm uygulamaları arasında yerini almıştır (Wei 2012). Bu modele benzer bir şekilde Uzundere'deki geleneksel tarımsal teraslar, yerel kırsal kültür ve tarımsal üretimi bütünleştiren bir ekoturizm modeli olarak değerlendirilebilir. Bu aynı zamanda kırsal kalkınmaya da katkı sağlayacak bir model olacaktır. Bunun yanında Avrupa Kırsal Manifestosu gibi ulusal düzeyde taraf olunan bir sözleşmeyle, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Bölgesel Kalkınma Ulusal Stratejisi ve LEADER yaklaşımı gibi bölgesel yürütülen planlama çalışmaları ve programlarla da uyumlu olacaktır.

Organizasyon ve pazarlama kriteri yönünden ise Uzundere mevcut durum ve yerel planlama çalışmaları düşük bir ortalama puan alırken, ulusal ve bölgesel planlama çalışmaları ortanın üzerinde bir ortalama puan almıştır. Bu kriterle ait göstergeler bakımından Uzundere mevcut durum büyük oranda yerel ve ulusal-bölgesel planlama çalışmalarından negatif yönde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Uzundere için hedeflenen bir müşteri kitlesinin, rota ve tur organizasyonlarının, tur operatörleriyle iş birliğinin ve pazarlama stratejilerinin yetersizliği öne çıkan başlıca eksiklikler olarak görülmektedir. Özellikle tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile iş birliği bir destinasyonun marka olarak dikkat çekmesi ve başarısı üzerinde büyük bir öneme sahiptir (Holloway 2009). Bu noktada Uzundere için çevre turizm merkezlerinin varlığı bir fırsattır. Erzurum-Erzincan-Kars kış turizm koridoru projesi, Sivas-Erzincan-Kars hızlı tren projesi, Erzurum-Yakutiye cazibe merkezi projesi, EJDER 3200 markalaşma çalışması, termal turizm koridoru projesi ve DOKA Arap turizmini geliştirme projesinin bölgesel olarak bir turizm hareketliliği oluşturması beklenmektedir. Şayet Uzundere çevredeki turizm merkezlerine göre bir ürün farklılaştırması ve marka algısı oluşturabilirse seyahat acentaları-tur operatörleri ve bölge otelleri ile iş birliği geliştirerek günübirlik ve konaklamalı turlar ile yöreye ziyaretçi çekebilir. Ancak bunu gerçekleştirirken kurumsal sürdürülebilirlik kültürü ön planda tutulmalı ve ürün farklılaştırması buna göre şekillendirilmelidir. Bu noktada ilçede doğaya dayalı sürdürülebilir turizm etkinlikleri ön

plana çıkarılabilir. Örneğin ilçenin jeopark kaynak değerlerine dayalı olarak jeoturizm etkinlikleri düzenlenebilir. Kış sezonunda Erzurum ilindeki kayak merkezlerinden günü birlik turlar gerçekleştirerek, düşük sezon turizmi hareketlendirilebilir. Fakat bunu gerçekleştirmek için turizm planlarına bölgesel paydaşların da dahil edilmesi gereklidir.

Ransley (2012) her türlü turizm gelişiminde bütüncül bir yaklaşım ile özel sektör de dahil olmak üzere tüm ama paydaşlara danışarak derin bir çalışmanın yapılması gerektiğini bildirir. Bununla beraber tüm paydaşların ihtiyaçlarını karşılarken, aynı zamanda sürdürülebilir olmak karmaşık bir konudur. Örneğin, Çin'in Hongsha köyü için kırsal turizmin geliştirilmesi çalışmalarında, paydaşlar arasında projenin kendi çıkarlarını nasıl etkileyeceği ve projeyi kendi çıkarlarına nasıl uydurabilecekleri gibi birçok çatışma yaşanmıştır (Hua 2010). Liang and Wang (2010) ise sürdürülebilirlik için turist sayısındaki kısıtlamalar, turizm faaliyetlerine ilişkin daha yüksek vergiler, restoranlar için erken kapanış süresi ya da kafe-barlar için yaş sınırı getirilmesi gibi uygulamaların bile paydaşlar arasında bir çıkar çatışması sebebi olduğunu belirtir. Bu noktada paydaşların turizm geliştirme sürecinde sahip oldukları sorumlulukların belirlenmesi ve özellikle halkın ve turistlerin sürdürülebilirliğin önemi konusunda eğitilmesi, daha fazla farkındalık ve olumlu sonuçlar elde etmede büyük önem taşımaktadır (Byrd *et al.* 2009). Dolayısıyla sürdürülebilir turizm uygulamaları elde etmedeki başarı, tüm paydaşların ekonominin, çevrenin ve yerel toplumun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kalkınma ve sürdürülebilirlik arasında doğru bir denge kurularak birleştirilmesine bağlıdır. Bu nedenle paydaşların, düzenlemelerin oluşturulmasında ve sürdürülebilirliğin korunmasında koordinasyon ve söz sahibi olmaları gerekir.

Planlama, yönetim ve izleme yönünden Uzundere mevcut durum (2,247), ulusal-bölgesel (2,907) ve yerel planlama (2,563) çalışmaları düşük bir ortalama puan almıştır. Planlama ve yönetim kriteri bakımından ulusal ve bölgesel planlama çalışmaları (3,123) ortanın üzerinde bir ortalama puana sahip olurken, Uzundere mevcut durum (2,416) ve yerel planlama çalışmaları (2,765) düşük bir ortalama puana sahip olmuştur. Bu kriterle ait göstergeler bakımından ise genel olarak ulusal-bölgesel planlama çalışmaları, Uzundere mevcut durum ve yerel planlama çalışmalarına göre pozitif yönde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Bununla beraber sürdürülebilir turizm uygulamaları hakkında yerel halkın bilgi sahibi olması, koruma amaçlı çevre politikaları ve engelli dostu politikaların varlığı konularında yerel planlama çalışmaları, Uzundere mevcut duruma göre pozitif yönde anlamlı bir şekilde farklılaşmıştır. Turizmin uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak için, özellikle turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinin hissedildiği ve turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği alanlarda, etkili politika ve planlara ihtiyaç vardır. Turizm merkezlerinin

sürdürülebilir gelişimi ancak turizm sektörünün tüm paydaşlarını bir araya getirerek yapılan bu planlar ile sağlanabilir. UNWTO Sürdürülebilir Turizm Gelişimi Departmanı, turizm destinasyonları için hazırlamış olduğu sürdürülebilir turizm kılavuzunda planlama, yönetim ve izleme süreçlerine özellikle dikkat çekmektedir (UNWTO 2007). Aslında sürdürülebilir turizm, turizm planlaması ile doğrudan ilişkilidir. 1995 yılında Lanzarote Dünya Konferansı'nda kabul edilen Sürdürülebilir Turizm Şartı, sürdürülebilir turizmin temel bir ilkesi olarak entegre planlama ihtiyacını belirlemektedir ve benzer ilkeler, BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu, Seyahat ve Turizm Endüstrisi için Gündem 21 tarafından da vurgulanmaktadır (WTO 2004).

Maldiv Adaları, turizm gelişimi için kullanılan kapsamlı planlama ve kontrol sistemleriyle örnek bir destinasyondur. Buradaki planlarda tesislerin doluluk oranı 80 % olana kadar yeni bir gelişmeye izin verilmez. Bölgenin doğal peyzaj silüetinin bozulmaması için binaların palmiye ağaçlarından daha yüksek yapılması yasaktır ve binalar ile kıyı arasında yeşil alandan oluşan bir tampon bölge vardır. Bunun yanında adaların yüzey alanlarının 20%'si imara açıktır ve bölgeye özgü hazırlanan gösterge setiyle sürekli izleme ve değerlendirme yapılır. İzleme ve değerlendirme verilerine göre turizme yönelik strateji ve planlar 5 yılda bir revize edilir. Nitekim Maldivler'de günümüze kadar 5 adet turizm master planı yapılmıştır (Kundur 2012; Anonymous 2020c).

WTO tanımlanmış taşıma kapasitesine bağlı arazi kullanım kararlarını da içeren yerel ve bölgesel planlamaların oluşturulmasını ve bu planlara turizm stratejilerinin entegre edilmesini sürdürülebilirlik için önemli görmektedir. Uzundere'de alan kullanımlarını düzenleyen bölgesel düzeyli 1/100 000'lik çevre düzeni planı ve yerel düzeyli 1/1000'lik imar planı bulunmaktadır. Bunun yanında Tortum Gölü çevresinde alan kullanımları ile ilgili kararları belirleyen koruma amaçlı imar planı vardır. Demircioğlu Yıldız (2006) çalışmasında topografik yapı, eğim, bakı, jeoloji, jeomorfoloji, arazi kullanım yetenek sınıfları, erozyon, iklim, bitki örtüsü ve mevcut alan kullanımlarını dikkate alarak yerleşim, tarım, orman, koruma ve rekreasyon-turizm alanları için optimal alan kullanımlarını belirlemiş ve Tortum Çayı güzergahını rekreasyonel kullanım, Tortum Gölü ve Şelalesi ile yakın çevresini de korunması gereken alan olarak değerlendirmiştir. Ancak gerek bölgesel düzeyli, gerekse de yerel düzeyli stratejik planlamalarda Tortum Gölü ve Şelalesi'nin bulunduğu alanın, çeşitli rekreasyonel aktivitelerle birlikte turizm amaçlı değerlendirilmesi planlanmıştır. Nitekim Uzundere'de Tortum Gölü ve Tortum Şelalesi çevresinde fiyort park ve Uzunburun Yarımadası rekreasyon projesi uygulamaları ile Tortum Gölü ve Şelalesi peyzaj tasarımı gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bu nedenle bu alandaki kullanımların koruma faaliyetleriyle

desteklenmesi gerekmektedir. Uzundere'nin turizm arzını oluşturan ön önemli kaynaklardan birisi bu alandır ve alanın ziyaretçiler için ilginç ve çekici gelen doğal ve kültürel peyzajını korumak hem ekosistem içerisindeki işlevleri hem de turizmin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Tortum Gölü ve Şelalesi'nin bulunduğu alan içerisinde 1., 2., ve 3. derecede doğal sit alanları vardır. Tortum Gölü aynı zamanda Ulusal Önemli Haiz Sulak Alan niteliğindedir ve 3621 sayılı Kıyı Koruma Kanunu ve yönetmeliklerine tabidir. Bu kanuna göre suyun kara parçasına değdiği noktaların birleşmesiyle oluşan doğal çizgi kıyı çizgisi ve kıyı çizgisinden itibaren; taşlık, kumul, çalılık, sazlık ve bataklık alanların oluşturduğu doğal sınır kıyı kenar çizgisidir. Kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönündeki 100 metre genişliğinde alan ise sahil şerididir ve sahil şeridinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilir. Yani ilgili mevzuat uyarınca kıyı kenar çizgisinden itibaren ilk 50 metre yapılaşması yasaktır fakat rekreatif amaçlı kullanım yapılabilir (Anonim 2020g). Bunun yanında bölgesel düzeyli çevre düzeni planında Uzundere vadisi boyunca ağırlıklı olarak doğal karakteri korunacak alanlar tanımlanmıştır.

İlçenin 1/1000'lik imar planında alan kullanımları resmi kurum, eğitim, dini tesis alanı, ulaşım ve konut alanları, açık yeşil alanlar, sosyal, kültürel ve sağlık tesisi alanları olarak ele alınmıştır. İlçe merkezinde yapılaşma büyük oranda tamamlanmış olduğundan yeni tesis edilecek alanlar kadastral durum göz önüne alınarak boş alanlardan seçilmiştir. İlçenin kentsel gelişme alanı Şekil 9'da verilmiştir. Mevcut planda kentsel gelişme alanları için uygun yer seçiminde ekolojik kriterler dikkate alınmamıştır. Ancak Yıldız (2006)'nın ekolojik kriterlere göre hazırlanmış olduğu çalışmasında belirlediği potansiyel ve optimal yerleşime uygun alanlar dahilindedir. İmar planında konut alanlarının planlaması için 2 ve 4 katlı yapı sınırı getirilmektedir. Özellikle meskun konut alanlarında, eski kent dokusunun olduğu alanlar için ayrıntılı 2 katlı yapılaşma koşulu getirilmesi önemlidir. Ancak bu kırsal kültürün önemli bir parçası olan geleneksel mimarinin sürdürülebilirliği açısından tek başına yeterli değildir. Çünkü geleneksel mimari insana ait sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerin çevre ile olan ilişkisinin yansımasıdır ve bu ilişki geleneksel mimariye özgünlük kazandırmaktadır. Bu özgünlüğü sürdürülebilir hale getirmek sadece yapı yüksekliği şartı getirerek mümkün olmayacaktır. 4 kat önerisinin getirildiği alanlar ise kentsel gelişme alanları ve ilçe merkezindeki özellikle Tortum Çayı ve diğer akarsu çevreleridir. İlçe merkezi ve Tortum Çayı etrafındaki yapılaşmaların fiziksel ve kültürel bağlamdan uzak inşa edildiği görülmektedir. Nitekim tez çalışmasının mekânsal projeler, faaliyet ve uygulamalar anketindeki odak grup değerlendirmeleri de bunu doğrulamaktadır. Eminağaoğlu ve Çevik (2007) kırsal alanlardaki planlamaların daha çok üst ölçekli planlarla belirlendiği ve alt ölçekli planların da buna uygun olarak yapıldığı için özgün yerleşim karakterinin göz ardı edildiğini belirtmektedirler. Kut

Görgün ve Yörür (2018) ise kırsal yerleşmeler için özgün dokunun korunması amacıyla tasarım rehberleri hazırlanması gerektiğini bildirmiştir. Uzundere için de doğal ve kültürel peyzaj özelliklerine dayalı olarak yapılaşmalara ait standartları belirleyen bir tasarım rehberi hazırlanması uygun olacaktır.

İlçede mevcut aktif yeşil alanlar 2400 m², planla ilave edilen yeşil alan miktarı ise 78 884 m²'dir. 3194 sayılı imar kanununda ön görülen standart aktif yeşil alan miktarı 10 m²/kişi iken Uzundere'de bu miktar 15,9 m²'dir. Kurdoğlu vd (2014) birbirleriyle bütünlük oluşturmayan yeşil alanların kent ekosisteminin ihtiyaç duyduğu yeşil sistemleri oluşturmayacağını belirtir. Yücesu vd (2017) ise kent bütününden mahalle ve sokak ölçeğine inen bir yeşil alan sisteminin ele alınması gerektiğini bildirmektedir. Bu yönleriyle bakıldığında Uzundere'deki açık ve yeşil alanların niceliksel olarak yeterli olsa bile niteliksel olarak bir kentin ihtiyaç duyduğu açık yeşil alan işlevlerine sahip olmadığı söylenebilir. Bununla beraber ilçenin kırsal bir dokuya sahip olması ve yeşil alan görevi gören tarımsal alanların ilçe merkezine kadar inmiş olması kentsel ekosisteminin ihtiyaç duyduğu işlevlere hizmet edebilir. İlçede Tortum Çayı-Tortum Gölü aksında, Tortum Çayı Vadisi'ne dolayısıyla hakim rüzgar yönüne de paralel uzanan bir açık yeşil alan sistemi oluşturulabilir. Bunun yanında ilçe merkezi ve yakın çevresinde Tortum Çayını besleyen birçok akarsu ve su toplama kanalı bulunmaktadır. Bu akarsu ve kanallar da buldukları bölgeler itibariyle vadi oluşumu içerisinde yer almakta ve hakim rüzgar yönüne paralel uzanmaktadır. Özellikle Uzundere Yayla Mahallesi bölgesinden gelen ve ilçe merkezinde Tortum Çayı'na dik bir şekilde bağlanan akarsu ile Çaybaşı mevkiinde Tortum Çayına dik bir şekilde bağlanan dere yatağı boyunca açık yeşil alan sistemlerinin oluşturulması birbiriyle bütünlük oluşturan ve kent ekosisteminin ihtiyaç duyduğu yeşil sistemleri meydana getirebilir (Şekil 5.3). Bu sistem aynı zamanda ekolojik koridor ve doğallaştırılmış nehir koridoru olarak, kent yeşil ağının sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak bir yaşam koridoru olacaktır.

uygun bir yol olacaktır. Bununla beraber otopark olarak düzenlenecek alanlarda ve merkezi noktalarda bisiklet kiralama ve park noktalarının yapılması ile sürdürülebilir bir destinasyon uygulaması örneği de sunulabilir.

Uzundere'nin mekânsal planlama çalışmalarında dikkat çeken bir diğer nokta ise turizme yönelik bir alan kullanım kararı getirmemesidir. Bir turizm merkezi olarak mekânsal planlama çalışmalarında turizme yönelik kararların olmayışı sürdürülebilirlik açısından önemli bir eksikliktir. Çünkü sürdürülebilir turizm ile alan kullanım planlaması doğrudan ilişkili kavramlardır. Testoni (2001) arazi kullanım planlamasının turizmin olumsuz etkilerini minimum seviyeye indirerek sürdürülebilir turizm gelişimi sağlanmasında önemli bir rol üstlendiğini bildirmiştir. Bu ilişkinin önemi Uzundere gibi ziyaretçiler için doğaya dayalı turizm deneyimleri sunan destinasyonlar için daha fazladır. Tyrväinen *et al.* (2014), Finlandiya'nın doğaya dayalı bir turizm merkezi olan Lapland bölgesinde yaptığı araştırmada ziyaretçilerin otantik bir doğa manzarasına ve yeşil altyapıya değer verdiklerini saptamıştır. Her ne kadar bu araştırmadaki ziyaretçi profili ile Uzundere'deki ziyaretçi profili aynı olmasa da sonuçların Uzundere için de benzer olacağı söylenebilir. Nitekim Özgeriş ve Karahan (2015) çalışmalarında Uzundere'deki ziyaretçilerin peyzaja ait doğal ve kültürel elemanların birbiriyle uyumlu ve bir bütünlük oluşturduğu manzaraları görsel olarak daha etkileyici ve kaliteli bulduğunu değerlendirmiştir. Bu nedenle peyzaj özellikleri bakımından çeşitlilik ve etkileyici manzaralar sunan alanlar için koruma statüleri de dikkate alınarak turizme yönelik alan kullanım planlaması yapılmalı ve mekânsal planlama çalışmaları bu yönde revize edilmelidir.

Bu nedenle Uzundere vadisi boyunca (Şekil 9'de A1-A3 enlemleri ile B1-B2 boylamları arasında kalan bölgede) yapılacak turizm tesisleri ve diğer yapılaşmalarda doğal peyzaj karakterinin korunması amaçlanmalıdır. Bu alandaki yapılaşmalar parça olarak değil bir bütün oluşturacak şekilde planlanmalıdır. Özellikle yapılaşmalarda, yapı yüksekliklerinin peyzajın silüetini bozmayacak bir ölçüde olmasını, kullanılan malzemenin doğal çevre ile renk, doku ve malzeme cinsi bakımından uyumlu olmasını, yapılan tesislerin gerek tasarım bakımından gerekse de işlevsel olarak birbirinin devamı niteliğinde olmasını ve yöreye özgü geleneksel mimari kültürünü yansıtmalarını sağlayacak olan planlama kararları oluşturulmalıdır. Ayrıca özellikle turizme yönelik yapılaşmalarda enerji ve su verimliliği sağlayan çevreci tasarımlar oluşturulmalıdır.

Benzer bir durum Uzundere mevcut yerleşim alanları ve kentsel gelişme alanları için de söylenebilir. Çalışma ile Uzundere'deki sivil mimari ve ikinci konut uygulamaları tasarımsal özellikler bakımından düşük puanlar almıştır. İlçenin 1/1000'lik revize imar

planlarında yapılaşma için 2 ve 3-4 kat olmak üzere iki farklı yapılaşma önerilmiştir. Bunu yanında yapılaşmanın tek tip olacağı vurgulanmıştır. İmar planındaki hükümlere bir çatı oluşturması bakımından tek tip yapılaşmanın ne şekilde olacağını belirlemek gereklidir. Bu konuda Uzundere Turizm Master Planı'nda ilçe için konut ve turizm tesisi tasarım örnekleri sunulmuştur. Dolayısıyla bu çalışmadaki tasarımlar yapılaşma için örnek alınabilir. Dünyada da özellikle sürdürülebilir turizm konusunda başarılı turizm destinasyonlarını bünyesinde barındıran İsviçre ve Avusturya gibi ülkelerde belirli bir standart dahilinde yapılaşmış, kentsel ve kırsal peyzaj örneklerini görmek mümkündür.

İzleme kriteri bakımından tüm çalışmalar düşük bir puan almıştır. Bu kriterle ait göstergeler arasında oluşan anlamlı farklılıklar genel olarak, Uzundere mevcut durum ile ulusal-bölgesel planlama çalışmaları arasında gerçekleşmiştir. İzlemenin planlama çalışmalarına üç ana katkısı bulunmaktadır. Bunlar;

- Göstergelere dayalı elde edilen verilerin doğrudan planlama ve karar verme sürecine dahil edilerek; öncelikli alanların belirlenmesine, tedbirler geliştirilmesine ve gelişim projeksiyonlarının oluşturulmasına katkı sağlar,
- Planların değerlendirmesine katkı sağlar ve dönem içinde amaç ve hedefleri değerlendirme imkanı tanır ve
- Planın başarı düzeyini belirlemeye yardımcı olur (Jinabhai 2007).

Uzundere'nin sosyal, ekonomik ve çevresel olarak gösterge setine dayalı bir izleme sisteminin bulunmaması, planlama çalışmalarının ya da turizme yönelik yatırımlarının etki değerlendirmesinin yapılmasını, ya da katkıya dayalı başarı düzeyinin belirlenmesini olanaksız kılmaktadır. Nitekim çalışma ile Uzundere mevcut durumun planlama çalışmalarından büyük oranda negatif yönde ayrıştığı saptanmıştır. Bu durumun planlama çalışmaları için bir izleme ve değerlendirme sisteminin olmamasından kaynaklandığı ve planlama çalışmalarının başarısı ile izleme ve değerlendirme sistemlerinin varlığı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

Sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel olmak üzere bütün boyutlarını bünyesinde barındıran tüm kavram ve faaliyetler (sürdürülebilir planlama, sürdürülebilir tasarım, sürdürülebilir turizm gb.), sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan ilişkilidir ve sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı olarak düşünülmelidir. Sürdürülebilir bir anlayışla oluşturulan bu faaliyetler aynı zamanda BM'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için de iyi bir yol olacaktır. Örneğin, Ar ve Çelik Uğuz (2017) sürdürülebilir turizmin cinsiyet eşitliği, doğal-kültürel mirasın ve biyoçeşitliliğin korunması, ekonomik büyümenin canlandırılması ve yeni iş fırsatlarının oluşturulması gibi daha bir çok konuda

Agenda 2030'a (SKH) hizmet edebileceğini ve dünyamızdaki birçok soruna çözüm sunabileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak sürdürülebilirlik kavramı sosyo-kültürel, çevresel ve ekonomik olmak üzere tüm boyutlarıyla bir bütün olarak düşünülmesi ve içerisinde ekolojik yaklaşımları ve çevresel duyarlılıkları da barındırması gereken geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu noktadan hareketle özellikle kırsal alanlarda sürdürülebilir planlamalar oluşturulurken, tasarımlara ait standartlar, planlama çalışmalarının ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmeli ve tüm paydaşları sürece dahil edecek, geniş katılımlı bütüncül yaklaşımlar yürütülmelidir.

Bölgesel ve yerel planlama çalışmalarında gelişme ve kalkınma eksenlerinden biri turizm olan ve aynı zamanda bir turizm merkezi olan Uzundere'de sürdürülebilir turizm gelişimi, sürdürülebilir yerel kalkınmanın bir aracı olarak düşünülerek ve sürdürülebilirliğin tüm boyutları ele alınarak gerçekleştirilebilir. Bu ise ancak sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlara sürdürülebilirliğin ön gördüğü temel stratejileri entegre ederek mümkün olacaktır.

Bu tez çalışması ile yapılan literatür taramaları, mevcut durum analizleri, paydaş katılımlı anketler, değerlendirme ve tartışmalar ilçenin bundan sonraki süreçte yapılacak olan sosyo-ekonomik, mekânsal ve stratejik planlama çalışmaları ile peyzaj tasarımlarında yardımcı olmak üzere, turizmle ilişkili olarak sürdürülebilirlik ekseninde bazı temel strateji, tedbir ve eylem önerilerinde bulunma imkanı vermiştir. Çalışma ile önerilen strateji, tedbir ve eylemler şu şekildedir:

1. Sosyal Sürdürülebilirlik Stratejileri

1.1. Yerel halkın turizmin olumsuz etkilerinden korunması

1.1.1. Aile, çocuk ve gençlerin turizmin olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Ailenin korunması kapsamında eğitim ve danışmanlık hizmetleri verilmesi

Eylem 2. Her yaştan insanlar için spor, kültürel ve sanatsal eğitim programları düzenlenmesi

Eylem 3. Madde bağımlılığı konusunda çocuk ve gençleri koruyucu eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi

1.2. Yerel halk için yeni sosyal hizmetler sunan bir turizm anlayışının geliştirilmesi

1.2.1. Sürdürülebilir insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin oluşturulması

Eylem 1. Yerel halktan her yaşta insanlar için çevre, doğa, turizm ve sürdürülebilir etkinlikler hakkında eğitimler düzenlenmesi

Eylem 2. Yaşam boyu öğrenme etkinlikleri kapsamında yabancı dil, turizm ve diğer mesleklerle ilgili mesleki ve teknik eğitimler, sertifika programları düzenlenmesi

1.2.2. Yerel memnuniyete ve sosyal katılıma yönelik tedbirler geliştirilmesi

Eylem 1. Yerel memnuniyetin periyodik olarak ölçüldüğü bir izleme ve değerlendirme sistemi oluşturularak, başarısız ya da yetersiz görülen konularda ek tedbirler geliştirilmesi

Eylem 2. Yerel halkın katılımını da kapsayan turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi

2. Ekonomik sürdürülebilirlik Stratejileri

2.1. Yerel halk için ekonomik fayda sağlayan bir turizm anlayışının geliştirilmesi

2.1.1. Turizm işletmelerinde yerel ürünlerin kullanılmasını sağlayacak tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Ön plana çıkarılan turizm ürünlerinin mevcut ekonomik aktivitelerle uyumlu olması ve turizm kapsamında yerel tarımsal, gastronomik ve el sanatı ürünleri ile kadın emeğine dayalı hediyelik eşyaların pazarlanması (Uzundere Stratejik Gelişme Planı'ndaki öneriler dikkate alınmalıdır)

2.1.2. Yerel halkın turizm sektörüne dahil edilmesi için altyapı ve iş gücü kapasitesinin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Ulusal ve uluslararası kuruluşların hibe ve finansman destekleri hakkında yerel halka yönelik eğitim ve danışmanlık desteği verilerek, özellikle yerel ürünlerin üretimi ve pazarlanması amacıyla köylerde ve ilçe merkezinde üretim ve satış birimlerinin desteklenmesi

Eylem 2. Hayat boyu öğrenme etkinlikleri kapsamında turizm için kaliteli iş gücü oluşturulması amacıyla pansiyonculuk, hizmet sektörü ve pazarlama konularında eğitim programları düzenlenmesi

Eylem 3. Geçmişten günümüze geleneksel tarımsal faaliyetlerin önemli bir parçası olan tarımsal teras bahçelerinin uygun işletme modeli (yerel halk) ile turizme kazandırılması

Eylem 4. Gastronomik kaynakların turizme dahil edilmesi için yerel işletmelerin teşvik edilmesine yönelik farkındalık oluşturulması

Eylem 5. Ev pansiyonculuğu gibi yerel halkı turizme dahil eden konaklama modellerinin teşvik edilmesi

2.2. Pasif turizm sezonunda oluşabilecek işsizlikle mücadele edilmesi

2.1.1. Turizmin yıl boyunca yayılması için gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi amacıyla potansiyellerin gerçekçi bir şekilde belirlenmesi ve potansiyeller doğrultusunda stratejiler oluşturulması

3. Kültürel Sürdürülebilirlik Stratejileri

3.1. Somut kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması

3.1.1. İlçedeki somut kültürel mirasın korunmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. İlçedeki tarihi eserlerin restorasyonu için gerekli çalışmaların yürütülmesi

Eylem 2. Tarihi yapıların çevresinde, tarihi doku ile uyumlu olacak şekilde çevresel düzenlemelerin yapılması ve donatı elemanlarının yerleştirilmesi

Eylem 3. Tarihi yapılarda (yapısal ve ziyaretçi) güvenlik tedbirlerinin geliştirilmesi

Eylem 4. Geleneksel mimariyi yansıtan sivil mimari eserlerinin yapı standartlarının belirlenmesi için çalışmaların yürütülmesi ve geleneksel sivil mimari kataloğunun hazırlanması

Eylem 5. Sivil mimari eserlerinin restore edilerek turizm kapsamında değerlendirilmesi

Eylem 6. Geleneksel tarım kültürünün önemli bir parçası olan tarımsal terasların tasarımsal özelliklerine bağlı kalarak yapısal ve bitkisel yönden rehabilite edilmesi

Eylem 7. Tarihi ve kültürel eserler için tanıtıcı broşürler ve ulaşım haritalarının yapılması

3.2. Somut olmayan kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması

3.2.1. Geleneksel kültürün korunmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Geleneksel kültürün önemi ve korunmasına yönelik yerel halka eğitim programları düzenlenmesi

Eylem 2. Yerel kültürü tanımlayan yazılı ve görsel materyallerin hazırlanması

Eylem 3. Yerel halk için yerel hikayeleri konu edinen tiyatro gösterilerinin düzenlenmesi

Eylem 4. Geleneksel yaşam biçimine ait eserlerin sergilendiği bir müzenin oluşturulması

Eylem 5. Geçmişte düzenlenen fakat günümüze kadar gelemeyen yerel festivallerin

sürekliliğinin sağlanması için sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim organizasyonu ile finansman sağlanması

Eylem 6. Gastronomi kültürü, aşıklık geleneği gibi yerel değerleri koruyan ve ulusal düzeyde tanıtan festivallerin gerçekleştirilmesi

4. Çevresel Sürdürülebilirlik Stratejileri

4.1. Sürdürülebilir katı atık yönetim planlamasının gerçekleştirilmesi

4.1.1. Katı atık azaltmaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Sıfır atık ve geri dönüşüm programı genişletilerek ilçe genelinde uygulanması

Eylem 2. İlçe genelinde sıfır atık ve geri dönüşüm konusunda eğitim programları düzenlenmesi

4.1.2. Katı atıkların yerinde ayrıştırılması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Mahalle ve sokak ölçeğinde atık ayrıştırma için plastik, cam, kağıt gibi ayrıştırma birimlerinin kurulması

4.1.3. Atık depolamaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Sit alan sınırlarındaki mevcut depolama alanının yerine ekolojik hassasiyetler göz önüne alınarak farklı bir yer belirlenmesi

Eylem 2. Katı atık depolamasında vahşi depolama yönteminin terkedilerek, DAP Ana Planı doğrultusunda modern depolama tesisinin kurulması

4.2. Sürdürülebilir atık su yönetiminin gerçekleştirilmesi

4.2.1. Atık su deşarjı ve arıtmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Mevcut atık su deşarjının çevresel etkilerinin tam olarak tespit edilmesi

Eylem 2. Atık su yönetimi için konunun uzmanları ile bir çalıştay düzenlenmesi ve çevresel riskleri konusunda alınabilecek tedbirlerin belirlenmesi

Eylem 3. DAP Ana Planı doğrultusunda atık su arıtma tesisi için gerekli girişimlerde bulunulması

4.3. Sürdürülebilir içme suyu yönetim planlamasının yapılması

4.3.1. Su tasarrufu için gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Su tasarrufu için eğitim programları düzenlenmesi

4.3.2. İçme suyu izleme-raporlama sisteminin kurulması ve gelecekteki alternatif su kaynağı planlamasının yapılması

Eylem 1. Kişi başı günlük içme suyu tüketiminin belirlenmesi ve gelecek nüfus projeksiyonlarına göre su ihtiyacının tanımlanması

Eylem 2. Gelecekteki su ihtiyacı ve muhtemel su kıtlığı senaryosuna göre alternatif su kaynağı planlamasının yapılması

4.4. Sürdürülebilir enerji verimliliği planlamasının yapılması

4.4.1. Enerji tasarrufu için gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Enerji tasarrufu programı oluşturularak, kamu, özel sektör ve yerel halkın katılımının sağlanması

Eylem 2. Enerji tasarrufu konusunda eğitim programları düzenlenmesi

Eylem 3. Yeni yapılaşmalarda (özellikle kamu yatırımlarında) güneşlenme (bakı) ve rüzgar yönü gibi ekolojik faktörlerin dikkate alınması

4.4.2. Fosil yakıt tüketiminin azaltılması ve alternatif enerji kullanımı için gerekli tedbirlerin alınması

Eylem 1. Fosil yakıt tüketimini azaltmak için kamusal alanlarda (özellikle kent içi aydınlatmada) güneş enerjili sistemler gibi alternatif enerji kaynaklarının kullanılması

Eylem 2. Katı yakıtların yerine nispeten daha çevreci yakıtların kullanımı için gerekli girişimlerin yapılması

Eylem 3. Kent içi ulaşımda yakıt tüketimi ve karbon salınımını azaltmak için bisiklet gibi alternatif ulaşım araçlarının yaygınlaştırılması

Eylem 4. Konutlarda ve turizme yönelik tesislerde güneş enerjili su ısıtma sistemlerinin yaygınlaştırılması

Eylem 5. Güneş enerjisinden elektrik üreten güç santrali kurulması (Fotovoltaik üretim tesisi)

4.5. Turizmin çevresel etkileriyle mücadele ve turistik faaliyetlerin kontrol edilmesi

4.5.1. Turizmin antropojenik etkilerin azaltılmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Turistik noktalarda aşırı kalabalıklaşmayı önlemeye yönelik taşıma kapasitesi planlamasının yapılması ve taşıma kapasitesinin üzerinde ziyaretçi kabul edilmemesi

Eylem 2. Koruma faaliyetlerine yerel halkın dahil edilmesi ve yerel halkı bilinçlendirmek için eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi

Eylem 3. Ziyaretçilere yönelik, özellikle turistik noktalarda sürdürülebilirlik ve doğa eğitimleri düzenlenmesi ve bilgilendirici broşürler hazırlanması

Eylem 4. Turizm kaynaklı gürültü kirliliğinin önlenmesi amacıyla gerekli takiplerin yapılması

Eylem 5. Turistik noktalarda temel donatı elemanlarının bulundurulması

4.5.2. Turizm yapılaşmasının olumsuz etkilerini engellemeye yönelik koruyucu tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Turizm için mekânsal planlama çalışmaları ile ilişkili olarak yeni bir stratejik plan hazırlanması

Eylem 2. Hassas alanların ve su kütlelerinin gelişmelerden olumsuz etkilenmesini engellemeye yönelik mekânsal planlama kararlarının alınması

Eylem 3. Turizm yapılaşmalarında fiziksel ve kültürel bağlamda peyzajla bütünlük sağlanması amacıyla estetik değerlendirme sürecinin oluşturulması

4.6. Sürdürülebilir mekânsal planlama ve tasarım çalışmalarının yürütülmesi

4.6.1. Mekânsal planlamaların ekolojik tabanlı yürütülmesine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Alan kullanımları için ekolojik veriler (iklim, toprak, topografya, jeoloji, jeomorfoloji gibi abiyotik; flora, fauna ve insan faktörü gibi biyotik etmenleri), koruma duyarlılıkları ve mevcut kullanımları gözetilen planlamaların geliştirilmesi

4.6.2. Ekolojik tabanlı yeni mekânların oluşturulması ve mekânsal planlama kararlarının getirilmesi

Eylem 1. Yeni yapılaşmalar için (konut, kamu kurumu ve turizm tesisleri) ekolojik veriler dikkate alınarak bina konumlandırma kararlarının getirilmesi

Eylem 2. Yapılaşmaların peyzajın silüetini bozmasını engellemek için mekânsal düzeyde kat yüksekliği kararlarının getirilmesi

Eylem 3. Kentsel gelişme alanı için yerleşim ve konut alanları, açık-yeşil alanlar ve sosyal donatı alanları gibi alan kullanımlarının mekânsal dağılım bakımından ilişkilendirilerek, açık yeşil alan sistemlerinin ise birbirleri arasında bütünlük sağlayacak şekilde planlanması

Eylem 4. Mevcut yerleşim alanındaki açık yeşil alanlar arasında bütünlük sağlayacak düzenlemeler yapılması ve kent içi ulaşım yollarında refüj ve kaldırımların ağaçlandırılarak çizgisel yeşil alanların oluşturulması

Eylem 5. Tortum Çayı-Tortum Gölü aksının ekolojik koridor işlevini yürütecek, yeşil kama sistemi olarak planlanması

Eylem 6. İlçe içerisinde üst mahallelerden doğu-batı akış yönüyle gelen akarsuların yatakları boyunca yeşil alan olarak planlanarak, kuzey-güney yönlü Tortum Çayı-Tortum Gölü aksındaki oluşturulacak olan yeşil kamaya bağlanması

Eylem 7. Kent içinde uygun genişlikteki yollar için ayrılmış, uygun genişliğe sahip olmayan yollar için ise paylaşımlı bisiklet yollarının belirlenmesi ve Tortum Çayı-Tortum Gölü aksındaki oluşturulacak yeşil kamaya bağlanarak, ilçe merkezinden Tortum Gölü'ne kadar kesintisiz bir bisiklet parkurunun oluşturulması

Eylem 8. Kentsel gelişme alanındaki ulaşım planlamasına bisiklet gibi alternatif ulaşım sistemlerinin dahil edilerek yeniden ele alınması

Eylem 9. Mevcut yerleşimler ve kentsel gelişme alanları için bisiklet park ve kiralama noktalarının oluşturulması

Eylem 10. Kent içi taşıt trafiğini engellemek için açık-yeşil alanların otopark işlevini de yerine getirecek şekilde yeniden ele alınması

Eylem 11. Turizm master planları ile mekânsal planların birbirleriyle ilişkili olacak şekilde yeniden ele alınması

Eylem 12. Turizm gelişiminin ön görüldüğü ve turizm yatırımlarının yoğunlaştığı Tortum Çayı-Tortum Gölü-Tortum Şelalesi-Yedigöller aksının turizm gelişim alanı olarak bütün halinde ele alınması

Eylem 13. Tortum Çayı-Tortum Gölü-Tortum Şelalesi-Yedigöller aksının geniş paydaş katılımlı bütüncül bir mekânsal planlama çalışmasının yapılması

4.6.3. Peyzaj tasarımları ve yapısal uygulamaların sürdürülebilirliğinin sağlanması için tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Yapısal uygulamalar ve peyzaj tasarımlarının kullanma-faydalanma-koruma ekseninde, geniş paydaş katılımı ile planlanması

Eylem 2. Yapısal uygulamalar ve peyzaj tasarımlarında yerel halk için sosyo-ekonomik yönden, yerel çevre için ise koruma yönünden fayda sağlayacak projelerin yürütülmesi

Eylem 3. Yapısal uygulamalar ve peyzaj tasarımlarının ilçenin doğal ve kültürel peyzajıyla uyumlu olarak yürütülmesini sağlamak için estetik değerlendirme komisyonunun kurulması

Eylem 4. Gürültü, görüntü, ışık, hava, su ve toprak gibi kirliliklere sebebiyet vermeyecek çevreci yapısal uygulamalar oluşturulması

Eylem 5. Turizm yatırımları, sosyal donatı alan ve elemanlarının ve konutların yapı standartlarını belirlemek için çalışmalar yürütülmesi ve ilçe tasarım rehberi oluşturulması (Bu amaçla Turizm Master Planındaki örnekler değerlendirilmelidir)

Eylem 6. Oluşturulacak tasarım rehberiyle ilçenin doğal ve kültürel peyzajıyla renk, cins ve doku yönünden uyumlu, yerel ve geri dönüştürülebilir malzeme alternatiflerinin belirlenmesi

Eylem 7. Peyzaj tasarımlarında dikey bahçeler, çatı bahçeleri gibi yeşil yüzeylere yer vererek, özellikle küçük alanlarda yeşil alan işlevini de yerine getirecek, kentsel ekosisteme katkıda sunacak alternatif tasarımların oluşturulması

Eylem 8. Yapısal uygulamalarda akıllı bina sistemleri gibi ekolojik tasarımlarla, enerji, su tasarrufu ve geri dönüşüm gibi çevreci çözümlere yer verilmesi

Eylem 9. Rekreasyonel alanlarda, açık-yeşil alan sistemlerinde egzotik bitkiler yerine bakım ve sulama isteği düşük olan, ilçenin doğal peyzajında yer alan ağaç, ağaççık, çalı ve yer örtücülere yer verilmesi

Eylem 10. Rekreasyonel alanlar ve açık-yeşil alanlarda sulama isteği düşük olan kurakçıl peyzaj düzenlemelerine yer verilmesi

Eylem 11. Tasarımlarda alan formuna uygun çizgilerin yer alması ve tasarımların alanın doğal-kültürel yapısı ile bütünlük oluşturması

Eylem 12. Yerel kentsel kimliğe katkıda bulunabilecek nitelikte yapısal uygulamalar ve peyzaj tasarımlarının oluşturulması

Eylem 13. Turizm yapılaşmaları ve peyzaj tasarımlarının eğitim-araştırma gibi fonksiyonları da yerine getirecek şekilde tasarlanması

4.7. Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması

4.7.1. Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliğine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planında belirtilen strateji

ve eylemlerin uygulamaya geçirilmesi

Eylem 2. Biyolojik çeşitlilik unsurlarını turizme dahil edecek mekânsal projelerin geliştirilmesi

5. Ziyaretçi Sürdürülebilirliği Stratejileri

5.1. Turist memnuniyetine önem veren destinasyon anlayışının oluşturulması

5.1.1. Turistik noktalarda temel ziyaretçi tesislerinin bulundurulmasına yönelik tedbirlerin alınması

Eylem 1. Engelli erişimi için gerekli fiziksel düzenlemelerin yapılması ve engelliler için tur ve rehberlik hizmetlerinin verilmesi

Eylem 2. Turistik noktalara erişimi sağlayacak yol, lavabo, büfe gibi temel ziyaretçi tesislerinin oluşturulması

5.1.2. Turist memnuniyetinin periyodik olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Ziyaretçi beklentileri ile güvenlik ve sağlık konusundaki kaygı düzeylerinin ölçülmesi için gösterge seti hazırlanması ve düzenli olarak ölçülmesi

Eylem 2. Gösterge setine dayalı memnuniyet değerlendirmesine dayalı olarak gerekli düzenlemelerin yapılması

5.2. Ürün, hizmet kalitesi ve çeşitliliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi

5.2.1. Ürün, hizmet kalitesi ve çeşitliliğini artırıcı, kapasite ve altyapısını güçlendirici tedbirlerin alınması

Eylem 1. Konaklama, yeme içme tesisleri, ulaşım ve diğer hizmetlerin kapasite ve altyapısının geliştirilmesi

Eylem 2. Konaklama ve yeme-içme tesislerinin ulusal ve uluslararası sertifikasyon sistemi ile sertifikalandırılması (HACCP, EMS, ISO 14000)

Eylem 3. Turistik faaliyetler için uygun alanların belirlenmesi ve geliştirilmesi

Eylem 4. Turistik noktalarda turizm için ihtiyaç duyulan temel ziyaretçi tesislerinin oluşturulması ve rekreasyonel düzenlemelerin gerçekleştirilmesi

Eylem 5. Turistik faaliyetler için rota ve güzergahların oluşturulması ve konaklama alanları ile yeme içme tesislerini gösterir haritaların yapılması

Eylem 6. Ev pansiyonu gibi alternatif konaklama alanlarının oluşturulması

Eylem 7. Yerel tarımsal, gastronomik, el sanatı ve hediyelik eşyaların üretilmesi

5.3. Düşük sezon turizminin güçlendirilmesine yönelik planlamaların yapılması

5.3.1. Turizmi dört mevsime yayacak tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Turizm kaynak değerlerinin etkin ve verimli kullanılması için potansiyellerin rasyonel bir şekilde yeniden değerlendirilmesi

Eylem 2. Dört mevsim turizm için turizm aktivitelerinin ve türlerinin çeşitlendirilmesi

Eylem 3. Ekoturizm, tarım turizmi, gastronomi turizmi gibi alternatif turizm türlerinin ve doğaya dayalı (su sporları, macera sporları, tırmanma sporları, flora-fauna gözlemi, jeoturizm etkinlikleri) sürdürülebilir turizm etkinliklerinin ön plana çıkarılması

Eylem 4. Turizm türleri bazında rotalar oluşturularak günü birlik turizmin hareketlendirilmesi ve çeşitli turizm aktiviteleri ile kombine edilerek konaklamalı turların oluşturulması

Eylem 5. Köylerin çeşitli aktiviteler, pansiyonculuk, tarımsal ve gastronomik kaynaklarla günübirlik ya da konaklamalı turlara dahil edilmesi

5.4. Kaliteli bir organizasyona dayalı etkin turizm pazarlamasının gerçekleştirilmesi

5.4.1. Çevre destinasyonlarla rekabet için tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Turizm merkezi pazarlamasında markalaşmaya yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 2. Turizm kaynak değerlerinden oluşan potansiyel doğrultusunda hedef müşteri kitlesinin oluşturulması

Eylem 3. Sürdürülebilir turizm destinasyonu ekseninde markalaşma çalışmalarının yürütülmesi

Eylem 4. Çevre destinasyonlardan farklılaşma ve rekabet için sürdürülebilir turizm destinasyonu bağlamında ürün ve hizmet farklılaşmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi

Eylem 5. Cittaslow marka algısının daha etkin kullanılması için pazarlama stratejileri ve iş birliklerinin geliştirilmesi

Eylem 6. Çevre destinasyonlarla iş birlikleri geliştirerek paket turlara dahil olunması

Eylem 7. Tur organizasyonlarıyla iş birlikleri geliştirerek günü birlik, konaklamalı ve paket turlara dahil olunması

Eylem 8. Uzundere turizm merkezi olarak turistik noktalar ve turizm aktiviteleri için tur ve organizasyonların düzenlenmesi

Eylem 9. Günü birlik ve konaklamalı ziyaretler için etkinlik noktaları ve güzergahlarını ve konaklama alanlarını içeren alternatiflerin oluşturulması

Eylem 10. Erzurum ili için destinasyon programlarında Uzundere turizm merkezinin yer almasının sağlanması

Eylem 11. Erzurum ili tur firmaları ve otelleri ile iş birliği geliştirerek, kış sezonunda günü birlik ziyaret alternatiflerinin geliştirilmesi

6. Planlama, Yönetim ve İzleme Stratejileri

6.1. Entegre edilmiş stratejik ve mekânsal planlama çalışmaları ile çevresel koruma kararlarının oluşturulması

6.1.1. Stratejik ve mekânsal planlama çalışmaları ile çevresel koruma kararlarının oluşturulmasına yönelik tedbirlerin alınması

Eylem 1. Mekânsal planları sürece dahil eden yeni bir stratejik turizm planının oluşturulması

Eylem 2. Gürültü ve ışık kirliliğini minimize etmek için uygulamaya yönelik kararların alınması

Eylem 3. Yerel yönetim tarafından koruma ve çevresel kirlilikleri engelleme amaçlı çevresel kararların alınması

Eylem 4. İçme suyu tedariki, atık su ve katı atık yönetim stratejilerinin oluşturulması

Eylem 5. Tüm mekanlar için engelli erişimini hedefleyen ulaşım stratejisinin oluşturulması

Eylem 6. İklim değişikliğinin muhtemel etkilerini esas alan alternatif turizm planının yapılması

Eylem 7. Sağlık, güvenlik ve hastalıkla mücadele gibi acil durum stratejilerinin oluşturulması

6.1.2. Stratejik ve mekânsal planların birbirine entegre edilmesine yönelik tedbirlerin geliştirilmesi

Eylem 1. Yerel yönetim ve mülki idare temsilcilerinden oluşan bir planlama koordinasyon biriminin oluşturulması

6.2. İzleme ve değerlendirmeye dayalı etkin bir destinasyon yönetiminin gerçekleştirilmesi

6.2.1. Sürdürülebilir turizm yönetiminin gerçekleştirilmesine yönelik tedbirlerin alınması

Eylem 1. Sürdürülebilir turizm yönetimi için sürdürülebilir turizm yönetim ofisinin oluşturulması

Eylem 2. İlçe ile ilgili yapılan planlama ve tasarım çalışmaları ile turizme yönelik yatırımlarda yerel halk, yerel yönetim ve STK temsilcileri, ziyaretçiler, tur operatörü temsilcileri ve uzmanlardan oluşan geniş bir paydaş katılımının sağlanması

Eylem 3. Oluşturulan sürdürülebilir turizm yönetim ofisi bünyesinde izleme birimi oluşturulması

Eylem 4. Stratejik turizm planları, sosyo-ekonomik ve diğer stratejik planların gösterge setine dayalı olarak izlenmesi ve verilerin periyodik olarak değerlendirilerek müdahale alanları oluşturulması

Eylem 5. Sürdürülebilir turizmin ihtiyaç duyduğu sosyo-kültürel, ekonomik, çevresel ve turist memnuniyeti boyutlarına yönelik gösterge seti hazırlanması ve periyodik olarak izleme-değerlendirme yapılarak öncelikli müdahale alanlarının belirlenmesi

Eylem 6. Genel ziyaretçi sayısı, omuz ve düşük mevsim ziyaretçi sayısının belirlenmesi ve ziyaretçi sayısındaki artış ve azalışın muhtemel sebeplerinin değerlendirilmesi için ziyaretçi kayıt sisteminin oluşturularak günübirlik ve konaklamalı ziyaretçi sayısının tespit edilmesi

Eylem 7. İzleme ve değerlendirme verilerinin, stratejilerin revize edilmesi ve müdahale alanlarının belirlenmesi için planlama koordinasyon birimine raporlanması

KAYNAKLAR

- Acuner, E., 2015. Zigana Turizm Merkezi'nin Sürdürülebilir Turizm Kriterleri Çerçevesinde Yerel Destinasyon Yönetim Örgütleri Tarafından Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, 1 (2015), 62-93.
- Afacan, G., 2017. Seferihisar'daki Turizm Yapılarının Sürdürülebilir Tasarım İlkeleri Doğrultusunda İncelenmesi. Y. Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akdeniz, N. ve Güven, İ.H., 2002. Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Ankara (MTAE).
- Akıncı, Z. ve Kasalak, M.A., 2016. Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Açısından Özel İlgi Turizminin Yeri ve Önemi. Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1, 161-182.
- Aklanoğlu, F., 2009. Geleneksel Yerleşmelerin Sürdürülebilirliği ve Ekolojik Tasarım: Konya-Sille Örneği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Aksu, C., 2011. Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. Güney Ege Kalkınma Ajansı http://cevre.mf.duzce.edu.tr/Dokumanlar/cevre_mf/Dosyalar/S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R%20Kalk%C4%B1nma%20ve%20%C3%87evre.pdf (20.10.2018)
- Akyol, D., 2016. Kent Yönetiminde Ekolojik Sürdürülebilirlik. Y. Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Alkanlı, E., 2014. Kazdağları Bölgesinde Ekolojik Turizme Yönelik Tasarım İlkeleri Oluşturulması. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Y. Lisans Tezi, İstanbul.
- Anonim, 2000a. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı. http://www.dap.gov.tr/IMG_CATALOG/dosya/ana-plan.pdf (20.10.2018)
- Anonim 2000b. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP). <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8118/c2.pdf> (20.10.2018).
- Anonim, 2005. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013). [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi%20\(2007-2013\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Ulusal_kirsal_kalkinma_stratejisi%20(2007-2013).pdf) (20.10.2018)
- Anonim 2007. Türkiye Turizm Stratejisi (2023). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070302-17-1.doc> (17.11.2018)
- Anonim 2011. Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2023). <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokuman/kuzeydogu-anadolu-bolgesi-inovasyona-dayali-turizm-stratejisi-ve-eylem-plani/641> (10.11.2018).
- Anonim, 2012. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı. Uluslararası Eko-turizm Konferansı ve Doğu Karadeniz Eko-turizm Çalıştayı. http://www.doka.org.tr/pdf/#dosyalar/publication/page_46/1423864186-Uluslararası_Eko-Turizm_Konferansi_ve_Dogu_Karadeniz_Ekoturizm_Calistayi.pdf (20.10.2018).
- Anonim 2013a. Erzurum Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 119 s, Erzurum.
- Anonim, 2013b. 10. Kalkınma Planı. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf> (20.03.2018).
- Anonim 2014a. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150324M1-1-1.pdf> (17.11.2018).
- Anonim 2014b. 10. Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20ihtisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/233/TUR%C4%B0ZM%20%C3%96%C4%B0K.pdf> (17.11.2018)
- Anonim 2014c. TRA1 Düzey 2 Bölge Planı (2014-2023). http://kudaka.org.tr/apb/KUDAKA_Bolge_Planı_2014_2023.pdf (17.11.2018)

- Anonim, 2015a. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020). [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20(2014-2020).pdf) (17.11.2018)
- Anonim, 2015b. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı. http://www.doka.org.tr/pdf/#dosyalar/publication/page_8/1443452887-Bolge_Plani_2014-2023.pdf (20.10.2018).
- Anonim, 2015c. Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Doğu Karadeniz Bölgesinde Arap Turizmi Mevcut Durum ve Gelişme Stratejisi Raporu. http://www.doka.org.tr/pdf/#dosyalar/publication/page_47/1426753002-Arap_Turizm_Raporu_son-29.12.pdf (20.10.2018).
- Anonim, 2016a. Erzurum-Erzincan-Bayburt Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Hükümleri. http://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/CDP_100000/erzurum_erbzincan/EEB_PlanHukumleri_24102016.pdf (17.11.2018)
- Anonim, 2016b. Erzurum-Erzincan-Bayburt Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Plan Açıklama Raporu. http://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/file/CDP_100000/erzurum_erbzincan/EEB_PlanAciklamaRaporu_24102016.pdf (20.10.2018).
- Anonim, 2016c. Erzurum İli Tortum Gölü ve Şelalesi Koruma Amaçlı İmar Planı ve Açıklama Raporu. Erzurum Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, <http://erzurum.csb.gov.tr/erzurum-ili-tortum-golu-ve-selalesi-koruma-amacli-imar-planlari-ve-aciklama-raporu-duyuru-154330> (20.10.2018)
- Anonim, 2017a. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Şehircilik Şurası Komisyon Raporları. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/sehirciliksurasi/icerikler/kom-syonraporlar-son-20180226140426.pdf> (14.07.2020)
- Anonim, 2017b. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği. <http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-189986/erzurum-erbzincan-ve-kars-kis-turizmi-koridorunun-taniti-.html> (15.10.2018).
- Anonim, 2018a. Kamuda Stratejik Yönetim, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.sp.gov.tr/tr/> (26.11.2018).
- Anonim, 2018b. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-111517/koruma-amacli-imar-planlari.html> (27.11.2018).
- Anonim, 2018c. Devlet Su İşleri, Türkiye Havza Numaraları ve Havzaları. <http://www.dsi.gov.tr/docs/resmi-i-statistikler/1-1-t%C3%BCrkiye-havza-numaralar%C4%B1-ve-havzalar%C4%B1-2015.docx?sfvrsn=4> (06.02.2018)
- Anonim, 2018d. Uzundere Kaymakamlığı Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müdürlüğü Verileri. <http://www.uzundere.gov.tr/gida-tarim-ve-hayvancilik-mudurlugu1> (01.05.2018).
- Anonim, 2018e. Uzundere Kaymakamlığı. <http://www.uzundere.gov.tr/> (06.02.2018)
- Anonim, 2018f. Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Termal Turizm. <http://www.uzundere.gov.tr/TR-56077/termal-turizm.html> (12.11.1018)
- Anonim, 2018g. Ejder3200 World Ski Center. <http://www.ejder3200.com/> (11.11.2018).
- Anonim, 2018h. Erzurum'da Yatırım. http://erzurumdayatirim.kudaka.org.tr/?page_id=504 (Erişim Tarihi: 25.10.2018).
- Anonim, 2018ı. Erzurum Büyükşehir Belediyesi Güncel Haberler. <http://www.uzundere.gov.tr/GuncelHaber-buyuksehir-belediyesi-kale-cevresi-kultur-yolu-projesi-ni-hizlandirdi/29/166.html> (25.10.2018).
- Anonim, 2018i. BY Teknik Dizayn Proje. <http://www.byteknik.com.tr/?p=866> (09.07.2018)
- Anonim, 2018j. Uzundere Belediyesi, Belediye İhaleleri. http://www.uzundere.bel.tr/ihale_detay.asp?git=67 (10.11.2018).
- Anonim, 2018k. Pusula Gazetesi İnternet Sitesi. <http://www.gazetepusula.net/2018/10/03/cam-teras-tamamlanmak-uzere/> (01.11.2018)
- Anonim, 2018l. Yenişafak Gazetesi İnternet Sitesi. <https://www.yenisafak.com/foto->

- galeri/ekonomi/turkiyenin-en-uzun-cam-terasi-geliyor-2026411 (01.11.2018).
- Anonim, 2018m. Pusula Gazetesi İnternet Sitesi. <http://www.gazetepusula.net/2018/07/31/pirinkayalar-tek-tuple-gecilecek/> (01.11.2018).
- Anonim, 2018n. Uzundere Seramik. http://uzundereseramik.ticiz.com/about_us (12.11.2018).
- Anonim, 2018o. Uzundere Kaymakamlığı Sivil Toplum Kuruluşları. <http://www.uzundere.gov.tr/sivil-toplum-kuruluslari> (12.11.2018).
- Anonim, 2019. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> (06.11.2019)
- Anonim, 2020a. Plant Dergisi, Uygulanabilir ve Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı. <https://www.plantdergisi.com/mehmet-onur-senem/uygulanabilir-ve-surdurulebilir-peyzaj-tasarimi.html> (14.07.2020)
- Anonim, 2020b. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR). <https://www.gelecekturizmde.com/dogu-anadolu-turizm-gelistirme-projesi-datur/> (11.06.2020)
- Anonim, 2020c. Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131006-3.htm> (11.06.2020)
- Anonim, 2020d. Uzundere Kaymakamlığı. <http://uzundere.gov.tr/leader-tedbiri-tortum-ve-uzunderede-uygulanacak> (11.06.2020).
- Anonim, 2020e. Pusula Gazetesi. <https://www.gazetepusula.net/2020/06/23/islamoglu-duzenlemeleri-elestirdi/> (05.06.2020)
- Anonim, 2020f. 11. Kalkınma Planı. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> (13.07.2020)
- Anonim, 2020g. Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4897&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch> (25.05.2020)
- Anonymous, 1987. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (07.08.2018)
- Anonymous, 2015. European Rural Parliament. 2015 European Rural Manifesto. <https://europeanruralparliament.com/index.php/archive/erp-2015/european-rural-manifesto-2015> (10.11.2018)
- Anonymous, 2020a. <https://www.busiweek.com/tanzania-to-repossess-poorly-performing-hotels-in-its-national-parks/> (05.04.2020)
- Anonymous, 2020b. <https://www.heritancehotels.com/kandalama/> (01.03.2020)
- Anonymous, 2020c. <https://www.tourism.gov.mv/wp-content/uploads/2015/05/Master-Plan-Volume-1.pdf> ((01.03.2020))
- Atalay, İ., 1979. "Geomorphology of the Lake Tortum and Its Immediate Surroundings (NE Turkey)", Review of the Geographical Institute of the University of İstanbul, International Edition, Number: 17: 49-65, İstanbul.
- Atalay, İ., 1982. Türkiye Jeomorfolojisine Giriş, Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay., No: 9.
- Atıl, A., Gülgün, B., Yörük, İ., 2005. Sürdürülebilir Kentler ve Peyzaj Mimarlığı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 42, 215-226.
- Ayaşlıgil, Y., 1997. Ekolojik Planlama Dersi Basılmamış Ders Notları. İÜ Orman Fakültesi. Peyzaj Mimarlığı Bölümü Yüksek Lisans Programı. İstanbul.
- Aydın, B., 2010. Gelişme Alanlarında Ekolojik Kentsel Yerleşim Kriterlerinin Belirlenmesi ve İmar Planı Kapsamında Yorumlanması: Ömerli Havzası-Sancaktepe Örneği. Y. Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bahtiyar Karadeniz, C., 2014 . Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7 (29), 84-107.
- Bayat, B., 2014. Uygulamalı Sosyal Bilim Araştırmalarında Ölçme, Ölçekler ve Likert Ölçek Kurma Tekniği. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16 (3), 1-24.
- Berry, S. and Ladkin, A., 1997. Sustainable Tourism: A Regional Perspective. Tourism Management, 18 (7), 433-440.

- Birişçi, T., Güney, M.A., Türel, H.S. ve Kılıçaslan, Ç., 2012. Bitkisel Tasarım. Üniversiteler Ofset, Bornova, İzmir.
- Budowski, G., 1976. Tourism and environmental conservation: conflict, coexistence, or symbiosis? *Environmental Conservation*, 3, 27-31.
- Byrd, E.T, Bosley, H.E., and Dronberger, M.G., 2009. Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30 (2009), 693-703.
- Tunçer, M., 1994. Şehir Merkezler Planlamasına Ekolojik Yaklaşım 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cittaslow Türkiye, 2020. Cittaslow Türkiye. <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> (28.10.2019)
- Cittaslow International, 2020. Cittaslow International. <http://www.cittaslow.org/> (28.10.2019)
- Çakmak, E., 2010. Uzundere Stratejik Gelişme Planı: Vizyon 2023. 82 s, Erzurum, Türkiye.
- Çalışkan, Ö. ve Tütüncü, Ö., 2008. Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri ve Kuşadası İlçesi Uygulaması. IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı, 127-148.
- Davardoust, S., 2019. Erzurum ve Tebriz Kırsal Peyzajlarının Ekolojik Mimarlık ve Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Değerliyurt, M. ve Çabuk, S.N., 2015. Mcharg'ın Doğayla Tasarım Kuramı ve Geotasarım. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39, 293-306.
- Demircioğlu Yıldız, N., 2006. Tortum Çayı Havzasının Uygun Alan Kullanımlarının CBS ile Belirlenmesi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demirel, Ö., 1997. Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S., 2000. *Handbook of Qualitative Research*. Sage Publications, 784 p, London.
- Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S., 2008. *The Landscape of Qualitative Research*, Sage Publications, 615 p., London. ISBN: 978-1-4129-5758-8.
- Dikmen Kazancı, A., 2019. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında CittaSlow (Sakin Kentler Birliği) Hareketinin Tirebolu Kent Örneği'nde (Giresun-Türkiye) Uygulanması. Y. Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Doğanay, S. ve Alim, M., 2003. Coğrafi Bir Tanıtım: Yedigöller (Uzundere) Günöbirlik Rekreasyon Alanı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (30), 127-137.
- Duman Yüksel, Ü., 2005. ABD ve Almanya'da Uygulanan Ekolojik Planlama Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. Tahir Çalgüner (Ed.), *Şehircilik Çalışmaları (Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 20. Yıl Anısı)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 301-322.
- Ekiz, C. ve Somel, A., 2005. Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişmesi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri. <http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/files/2013/09/planlama-tartisma-metni.pdf> (27.11.2018).
- Elinç, H., 2011. Görsek Kalite Değerlendirmesi Yöntemi ile Antalya İli Alanya ilçesindeki Abdurrahman Alaeddinoğlu ve Alanya Belediye Başkanları Kent Parklarının İrdelenmesi. Y. Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S., 2007. Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 22 (1), 157-162.
- Farsani, N.T., Coelho, C. and Costa, C., 2011. Geotourism and geoparks as novel strategies for socio-economic development in rural areas. *International Journal of Tourism Research*, 13(1), 68-81.

- Gıran Taşcıoğlu, S., 2016. Sürdürülebilir Turizm için Stratejilerin Geliştirilmesi: Kuzey Antalya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Goa Economic Survey, 2010. <http://www.goa.gov.in/pdf/goa-esurvey-2010-2011.pdf> (01.05.2012)
- Gökşen, F., Güner, C. ve Koçhan, A., 2017. Sürdürülebilir Kalkınma İçin Ekolojik Yapı Tasarım Kriterleri. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3 (1), 92-107.
- Gündüz, F., 1999. Turizmin Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi ve Çevre Duyarlı Sürdürülebilir Turizm. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Harris, J.M., 2000. Basic Principles of Sustainable Development. Global Development and Environment Institute Working Paper:00-04, Tufts University, USA.
- Hieu, N., Huong, H.T.T., Hens, L., Hieu, D.T., Phuong, D.T. and Canh, P.X., 2018. Sustainable livelihoods development by utilization of geomorphological resources in the Bai Tu Long Bay, Quang Ninh Province, Vietnam. *Environ. Dev. Sustain.*, 20 (6), 2463-2485.
- Holloway, J.C., 2009. *The Business of Tourism* (8 ed.). Harlow: Pearson Education, 776 p, England.
- Hua, Z., 2010. A study of rural tourism in Hongsha village of Sansheng town, Chengdu China: With a perspective of sustainable tourism. China: Sichuan Normal University.
- Inskip, E., 1991. *Tourism planning: An integrated and sustainable development approach*. 40 p, New York: Van Nostrand Reinhold.
- İpar, S. ve Doğan, M., 2013. Destinasyonun Turist Açısından Önem-Memnuniyet Modeli ile Değerlendirilmesi: Edremit Üzerine Bir Uygulama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (13), 129-154.
- Jinabhai, N., 2007. *Monitoring and Evaluation: An Overview*. GHAP and The World Bank
- Kaplan, H., Aslan, S. ve Özdemir, Z., 2017. Eko-Kentleşme Projesine Yönelik Ekolojik Planlama Çalışması: Cide Örneği. *Tübav Bilim*, 10 (2), 51-64.
- Karacan, S., Karacan, E. ve Güngör, Y., 2015. Türkiye Turizmüne Yeni Bakışlar: Sürdürülebilir Turizm Ekseninde Çevre Sorunları. I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends and Indicators (EITOC-2015), Konya.
- Karahan, F. ve Çakır, E., 2010. *Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023*. 93 s, Erzurum, Türkiye. ISBN: 978-975-980-33-4-6
- Karahan, F., Çil, A. ve Ercişli, S., 2017. *Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2023)*. Erzurum, 191 s, Türkiye. ISBN: 978-605-65712-5-1
- Karahan, F. and Davardoust, S., 2019. Evaluation of vernacular architecture of Uzundere District (architectural typology and physical form of building) in relation to ecological sustainable development. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*. DOI: 10.1080/13467581.2020.1758108
- Karakurt Tosun, E., 2013. Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 215-237.
- Karvonen, L., 2000. *Guidelines for Landscape Ecological Planning*. Forestry Publications of Metsähallitus. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/mt/mt36.pdf> (27.11.2018)
- Kesmanee, C. and Charoensri, K., 1995. *Case Study on the effect of Tourism on Culture and the Environment: Thailand*, Bangkok: UNESCO Principal Regional Office for Asia and the Pacific.
- Kiper T., Korkut A. ve Üstün Topal T., 2016. Mekansal Planlamada Kadın Dostu Kent Yaklaşımı, *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, 5 (26), 1777-1796.
- Kopar, İ. ve Çakır, Ç., 2012. Tortum Gölü (Uzundere-Erzurum) Kıyı Kuşağındaki Badlands Topografyası ve Peribacaları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya*

- Bölüm I. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Erzurum.
- Kopar, İ. ve Çakır, Ç., 2013. Determination of Geo-diversity of Lake Tortum-Tortum Gorge Valley and Surrounding Places (Uzundere-Erzurum and Yusufeli-Artvin) through Serrano and Ruiz-Flaño Method. *İ.Ü. Coğrafya Dergisi*, 27, 46-66.
- Kopar, İ. ve Sevindi, C., 2013. Tortum Gölü'nün (Uzundere-Erzurum) Güneybatısında Aktüel Sedimentasyon ve Siltasyona Bağlı Alan-Kıyı Çizgisi Değişimleri. *Türk Coğ. Derg.*, 60, 49-66.
- Korkut, A. ve Kiper, T., 2016. Yaşanılabilir, İnsan Odaklı Kent Yaklaşımı, 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, İstanbul.
- Korkut, A., Kiper, T. ve Üstün Topal, T., 2017. Kentsel Peyzaj Tasarımında Ekolojik Yaklaşımlar. *Artium*, 5 (1), 14-26.
- Kozak, M., 2001. Comparative Assessment of Tourist Satisfaction with Destinations Across Two Nationalities. *Tourist Management*, 22, 391-401.
- Kozak, M.A. ve Bahçe, S., 2009. Özel İlgi Turizmi. Detay Yayıncılık, 320 s, Ankara.
- Kozan, A., 2015. Kentsel Ekoloji. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Projesi, 4-5.
- Kundur, S.K., 2012. Development of Tourism In Maldives. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2 (4), 1-5.
- Kurdoğlu, B.Ç., Pirselimioğlu Batman, Z. ve Düzgüneş, E., 2014. Avaraness of Nature: A Sample Study in Trabzon, Turkey, in: *The Science and Education at the Beginning of the 21 st Century in Turkey*, St. Kliment Ohridski University Press, Sofia, 79-92.
- Kut Görgün, E. ve Yörür, N., 2018. Kırsal Yerleşmelerde Özgün Dokunun Korunmasında Bir Araç Olarak Köy Tasarım Rehberleri: Ödemiş Bademli Örneği. *TÜBA-KED*, 17, 25-46.
- Likert, R., Roslow, S. and Murphy, G., 1934. A Simple and Reliable Method of Scoring The Thurstone Attitude Scales. *The Journal of Social Psychology*. Doi: 10.1080/00224545.1934.9919450
- McCusker, K. and Gunaydin, S., 2015. Research using qualitative, quantitative or mixed methods and choice based on the research. *Perfusion*, 30 (7), 1- 6.
- Mc Harg, I., 1992. *Design with Nature*. John Wiley and Sons, USA.
- Mercan, Ş.O., 2010. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Bölgesel Planlama ve Turistik Ürün Oluşumu: Altınoluk Örneği Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Miele, M., 2008. *Cittaslow: Producing Slowness against the Fast Life*. *Space and Polity*, 12, (1), 135-156.
- MTA, 2019. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, *Yerbilimleri Harita Görüntüleyici ve Çizim Editörü*. <http://yerbilimleri.mta.gov.tr/anasayfa.aspx> (10.12.2019)
- Nobrega, R., O'Hara, C., Stich, B. and Brooks, C., 2012. Multi-Scale GIS Data-Driven Method for Early Assessment of Wetlands Impacted by Transportation Corridors, *Application of Geographic Information Systems*" book, book edited by Bhuiyan Monwar Alam, ISBN 978-953-51-0824-5
- Onur, E.B., 2012. Peyzaj Tasarım ve Yönetiminde Ekolojik Yaklaşım ve Sürdürülebilir Kent Hedefine Katkıları, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 2 (5), 245-252.
- Orhan, T., 2008. Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Sınıflandırılması. Y. Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Orhan, T., 2019. Tortum Çayı Vadisinin (Uzundere-Su Kavuşumu Arası) Jeopark Potansiyelinin Belirlenmesi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özbey, R.F., 2002. Sustainable Tourism Development In Globalization Progress, *Globalization and Sustainable Development*, International Scientific Conference, Varna/Bulgaristan.

- Özcan, A., 2017 . Ekolojik Temele Dayalı Sürdürülebilir Kentsel Gelişme: Malatya Kent Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme. <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/%C3%96ZCAN-Ay%C5%9Fe-EKOLOJ%C4%B0K-TEMELE-DAYALI-S%C3%9CRD%C3%9CR%C3%9CLEB%C4%B0L%C4%B0R-KENTSEL-GEL%C4%B0%C5%9EME-MALATYA-KENT-%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0-%C3%9CZER%C4%B0NDEN-B%C4%B0R-DE%C4%9EERLEND%C4%B0RME.pdf> (04.05.2018)
- Özçağlar, A., 2006. Coğrafyaya Giriş: Sistemik, Kavramlar Yöntemler. Hilmi Usta Matbaacılık, 284 s, Ankara.
- Özdamar, K., 2003. Modern bilimsel araştırma yöntemleri. Kaan Kitabevi, 344 s, Eskişehir.
- Özdemir, V., 2014. Türkiye’de Planlı Kalkınma Deneyimleri. https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf (26.11.2018).
- Özgeriş, M., 2014. Tortum ve Uzundere’deki Rekreatif Tesislerin Görsel Kalite Analizi. Y.Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özgeriş, M. ve Karahan, F., 2015. Rekreatif tesislerde görsel kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma: Tortum ve Uzundere (Erzurum) örneği. Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 16 (1), 40-49.
- Özkök, F. ve Gümüş, F., 2009. Sürdürülebilir turizmde bilginin önemi. Yönetim Bilimleri Dergisi, 7(1), 51-71.
- Özmen, Ş.Y., Birsen, Ö. ve Birsen, H., 2016. Kentleşme Dinamiklerine Cittaslow Kentler Üzerinden Bakmak: Türkiye’deki Cittaslow Şehirleri Üzerine Bir Araştırma. Ekurgu, 24 (2), 9-22.
- Özmete, E., 2011. Sürdürülebilir Kalkınmanın Temel Prensipleri. Hacettepe Üni. Sosyolojik Araş. e- Derg. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/?page=makaleler> (10.05.2020)
- Öztürk Tel, H., 2014. Şanlıurfa Geleneksel Kent Dokusunun Ekolojik Tasarım Kapsamında Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyurt Ökten, S.S., 2015. Bir Yerel Kalkınma Modeli Olarak Sakin Şehir (Cittaslow) Kavramı: Seferihisar (İzmir) Örneği. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Page, S.J. and Connell, J., 2006. Tourism: a modern synthesis. Thomson, 546 p, London.
- Park, E. and Kim, S., 2016. The Potential of Cittaslow for Sustainable Tourism Development: Enhancing Local Community’s Empowerment. Tourism Planning & Development, 13 (3), 351–369.
- Prezenta, A., Abbate, T. and Perano, M., 2015. The Cittaslow Certification and Its Effects on Sustainable Tourism Governance. Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal, 5 (1), 40-64.
- Ransley, M., 2012. Sustainable Tourism Practices. https://www.academia.edu/4820716/Sustainable_Tourism_Practices (10.03.2020)
- Roberts, L. and Hall, D., 2001. Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice. Oxon: CABI Publishing.
- Semmens, J. and Freeman, C., 2012. The Value of Cittaslow as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective. International Planning Studies, 17 (4), 353-375.
- Sezgin, M. ve Ünüvar, Ş., 2012. Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir. Çizgi Kitabevi, 216 s, Konya.
- Shu-Yang, F., Freedman, B. and Cote, R., 2004. Principles and Practice of Ecological Design. Environmental Reviews, 12, 97-112.
- Şahin, İ. ve Kutlu, S.Z., 2014. Cittaslow: Sürdürülebilir Kalkınma Ekseninde Bir Değerlendirme. Journal of Tourism and Gastronomy Studies 2 (1), 55-63.
- Şahin Z., 2017. Aktüel Turizm Türü Olarak Cittaslow Organizasyonu, Türkiye ve Dünyadaki Örnekleriyle Cittaslow Faaliyetlerinin Pazarlaması Açısından Bir Swot Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Şengün Erturgut, B., 2014. Kırsal Yerleşmelerde Mimari Yapılaşmaların Ekolojik Açından İrdelenmesi: Ildırı ve Şirince Köyü Örnekleri. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tabachnick, B.G. and Fidell, L.S., 2013. Using Multivariate Statistics (sixth ed.) Pearson, 1061 p, Boston.
- Testoni, L., 2001. Planning for Sustainable Tourism. *Pacific Tourism Review*, 4 (4), 191-199.
- Tozar, T. ve Ayaşlıgil, Y., 2008. Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliği İçin Geliştirilen Ekolojik Planlama Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 58 (1), 17-31.
- Tuna, M., 2006. Turizm, Çevre ve Toplum: Marmaris Örneği. Detay Y., 224 s, Ankara.
- Tunçer, M., 1994. Şehir Merkezler Planlamasına Ekolojik Yaklaşım 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu Bildirileri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Turoğlu, H., 2005. Fiziksel Planlama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri. Ege Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, Bildiri Özetleri Kitabı, 355-368, İzmir.
- TÜİK, 2014. Seçilmiş Göstergelerle Erzurum. TÜİK Matbaası, 183 s, Ankara.
- TÜİK, 2018. Türkiye İstatistik Kurumu, Sınıflamalar. http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/GYKA_2014/turkce/metaveri/siiniiflamalar/index.html (15.05.2018).
- TÜİK, 2020. Adrese dayalı nüfus verileri, http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (30.03.2020).
- Tyrväinen, L., Uusitalo, M., Silvennoinen, H. and Hasu, E., 2014. Towards sustainable growth in nature-based tourism destinations: Clients' views of land use options in Finnish Lapland. *Landscape and Urban Planning*, 122 (February), 1-15.
- UN, 1993. United Nations. Report of the United Nations Conference on Environment and Development. <http://www.un.org/esa/dsd/agenda21/Agenda%2021.pdf> (09.08.2018)
- UN, 2014. United Nations. The Millennium Development Goals Report. <http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf> (31.07.2018)
- UN, 2015. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (10.10.2018)
- UNEP and WTO, 2005. United Nations Environment Programme and World Tourism Organization. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf> (01.08.2018)
- UNWTO, 2007. Sustainable Tourism Indicators and Destination Management. <https://sdt.unwto.org/sites/all/files/pdf/finrep.pdf> (01.08.2018)
- UNWTO, 2018. United Nations World Tourism Organization. Sustainable Development of Tourism. <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5> (01.08.2018)
- Ünal, Y., 1991. Kentleşme ve Kentleşme Politikaları. TÜSES Türkiye Sosyal Ekonomik Araştırma Vakfı, 52 p, İstanbul.
- Ünsever, İ., Yılmaz, H. and Arıkan, İ., 2018. Tourism Paradox vs. Sustainability and Cittaslow Concept. <http://cittaslowturkiye.org/wp-content/uploads/2018/03/Tourism-Paradox-vs-Sustainability.pdf> (01.04.2018)
- Üstündağ, Ö. ve Şengün, M.T., 2011. Türk İmar Mevzuatındaki Plan Türleri ve Fiziki Planlama –Coğrafya İlişkisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21 (2), 1-25.
- Van der Ryn, S. and Cowan, S., 2007. Ecological Design. Island Press, Washington, USA, pp. 240. https://zodml.org/sites/default/files/Ecological_Design.pdf (27.11.2018).
- Wei, F., 2014. Compendium of Best Practices in Sustainable Tourism, Prepared for United Nations Department of Economic and Social Affairs. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/3322Compendium%20of%20Best%20Practices%20in%20Sustainable%20Tourism%20%20Fen%20Wei%2001032014.pdf> (20.04.2019)

- WTO, 2004. Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. 507 p, Madrid.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S., 2004. Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Detay Yayıncılık, 448 s, Ankara.
- Yeang, K., 2006. Ekotasarım (Ekolojik Tasarım) Rehberi. Yem Yayınları, Çeviri: Eryıldız, S., Eryıldız, D., 472 s, İstanbul.
- Yıldız, F., 2018. İmar Bilgisi, Nobel Yayınevi, 688 s, Ankara.
- Yücesu, Ö., Korkut, A. ve Kiper, T., 2017. Kırklareli Kent Merkezinin Açık ve Yeşil Alanların Analizi ve Bir Sistem Önerisi. Artium, 5 (2), 22-37.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Mustafa ÖZGERİŞ
Doğum tarihi:	13 Ağustos 1988
Doğum Yeri:	Yakutiye/Erzurum
Uyruğu:	T.C.
Adres:	Atatürk Üniversitesi Tortum Meslek Yüksekokulu Tortum/ERZURUM
E-mail:	m.ozgeris@atauni.edu.tr
Eğitim	
Lise:	Adapazarı Atatürk Lisesi (2005)
Lisans:	Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı (2009)
Yüksek lisans:	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (2014)
Doktora:	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (2020)
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce:	Orta
Tezden Üretilmiş Yayınlar	
1. Use of geopark resource values for a sustainable tourism: a case study from Turkey (Cittaslow Uzundere); Environment, Development and Sustainability	